

ΙΛΙΣΟΣ

ΕΡΕΥΝΑ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΤΕΧΝΗ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ
ΚΩΣΤΗ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟ

ΕΤΟΣ 33οv

ΤΕΥΧΟΣ 185

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1988

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΧΕΙΜΑΡΑΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΑΣ ΣΚΕΨΕΩΣ

Χαρ. Τρικούπη 26 Κωδ. Ταχ. 106 79, Ἀθήναι

Τηλ. 36.20.702

Ἰδρυτής: †ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ἰδιοκτησία: Θεοσοφικὴ Ἑταιρία ἐν Ἑλλάδι

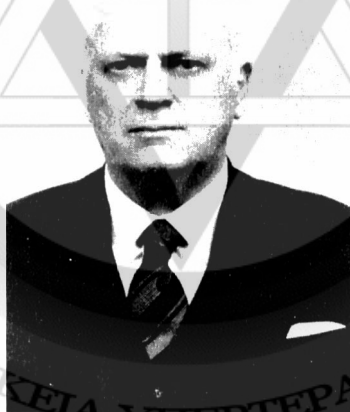
Ἐκδότης-Διευθυντής: Πολ. Ἀντζακας

Ἐπιμέλεια ἐκδόσεως: Παν. Παπασλιώτης

Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ: Π. Ἀναγνώστου, Λεν. Ἀναστασιάδου, Καλ. Παναγιώτου

Διαχειριστικὴ Ἐπιτροπὴ: Πολ. Ἀντζακας, Ἄσπα Κωστοβασίλη, Π. Παπασλιώτης

Ἔτος 33ον ● Ἰούλιος-Αὐγούστος 1988 ● Τεύχος 185

Στις 31 Ἰουλίου 1988 ἔφυγε ἀπὸ κοντὰ μας ὁ ἀδελφός Κωστὴς Μελισσαρόπουλος, πηγαινόντας σὲ φωτεινότερους κόσμους καὶ ἀφήνοντας πίσω του ἓνα τεράστιο κενό, πού ὅμως γεμίζει μιά πλοῦσια πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ κληρονομιά. Οἱ συνεργάτες του καὶ ὅσοι τὸν γνώρισαν, κληρονόμοι τῆς γραπτῆς καὶ προφορικῆς διδασκαλίας του, εὐχόμεσθε νὰ εἶναι γαλήνια ἢ περαιτέρω πορεία του καὶ τοῦ ὑποσχόμεσθε νὰ συνεχίσουμε μὲ ἀγάπη καὶ εὐθύνη τὸ ἔργο του.

ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Βιογραφικό Σημείωμα

Γόνος παλιάς Πατρινής οικογένειας, ο Κωστής Μελισσαρόπουλος γεννήθηκε στην Πάτρα την 10η Ιανουαρίου 1903 (παλαιό ημερολόγιο 28-12-1902). Τόν Ιούνιο 1925 νυμφεύθηκε την αγαπημένη του Διονυσία Σωτηροπούλου με την οποία απέκτησε δύο παιδιά. Εργάστηκε ως υπάλληλος στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος από το 1920 έως το 1960 που συνταξιοδοτήθηκε. Στην Αθήνα μετοίκησε το 1928.

Ο Κ.Μ. από μικρός είχε φιλοσοφική διάθεση και κοινωνικές ανησυχίες. Νεώτατος ασχολείται με τη λογοτεχνία και τη συγγραφή διηγημάτων που δημοσιεύθηκαν στον «Νουμά» (1920-1922) και στην εφημερίδα «Ελεύθερος Λόγος Πατρών» (1921-1923). Το διήγημα του «Πεταλούδες και Λουλούδια» τιμήθηκε με έπαινο του Α' Λογοτεχνικού Διαγωνισμού Διηγήματος της «Νέας Εστίας» (1928). Ήδη από το 1926, οι φιλοσοφικές του ανησυχίες τον όδηγησαν στη μελέτη Θεοσοφικών βιβλίων. Τόν Απρίλιο 1927 γίνεται μέλος της Θεοσοφικής Έταιρείας.

Συμμετέχει ενεργά στις εργασίες των Θεοσοφικών Στοών και τόν Μάρτιο 1931 δίνει την πρώτη του όμιλία με θέμα «Πώς έγινε Θεόσοφος». Παράλληλα μελετά τόν Κρίσναμουρτι, παρακολουθεί τις όμιλίες του και συμμετέχει στις συζητήσεις κατά τις έπισκέψεις του στην Ελλάδα το 1930, 1933 και αργότερα το 1954, 1956.

Στόν Τεκτονισμό μύηθηκε τόν Φεβρουάριο 1930.

Από το 1932 εκλέγεται μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της «Θεοσοφικής Έταιρείας έν Ελλάδα». Συγχρόνως είναι Αντιπρόεδρος και αργότερα Πρόεδρος (1935-1938) της Θεοσοφικής Στοάς «Ορφεύς», και από 1939-1958 Πρόεδρος της Στοάς «Νιρβανά». Το 1958 ιδρύει την Στοά «Ελευθέρα Σκέψις» στην οποία προεδρεύει μέχρι το 1986. Από το 1937-1952 είναι πρόσθετος Γενικός Γραμματέας (Αντιπρόεδρος) της «Θ.Ε. έν Ελλάδα» με Πρόεδρο τόν Κίμωνα Πριναρή. Το 1952, μετά την ανακήρυξη του Κ. Πριναρή ως Επίτιμου Προέδρου, αναλαμβάνει Γενικός Γραμματέας (Πρόεδρος). Από τότε επανεκλέγεται κάθε χρόνο με έξαιρεση τό διάστημα 1957-1960.

Παράλληλα συμμετέχει στις δραστηριότητες και άλλων συλλόγων. Είναι ιδρυτικό μέλος του Συλλόγου «Δελφικές Αμφικτιονίες» και Πρόεδρος στο διάστημα 1963-1969, μέλος του «Αρχαιοφίλου Όμιλου Έκδρομών», του «Φιλολογικού Συλλόγου Παρνασσός», και της «Έταιρείας Έλλήνων Λογοτεχνών».

Η πνευματική προσφορά του Κ.Μ. ήταν πλουσιωτάτη. Εκτός από την άοκη διδασκαλία του στα Φιλοσοφικά Έργαστήρια και τις Θεοσοφικές Στοές, έδωσε ένα πολύ μεγάλο αριθμό δημοσίων διαλέξεων στην Αρχαιολογική Έταιρεία, στόν Παρνασσό, την Έταιρεία Φίλων του Λαού κ.α.

Ός Πρόεδρος της Θεοσοφικής Έταιρείας και τών Δελφικών Αμφικτιονιών, όργάνωσε σειρές όμιλιών φιλοσοφικού περιεχομένου από διακεκριμένους όμιλητές. Το συγγραφικό του έργο περιλαμβάνει πάνω

από 20 βιβλία καθώς και πολλά άρθρα και πραγματείες δημοσιευμένα σέ φιλοσοφικά περιοδικά.

Ήταν ιδρυτής και Διευθυντής του περιοδικού Έλευθέρας Σκέψεως «ΙΛΙΣΟΣ» που έκδιδεται από τό 1956.

Επί πλέον τής πνευματικής, ό Κ.Μ. είχε άξιόλογη κοινωνική δραστηριότητα. Στην κατοχή διοργάνωσε στή Φιλοθέη συσσείτα και τόν Ιούνιο 1944 συνελήφθη από τούς Γερμανούς και κρατήθηκε στό Στρατόπεδο Χαΐδαριου. Διετέλεσε Πρόεδρος του Συλλόγου Υπαλλήλων τής Έθνικης Τραπεζης (ΕΤΕ) και Πρόεδρος τής Όμοσπονδίας Τραπεζικών Υπαλλήλων (ΟΤΟΕ). Από τό 1962 μέχρι τό 1984 που απέχώρησε, εκλέγεται συνεχώς Πρόεδρος του Συλλόγου Συνταξιούχων ΕΤΕ και από τό 1963 Πρόεδρος και στή συνέχεια (1972) Επίτιμος ισόβιος Πρόεδρος τής Όμοσπονδίας Τραπεζικών Συνταξιούχων. Υπήρξε έμπνευστής και δημιουργός ενός σημαντικού κοινωνικού έργου, του «Οίκου Εύγηρίας» Συνταξιούχων ΕΤΕ, που τά έγκαίνια του έγιναν τόν Φεβρουάριο 1984.

Ο Κωστής Μελισσαρόπουλος έγκατέλειψε τόν γήινο βίο την 31 Ιουλίου 1988. Είθε νά είναι φωτεινή και ή μεταθανάτια πορεία τής ψυχής του.

Μ.Μ.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΩΣΤΗ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

- 1939 Περι Αποκρυφισμού και Μυστικισμού
 1946 Krishnamurti: Στά πόδια του Διδασκάλου
 1947 Εισαγωγή στη Θεοσοφία
 1950 Περικλέους Έπιτάφιος – Παγκόσμια διακήρυξη του ΟΗΕ για τὰ
 ἀνθρώπινα δικαιώματα (Μεταφρ.)
 1951 «Άγνωστω Θεῷ»
 1952 Ὁ Κομήτης (Θέατρον Ἰδεῶν – Α΄ Βραβεῖον Καλοκαιρινείου)
 1955 Ὁ Ἰησοῦς ἀπό τὴν ἀποψη τοῦ Ὁρθολογισμοῦ καὶ τοῦ Μυστικι-
 σμοῦ
 1956 Προσωκρατικοὶ Ἕλληνες φιλόσοφοι καὶ Θεοσοφία
 1957 Φῶς στὴν Ἄτραπό (Μετὰφρ.)
 1961 Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Συλλόγου Ὑπαλλήλων Ἐθνικῆς
 Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος
 1962 Μητις (Τὸ βιβλίον τῆς σοφίας)
 1964 Ἀποκρυφισμὸς καὶ Μυστικισμὸς (Β΄ ἔκδοσις)
 1965 Μελετήματα
 1968 Τὰ Βήματα τῆς Φιλοσοφίας (Α΄)
 1971 Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὸν Κρισηναμοῦρτι
 1973 Ὁ Ἰησοῦς
 1974 Πέντε Τεκτονικαὶ Ὁμιλίες εἰς Α΄
 1974 Ἑπτὰ Τεκτονικαὶ Ὁμιλίες εἰς 18ο
 1977 Τὰ βήματα τῆς Φιλοσοφίας (Β΄ τόμος)
 1980 Μεγάλαις πράξεσι καὶ ἐγκλήμασι στὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλλήνων
 1981 Ὁ Κρισηναμοῦρτι γιὰ τὸν Διαλογισμὸν
 1985 Ἀρχαιοελληνικά

ΣΕ ΦΩΤΕΙΝΟΤΕΡΟΥΣ ΚΟΣΜΟΥΣ

ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΣΟΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

Ἡ πορεία του στόν τεκτονισμό

Ἐμμηθη στόν Τεκτονισμό στή Στ. Στ.:

«Ὀρφεύς»

Διδάσκαλος

Μυστικός Διδάσκαλος

Ροδόσταυρος

Ἴππ. τοῦ Ἡλίου

Ἴππ. Καδῶς

Σεβάσμιος τοῦ Ὀρφέως

στίς 4 Φεβρ. 1930

στίς 9 Ἰουνίου 1931

στίς 4 Μαρτ. 1933

στίς 29 Φεβρ. 1936

στίς 29 Ἰαν. 1938

στίς 27 Μαΐου 1939

στίς 24 Νοεμ. 1952

γιά 2 περιόδους

Τρίς Ἰσχυρός Διδ.: τῆς Στ.

Τελ.: «Μυσταγωγία»

Σοφ.: Ὑπερτ.: Περ.: «Τό Φῶς»

στίς 10 Φεβρ. 1955

2 Ἰαν. 1957

Γιά 2 περιόδους

Μεγ.: Διδ.: Ἀρείου Πάγου

«Ἱερουσαλήμ»

33ος

Ἐνεργόν Μέλος Ὑπάτου Συμβ.

Μέγας Θησαυροφύλαξ

Ἀνθύπατος Μέγας Ταξιάρχης

στίς 14 Ἰαν. 1970/1982

στίς 13 Μαρτίου 1969

στίς 13 Ὀκτ. 1970

στίς 7 Δεκεμ. 1971

στίς 17 Δεκεμ. 1980

Ἡ Θεοσοφικὴ Ἐταιρία ἐν Ἑλλάδι
 Χαρ. Τρικούπη 26, 106 79 Ἀθήνα
 Τηλ. 36 20 702

Συνεδριάσεις Στοῶν

Ὀκτώβριος-Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1988 (ῶρα 8 μ.μ., Ἀθηνᾶ 7 μ.μ.)

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

3	Δευτέρα	ΑΘΗΝΑ	Ι. Μπρούμης «Ἐλευσινία Μυστήρια»
7	Παρασκευή	ΕΛ. ΣΚΕΨΙΣ	Π. Ἀναγνώστου «Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Φιλοσοφία καὶ Θεοσοφία»
11	Τρίτη	ΗΛΙΟΣ	Π. Παπασλιώτης «Μυστικὴ Διδασκαλία Ε.Π. Μπλαβάτσου»
13	Πέμπτη	ΑΡΤΕΜΙΣ	Χρ. Καμαρωτάκης «Πίστις, Ἐλπίς, Ἀγάπη»
14	Παρασκευή	ΑΛΚΥΩΝ	Π. Ἀντζακας «Κρಿಸναμούρτι»
17	Δευτέρα	ΑΘΗΝΑ	Ι. Μπρούμης «Ἐλευσινία Μυστήρια»
18	Τρίτη	ΗΛΙΟΣ	Π. Παπασλιώτης «Μυστικὴ Διδασκαλία Ε.Π. Μπλαβάτσου»
20	Πέμπτη	ΑΠΟΛΛΩΝ	Γ. Σιβρῆς «Ἡ ἐξελικτικὴ πορεία τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ φύσει»
21	Παρασκευή	ΕΛ. ΣΚΕΨΙΣ	Π. Ἀναγνώστου «Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Φιλοσοφία καὶ Θεοσοφία»
25	Τρίτη	ΗΛΙΟΣ	Π. Παπασλιώτης «Μυστικὴ Διδασκαλία Ε.Π. Μπλαβάτσου»
27	Πέμπτη	ΑΡΤΕΜΙΣ	Ἄντ. Τριανταφυλλόπουλος «Προμηθεῆς δεσμώνης καὶ οὐ συμβολισμὸς τοῦ πυρός»

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

1	Τρίτη	ΗΛΙΟΣ	Ν. Παπαγεωργάκης «Ἀσθένεια καὶ διαδικασία αὐτοθεραπείας»
3	Πέμπτη	ΑΠΟΛΛΩΝ	Χαρ. Κατσαρδῆς «Τὸ ἔργο τῆς Μοίρας Α'»
4	Παρασκευή	ΑΛΚΥΩΝ	Π. Ἀντζακας «Κρτισναμούρτι»
7	Δευτέρα	ΑΘΗΝΑ	Κ. Παναγιώτου «Θεσμοφορία»
8	Τρίτη	ΗΛΙΟΣ	Ν. Παπαγεωργάκης «Προσωπικὴ δύναμη θεραπείας»
10	Πέμπτη	ΑΡΤΕΜΙΣ	Χρ. Καμαρωτάκης «Ἡ Ἐλευθερία ἀπὸ ἐσωτερικῆς σκοπιάς»
11	Παρασκευή	ΕΛ. ΣΚΕΨΙΣ	Π. Ἀναγνώστου «Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Φιλοσοφία καὶ Θεοσοφία»
15	Τρίτη	ΗΛΙΟΣ	Θ. Καφετζοπούλος «Ἡ ἀληθινὴ Ἀδελφότης» (Διδασχῆς «Ναοῦ Ἀρτιζάν»)»
18	Παρασκευή	ΑΛΚΥΩΝ	Π. Ἀντζακας «Κρτισναμούρτι»
21	Δευτέρα	ΑΘΗΝΑ	Α. Ἀνδριανόπουλος «Ὀδύσεια»
22	Τρίτη	ΗΛΙΟΣ	Π. Παπασλιώτης «Μυστικὴ Διδασκαλία Ε.Π. Μπλαβάτσου»
24	Πέμπτη	ΑΠΟΛΛΩΝ	Γ. Σιβρῆς «Ἐσωτερικὴ Ἐπιγνώσις Α'»

25	Παρασκευή	ΕΛ. ΣΚΕΨΙΣ	Π. Αναγνώστου «Άρχαία Έλληνική Φιλοσοφία και Θεοσοφία»
29	Τρίτη	ΗΛΙΟΣ	Π. Παπασλιώτης «Μυστική Διδασκαλία Ε.Π. Μπλαβάτσου»

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1	Πέμπτη	ΑΡΤΕΜΙΣ	Άντ. Τριανταφυλλόπουλος «Η δύναμις τής θελήσεως»
2	Παρασκευή	ΑΛΚΥΩΝ	Π. Άντζακας «Κρισιναμούρτι»
5	Δευτέρα	ΑΘΗΝΑ	Σ. Καλαμάρος «Περί Εύδαιμονίας»
6	Τρίτη	ΗΛΙΟΣ	Ν. Παπαγεωργάκης «Τηλεπάθεια και υπερφυσική θεραπεία»
8	Πέμπτη	ΑΠΟΛΛΩΝ	Κ. Άντωνίου «Η ζωή και τό έργο του Ίησού Α΄»
9	Παρασκευή	ΕΛ. ΣΚΕΨΙΣ	Π. Αναγνώστου «Άρχαία Έλληνική Φιλοσοφία και Θεοσοφία»
13	Τρίτη	ΗΛΙΟΣ	Θ. Καφετζόπουλος «Ο Νόμος τής Ίσορροπίας» (Διδαχές Ναού Άρτιζάν)
15	Πέμπτη	ΑΡΤΕΜΙΣ	Χαρ. Κατσάρδης «Τό έργο τής Μοίρας Β΄»
16	Παρασκευή	ΑΛΚΥΩΝ	Π. Άντζακας «Κρισιναμούρτι»
19	Δευτέρα	ΑΘΗΝΑ	Λ. Αναστασιάδου «Χειμερινό Ήλιοστάσιο»
20	Τρίτη	ΗΛΙΟΣ	Π. Παπασλιώτης «Μυστική Διδασκαλία Ε.Π. Μπλαβάτσου»
22	Πέμπτη	ΑΠΟΛΛΩΝ	Κ. Άντωνίου «Η ζωή και τό έργο του Ίησού Β΄»

Άργια Χριστουγέννων

Ο ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΘΕΟΣΟΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΑΝΤΑΣ ΜΠΡΟΥΜΗ

ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Άλλοι, πιά κατάλληλοι από μένα, θ' αναλύσουν και θά κρίνουν τό φιλοσοφικό έργο του Κωστή Μελισσαρόπουλου πού, σ' όλη του τή ζωή, στάθηκε ακούρατος σέ πολλούς τομείς γόνιμης δράσης: τήν έρευνα τής αλήθειας, τή διδασκαλία, τή συγγραφική δραστηριότητα, έτσι πού ό τίτλος «πνευματικός άνθρωπος» νά του ταιριάζει στήν κυριολεξία και όχι σάν μία τυπική φιλοφρόνηση.

Αυτό όμως πού ξεχωρίζει ούσιαστικά τόν πνευματικό άνθρωπο, δέν είναι οι γνώσεις του, ή τά όσα κατόρθωσε νά χαρίσει στό ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, όσο ή ίδια ή ζωή του, ό χαρακτήρας του, τό ζωντανό παράδειγμά του.

Και έγώ, γιά αυτά άκριβώς θά ήθελα νά πώ δυό λόγια, με τό θάρρος πού μου δίνει τό γεγονός ότι τόν γνώρισα πολύ πριν από πενήντα χρόνια, τότε πού ή Θεοσοφική Έταιρία στεγαζόταν στήν όδό Όμήρου.

Τόν Κωστή Μελισσαρόπουλο τόν θυμάμαι, στή διάρκεια όλων αυτών των έτών, πάντα ήρεμο, πάντα εύπροσήγορο πρós όλους, πάντα με καλή διάθεση, πάντα πρόθυμο νά βοηθήσει, με τήν γλυκύτητα διάχυτη στήν φυσιογνωμία του.

Ο Κωστής Μελισσαρόπουλος ήταν ένας μαχητής. Πολλές φορές, σέ πολλές περιπτώσεις, άγωνίστηκε γιά τά ιδανικά του, γιά τήν πρόοδο τής Θεοσοφικής Έταιρίας, τής όποίας στάθηκε ό «φύλακας άγγελος» έως σήμερα, γιά τόν αδελφό άνθρωπο, πάντα και παντού.

Ποιά ήσαν όμως τά όπλα του; Η ύπομνη, ή κατανόηση, ή έπιείκεια, ή ελεύθερη κρίση, πού ποτέ δέν έπηρεαζόταν από προσωπικά κριτήρια ή φανατισμούς.

Γιά τόν έαυτό του δέν ζήτησε ποτέ τίποτα, γιατί ήταν σεμνός και άνιδιοτελής μέχρις ύπερβολής, ίσως, όπως πίστευαν πολλοί φίλοι του.

Όμως, αυτή ή ψυχική άνωτερότητα είναι πού χαρίζει στόν άνθρωπο τήν μεγάλη, έσωτερική εκείνη νίκη, πού δέν χρειάζεται δάφνινα στεφάνια!

Αυτή ή ψυχική άνωτερότητα του Κωστή Μελισσαρόπουλου στάθηκε, γιά όσους τόν γνώρισαν, ένα ήθικό στήριγμα, ένα παράδειγμα πώς, ναι, είναι δυνατόν και σ' αυτόν τόν κόσμο, νά φθάσει κανείς στήν όμορφιά και τήν καλωσύνη.

Αυτά είχα νά πώ και τ' άφιερώνω στήν μνήμη του, σάν ένα ταπεινό αλλά ζωντανό λουλούδι.

Στις 2 Αύγουστου 1988 κηδεύτηκε από τόν ιερό Ναό Ἁγίου Γεωργίου Καρύτση ὁ Κωστής Μελισσαρόπουλος. Τόν ἀποχαιρέτησαν μέ συγκίνηση πολλοί συγγενεῖς, φίλοι καί συνεργάτες καί ἐκφώνησαν ἐπικήδειους: ὁ κ. Γεώργιος Χαλκιώτης ἐκ μέρους τοῦ Ἱερατοῦ Συμβουλίου τοῦ Τεκτονισμοῦ, ὁ κ. Πολυδεύκης Ἰαντζακας ἐκ μέρους τῆς Θεοσοφικῆς Ἐταιρίας, ὁ κ. Χριστόφορος Καμαρωτάκης ἐκ μέρους τῆς Στοᾶς «Ὁρφεύς» καί ὁ κ. Γιάννης Κουτσοχέρας ἐκ μέρους τῆς Λογοτεχνικῆς Οἰκογενείας.

Ἀλησμόνητε Σεβαστέ μας Διδάσκαλε,

Συναθροισθήκαμε εδῶ νά σέ προπέμψουμε στό ταξίδι τῆς ἐπιστροφῆς σου στήν πηγῆ τοῦ φωτός ἀπό τό ὁποῖο προήλθες.

Καί δέν εἶναι τόσο ἡ θλίψη πού μᾶς κατέχει γι' αὐτό ὅσο ἡ εὐγνωμοσύνη γιατί μᾶς δόθηκε ἡ εὐκαιρία νά ζήσουμε κοντά σου καί νά δεχθοῦμε τό ἀπόσταγμα τῆς πνευματικῆς σου σοφίας.

Γιατί ὁ χορηγός τῆς ζωῆς καί πάντος ἀγαθοῦ σέ προίκισε μέ πάμπολλα δῶρα καί σέ ἔστειλε νά ζήσης μεταξύ τῶν ἀνθρώπων.

Καί σύ σάν γνήσιο τέκνο τοῦ φωτός ἀγάπησες τόν ἄνθρωπο καί ἀνάλωσες τή ζωῆ σου γιά νά τοῦ μεταδώσης ὅτι ἐσύ δέχθηκες σάν δωρεά.

Πλημμυρισμένος ἀπό ἓνα πνεῦμα ἐλεύθερο, ἀγνό, γεμάτο χρηστότητα, γεμάτος δραστηριότητα πνευματική καί σωματική, γνωρίζοντας ὅτι ἡ εὐκαιρία γιά τή ψυχῆ τοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ νά εἶναι ὅποιαδήποτε στιγμή τῆς ζωῆς, ἐργάστηκες ἀκατάπαυστα νά κάνης πραγματικότητα τίς ἀρχές πού πίστευες.

Μετέφερες τίς ἀρχές αὐτές τῆς Ἀγάπης τῆς Ἀνοχῆς, τῆς Ἐλευθερίας, τῆς ταπεινοφροσύνης καί μέ χιλίους δυό τρόπους, μέ ποταμό βιβλίων, ἀρθρῶν καί διδασκαλιῶν, ἀλλά καί τήν ἐπιτέλεση πρακτικῶν ἐργῶν, φρόντισες νά βοηθήσης τοὺς συνανθρώπους σου.

Εργάστηκες συνεχῶς γιά νά κάνης κατανοητές ἐκεῖνες τίς φιλοσοφικές ἀρχές πού βοηθοῦν τοὺς ἀνθρώπους νά βροῦν ὄχι ὅ,τι τοὺς χωρίζει ἀλλά ὅ,τι τοὺς ἐνώνει. Καί δέν εἶναι κανεῖς ἀπό μᾶς εδῶ πού νά μὴν κατανοεῖ αὐτή τήν ἀνάγκη.

Εἶμαι βέβαιος ὅτι τό πνεῦμα σου ἀπό τὰ ἀνώτερα ἐπίπεδα πού θά βρῖσκεται, θά ἐξακολουθήσῃ νά μᾶς βοηθᾷ γι' αὐτό.

Αγαπημένε μας Διδάσκαλε.

Θά ἠθελα νά μὴν σέ γνώριζα τόσα χρόνια, νά μὴν σέ ἀγαπούσαμε ὅσο σέ ἀγαπήσαμε καί ψύχραιμα νά παραθέσω τὰ ἀτέλειωτα ἐπιτεύγματά σου.

Ὅμως ἡ πίκρα τῆς καρδιάς μου δέν μοῦ δίνει τίς λέξεις, τίς ἀπαραίτητες φράσεις.

Συγχώρεσέ με γι' αὐτό ἐσύ πού εὐρίσκες πάντα τόν τρόπο νά τό κάνης.

Δέξου ἀπλά τίς σκέψεις τῆς ἀγάπης μας καί τήν εὐγνωμοσύνη μας πού καταδέχθηκες νά ζήσεις μαζί μας.

Σέ βεβαιώνουμε ὅτι θά κάνουμε ὅτι εἶναι δυνατό, οἱ ἀρχές πού ἐσπειρες νά φυτρώσουν μέσα στίς καρδιές μας καί νά γίνουν τρόπος ζωῆς γιά μᾶς.

Αἰώνια Σου ἡ μνήμη
ἀλησμόνητε διδάσκαλέ μας

Γεώργ. Χαλκιώτης

Σεβάσμιε Διδάσκαλε

Άγαπητέ μας Κωστή,

Η άκρως εξελιγμένη ψυχή σου, ἀπηλλαγμένη ἀπό τό γήινο τούτο σκήνωμά της, ὀδεύει τούτη τή στιγμή πρὸς τοὺς φωτεινοὺς ἐκείνους κόσμους, ὅπου τὴν ἀναμένει «τὸ φίλημα τοῦ Οὐρανίου Πατρός» καὶ πιθανόν ἢ ἐνσωμάτωσή της μετὰ τὸν Ὠκεανὸ τῆς Δόξης Του.

Ἡ μετὰστασις σου ὅμως αὐτή, προξενεῖ σὲ μᾶς καὶ στὴν οἰκογένειά σου βαθυτάτην ὀδύνην, πραγματικὸ «ἄλγος» διότι χάσαμε τὸν σὸφρονα ποδηγέτην τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς.

Ἐκ μέρους τοῦ Δ.Σ. τοῦ ἐν Ἑλλάδι Τμήματος τῆς Θ.Ε., σοῦ ἀπευθύνω τὸ ὑστατο τούτο ΧΑΙΡΕ, θέλουμε δὲ νὰ πιστεύουμε ὅτι δὲν θὰ πάψης, ἀπὸ κεῖ πού θὰ εὐρίσκεσαι, νὰ μᾶς ἐμπνέης καὶ νὰ μᾶς καθοδηγῆς.

Πολ. Ἀντζακας

Ἀξέχαστε φιλε καὶ ἀδελφέ Κωστή.

Ἐκ μέρους τοῦ πνευματικοῦ Συλλόγου Ὀρφεὺς, τὰ μέλη τοῦ ὁποίου ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐγαλοῦχισες μετὰ τίς ἠθικοπλαστικὲς ὁμιλίαις σου, σοῦ ἀπευθύνω τὸν ὑστατο χαιρετισμόν. Πλέον ἀπὸ μισὸ αἰῶνα ὑπηρετήσες μετὰ πίστη, αὐταπάρνηση καὶ θυσίαις τὸ ὑψηλὸ λειτούργημα τῆς πνευματικῆς διαφωτίσεως μ' ἓνα πλῆθος ὁμιλιῶν ἀρθρῶν καὶ βιβλίων.

Γιὰ μᾶς πού σὲ ζήσαμε ἐκ τοῦ πλησίον καὶ γευθήκαμε τοὺς καρποὺς τῶν ἐργῶν σου, ἦσαν ὁ σόφος διδάσκαλος τῆς αὐτογνωσίας, ὁ πνευματικὸς μας πατήρ. Ὀλόκληρη τὴ ζωὴ σου ἀγαπητέ φιλε καὶ ἀδελφέ τὴν κατηνάλωσες στὴν ἀναμόρφωση τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὶς ἠθικὲς ἀξίες τῆς ζωῆς, χωρὶς θόρυβο καὶ ἐπιδειξη ὅπως ἀρμόζει σὲ πνευματικὸς ἀνθρώπους. Ἀκούραστος ἐργάτης καὶ ἀγωνιστὴς τοῦ πνεύματος ποτὲ δὲν ὀλιγόρισες στὴν ἐκτέλεση τοῦ καθήκοντος. Πάντα μετὰ τὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη δὲν παρέλλειπες ὅταν τὸ καλοῦσε ἡ ἀνάγκη νὰ βοηθᾷς καὶ νὰ συντρέχεις τοὺς ἀνθρώπους ἀνιδιαιτελῶς. Ταπεινὸς καὶ ἀπλὸς χωρὶς ἐτικέτες καὶ ἔπαρση, ἐδειχνες κατανόηση, πνεῦμα συνεργασίας καὶ ἀνθρωπιᾶς, ἀρετὲς πού σπανίζουν στὴν ὑλιστικὴ ἐποχὴ μας. Ἦθελες καὶ ἐπέδιδες δι' ὅλων τῶν δυνάμεών σου, οἱ πνευματικοὶ κύκλοι εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκες νὰ ἔχουν σχέσεις ἀρμονικὲς καὶ ἀδελφικὲς, γιατί ἦσαν θιασώτης καὶ φορεὺς ὅχι τοῦ νείκους πού διαχωρίζει καὶ καταστρέφει ἀλλὰ τῆς φιλοπότητος πού ἐνώνει καὶ ἀδελφώνει.

Ὁ ξαφνικὸς θάνατός σου βύθισε σὲ βαρὺ πένθος τὴν προσφιλε σου οἰκογένεια καὶ ὅλους ὅσους σὲ ἐγνώριζαν καὶ εἶχαν τὴν εὐτυχία νὰ συνεργαστοῦν μαζί σου πάνω στὰ πνευματικὰ θέματα πού τόσο πολὺ εἶχες ἀγαπήσει. Ἡ ἀπώλειά σου στὰ μέλη τοῦ Ὀρφέως δημιούργησε ἓνα δυσαναπλήρωτο κενό. Σ' ὅλες σου τίς δραστηριότητες προτιμοῦσες πάντα τὴν ἀφάνεια, διότι ἡ ψυχή σου ἤξερε πῶς τὸ πνευματικὸ ἔργο διὰ νὰ ἔχει ἀπήχηση στοὺς ἀνθρώπους πρέπει νὰ εἶναι ἀπλὸ ἀθόρυβο καὶ ταπεινὸ. Ἡ μεγάλη σου ψυχή πού ἀκτινοβολοῦσε αἰσθήματα ἀγάπης πρὸς ὅλο τὸν κόσμον ἀπεχωρίσθη τώρα ἀπὸ τὸ φθαρτὸ σῶμα σου γιὰ νὰ μεταβεῖ σὲ λεπτότερους κόσμους πέρα ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ τὸ θάνατο. Τὸ μακρόπνοο

Έργο πού εἶχες ἀναλάβει ἐπερατώθη. Ἡ εσωτερική σου φυσιογνωμία καί εἰκόνα θά ζεῖ στίς καρδιές ὄλων τῶν φίλων καί ἀδελφῶν πού σέ γνωρίζαν καί ἰδιαίτερα σέ κείνους πού εὐεργετήθηκαν ἀπό ἐσένα, διότι σέ πολλούς ἔδειξες τὸ δρόμο πρὸς ἀνεύρεση τῆς ἀληθείας, μέ τούς λόγους καί τὸ φωτεινὸ σου παράδειγμα. Στὴν μνήμη μας θά βρῆσκειται πάντα χαραγμμένη ἡ γλυκεῖα καί χαμογελαστή μορφή σου πού ἀκτινοβολοῦσε ἀγάπη καί γνώση. Δέν θέλω ἀγαπημένε φίλε καί ἀδελφέ νά μακρυγορήσω σκιαγραφώντας τὴ λαμπρὴ σου προσωπικότητα καί τὸ πνευματικὸ ἔργο πού μᾶς ἀφησες κληρονομία, διατὶ ξέρω, πῶς δέν σοῦ ἄρεσαν τὰ πολλά λόγια. Πάντα ἐπιθυμοῦσες καί ἠθελες ὄχι τὴ θεωρία, ἀλλὰ τὴν πράξη καί ἐφαρμογὴ τῶν διδασκόμενων. Διότι ἐγνώριζες καλύτερα πάντως ἄλλου ὅτι ἡ πίστις, ἡ ἀγάπη καί ἡ γνώσις ἄνευ τῶν ἔργων δέν ἔχουν πρακτικὴ ἀξία γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

Κλινοντας εὐλαβικά μπροστά στοῦ ἁγίου λειψανό σου, σέ χαιρετῶ ἐκ μέρους τῶν φίλων καί ἀδελφῶν σου.

Αἰώνια σου ἡ μνήμη ἀξέχαστε καί ἀλησμόνητε ἀδελφέ.

Χριστόφορος Καμαρωτάκης

Τ Ο Υ Σ Τ Α Τ Ο Χ Α Ι Ρ Ε . . .

Μέ βαθύτατη συγκίνηση σοῦ ἀπευθύνω καί ἐγώ τὸ ὑστατο χαῖρε, ἀλησμόνητε φίλε Κωστή. Μέ τὴν ἀποδημία σου γιὰ τὰ Ἐπέκεινα, ἀφήνεις βέβαια ἓνα δυσαναπλήρωτο κενὸ στό χώρο τοῦ πνεύματος.

Ὅμως θά ἐπιζεῖς στίς μνήμες ὄλων μας σάν ἓνας ἐξαιρετος πνευματικός ἄνθρωπος. Καί τὸ ἔργο σου θά παραμένει ἐνεργὸ ἀκόμα καί στίς ἐπερχόμενες γενεές. Καί τὸ πνευματικὸ σου τέκνο, ὁ Ι Λ Ι Σ Ο Σ , θά συνεχίζει τὴν πορεία του χάριη στοὺς διαλεχτούς συνεργάτες σου καί τὴ συμπάρασταση τῶν ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος καί τοῦ στοχασμοῦ. Ἄλλωστε, ὁ ἄνθρωπος ἐπιζεῖ στὰ Ἐπέκεινα, κατὰ τὸν Πλωτῖνο. Γιατὶ ὄχι καί ὁ «ἄνθρωπος κιθαρωδός», ὅπως ὀνομάτιζε τὸν ἄνθρωπο ὁ Σωκράτης. Ἀλλὰ κι ἐσύ ἐπίστευες στὸν ἄνθρωπο τὸν ἐνορατικό.

Κι ἄς εἶναι τοῦτα τὰ λόγια μου μιὰ κάποια παρηγοριά στὴν ἐξαιρετὴ σύντροφο τῆς ζωῆς σου καί στὰ ἀγαπημένα σου παιδιά. Αἰώνια ἡ μνήμη σου, ἀγαπητέ μας Κωστή.

Γιάννης Κουτσοχέρας

ΝΙΚΟΣ Α. ΤΕΝΤΑΣ

ΑΓΑΠΑΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΤΕΙΝ

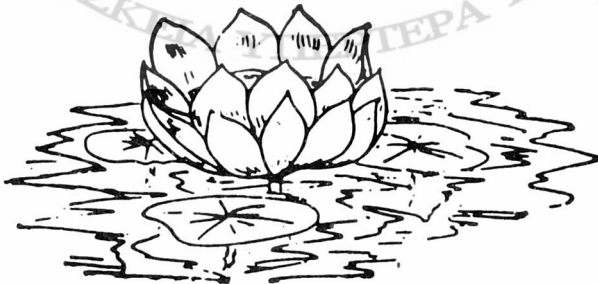
Μνήμη Κωστή Μελισσαρόπουλου

Την επταστάδια οδό διαβαίνεις
ηλιόφωτος γεμάτος αρμονία.
Απ' την Στοά του Ιλισού ευθεία
στον Ύψιστο πασίχαρος πηγαίνεις

και σε Ηλύσια μαζί Του ανασταίνεις
φως τη λευκή ψυχή, πανουρανία
αλκή ακτινοπύρσευτη, υπηρεσία
στον κόσμο να ξαναφανεί. Δεν μένεις

μακριά μας ίσκιος στον ήλιο. Φώτα
τ' ανθρώπου λάτρεψες σε κρυφοδώμα
ελευθερία, αρετή και εργασία

να πληρωθούν αγάπη όπως πρώτα
όλα τα όντα. Αθάνατα κι ακόμα
μακάρια, όπως εσύ, να βρούνε τη Σοφία!...

ΚΩΣΤΗ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ**ΣΟΦΕΣ ΠΕΡΙΚΟΠΕΣ
ΑΠΟ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΤΟΥ ΕΡΓΟ****ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ Π.Δ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ***

Δέν θά βροῦμε ποτέ τόν Θεό, τήν ἀπόλυτη Ἀλήθεια, τό ὄντως Ὄν, μέ τόν Ἀποκρυφισμό. Θά ἀνακαλύψωμε μ' αὐτόν περισσότερους νόμους, θά ἐμβαθύνωμε περισσότερο στή γνώση τῆς Φύσεως, θά ἐξηγήσωμε πληρέστερα τ ὀ π ῶ ς . Δέν θά ἀνακαλύψωμε ὁμως τήν π ρ ῶ τ η α ἰ τ ῖ α . Ἐνώ ὁ Μυστικισμός εἶναι μία διδασκαλία (μᾶλλον ἓνα βίωμα), σύμφωνα μέ τήν ὁποία τό Θεῖον, ἡ Πραγματικότητα, ἡ ἀπόλυτη Ἀλήθεια, μπορεῖ νά ἀποκαλυφθῇ ἀπό τόν ἄνθρωπο, μέ μία διαίσθηση ἢ ἔκσταση, μέ μία μ υ σ τ ι κ ῆ ἔ ν ῶ σ η , χωρίς ἀναγκαῖα ἐπέκταση στούς ἀόρατους κόσμους, ὄχι μέ τήν ἀπόκτηση περισσότερων πάντοτε γνώσεων καί δυνάμεων, ἀλλά μέ μία μ υ σ τ ι κ ῆ ἀ π ο κ ἄ λ υ ψ η τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἢ πνεύματος, πού ἀποτελεῖ ἀδιάσπαστη καί ὁμοούσια Ἐ ν ὀ τ η - τ α μέ τή Θεία Οὐσία, μέ τό ὄντως Ὄν.

« Ἀποκρυφισμός καί Μυστικισμός », (1939, Β' Ἐκδ. 1964)

Ὁ ἄνθρωπος πού ἐξελίσσεται συνειδητά ζῆ μία πληρέστερη ζωή, πῶ ἀληθινή, πῶ ζωντανή, πῶ εὐχάριστη, διότι ἔχει ἓναν πλατύτερον ὀρίζοντα σκέψεως, διότι περισσότερες ὀψεις καί συνεπῶς περισσότερες ὀραιότητες τῆς ζωῆς πέφτουν στήν ἀντίληψή του. Ζῆ ἀπλούστερα, ρυθμικώτερα, ὀραιότερα, διότι συντονίζεται περισσότερο μέ τή Μητέρα-Φύση. Καί ἀνακαλύπτει περισσότερο Θεό, διότι τόν βρίσκει μέσα στόν ἑαυτό του καί μέσα σέ ὄλους τούς ἄλλους ἐπίσης.

« Ἀποκρυφισμός καί Μυστικισμός »

Ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι δυνατόν νά συλλαβῇ τήν Πραγματικότητα, τήν Ἀλήθεια, τόν Θεό, ἐφ' ὅσον ἀναζητεῖ διανοητικά, ἐξωτερικά, ἀντικειμενικά, ἐξ ἄπο τόν ἑαυτό του, ἐφ' ὅσον ἐξακολουθεῖ νά ζῆ στήν πλάνη τοῦ ξεχωριστοῦ, τῆς διακρίσεως ὑποκειμένου καί ἀντικειμένου, τοῦ Ἐγώ καί τοῦ Ἐσύ, στήν πλάνη τοῦ χρόνου καί τοῦ χώρου καί στίς ἀναριθμητές ἀντιθέσεις.

« Ἀποκρυφισμός καί Μυστικισμός »

Ἡ Ἐξέλιξη δέν ἔχει τέρμα. Ἀλλά ἡ Ἀπολύτρωση ἀπό τόν κόσμο τῶν φαινομένων, ἀπό τόν κόσμο τῆς σχετικότητας καί τῆς ἐκδηλώσεως, βρίσκεται ἐξ ἄπο τή γραμμή τῆς ἀτέρμονης ἐξελίξεως. Εἶναι ἡ πλήρης ἀπάρνηση τοῦ ἑαυτοῦ καί ὄχι ἡ ἀποθέωσή του.

« Ἀποκρυφισμός καί Μυστικισμός »

* Ὅλων τῶν ἀρθρων τοῦ Κ. Μελισσαροπούλου

Όπως ή όμορφιά τής Τέχνης δέν συγκινεί, παρά εκείνους πού εΐναι σέ θέση νά τήν νιώσουν, έτσι καί ή γνώση τής Σοφίας δέν τραβάει τήν προσοχή, παρά εκείνων πού εΐναι ώριμοι νά τή δεχθούν. Μόνον έτσι έξηγεΐται τό φαινόμενο τής άδιαφορίας τών πολλών γιά τΐς άπόκρυφες άλήθειες, πού έπαψαν πιά νά εΐναι μυστικές καί πού θά συγκλονίζανε τόν κόσμο, άν ό κόσμος μπορούσε νά τΐς προσέξει καί νά τΐς νιώση.

«Εΐσαγωγή στή Θεοσοφία» (1947, Β΄ Έκδ. 1966).

Εΐτε μέ τά δόντια καί μέ τά νύχια, εΐτε μέ άκόντια καί μέ τόξα, εΐτε μέ φλογοβόλα κι άτομικές βόμβες άλληλοσκοτώνονται οΐ άνθρωποι, παραμένει πάντοτε άμετάβλητο στήν ουσία του τό φρικτό γεγονός του φόνου. Άρκετά προχώρησε ό άνθρωπος στή διανοητική του άνάπτυξη. Καιρός ν΄ άσχοληθΐ καί μέ τήν καλλιέργεια τής ψυχής του, μέ τήν καλλιέργεια του ήθικου του όντος, μέ τήν εξέλιξη του Πνεύματος πού συνυπάρχει καί ζωογονεί τό υλικό σώμα.

«Εΐσαγωγή στή Θεοσοφία».

Άν δέν άξιοποιηθούν οΐ γνώσεις μέ τή μετατροπή τους σέ σωστή διαγωγή, δέν έχουν καμμιά άξία.

«Εΐσαγωγή στή Θεοσοφία».

Τά μεγάλα ιδανικά οΐ σκεπτικιστάι τά θεωρούν ούτοπίες. Καί γιά σήμερα ίσως νά εΐναι ούτοπίες. Άλλά μιά μέρα άσφαλώς θά πραγματοποιηθούν. Καί θά εύτυχήσουν νά τά ιδούν όλοι όσοι πιστεύουν σ΄ αυτά. Διότι δέν πεθαίνουν ποτέ όσοι όραματίζονται τό ώραΐο.

«Εΐσαγωγή στή Θεοσοφία».

Καμμιά προσπάθεια γιά τήν Άλήθεια, γιά τή Δικαιοσύνη καί τόν Άνθρωπισμό δέν πάει χαμένη, διότι θά μετουσιωθΐ σέ έξευγενισμό τής ψυχής. Καμμιά θυσία δέν εΐναι μάταιη καί άσκοπη, διότι δικαιώνεται στόν κόσμο τής πραγματικότητας.

«Εΐσαγωγή στή Θεοσοφία».

Κάθε άνθρωπος πού γεννιέται έχει ήδη έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα, μιά δική του ψυχοσύνθεση καί ίδιουσγκρασία, έναν βαθμό εξέλιξεως, πού όφείλεται στό παρελθόν του, στις προηγούμενες ένσάρκώσεις του καί στήν πείρα πού άπέκτησε άπ΄ αυτές.

«Εΐσαγωγή στή Θεοσοφία».

Πρέπει νά ζούμε συνεχώς έντονα, ξυπνητά καί μέ έπίγνωση τής άξίας πού έχει ή κ ά θ ε σ τ ι γ μ ή τής ζωής.

«Εΐσαγωγή στή Θεοσοφία».

Ἡ ἀγάπη καὶ ὁ πόνος εἶναι οἱ δύο μεγάλοι δάσκαλοι τῆς ἐξελιξέως. Οἱ σοφοὶ διαλέγουν τὸν δρόμο τῆς ἀγάπης. Γιὰ τοὺς ἄλλους ἀπομένει ὁ δρόμος τοῦ πόνου.

«Εἰσαγωγή στὴ Θεοσοφία».

Ἡ ἀγάπη εἶναι ὁ βασικὸς νόμος τοῦ σύμπαντος, διότι εἶναι ἡ ἐκφραση τῆς ἐνότητος τοῦ παντός.

«Εἰσαγωγή στὴ Θεοσοφία».

Χρειάζεται σωστός τρόπος ζωῆς καὶ διατροφῆς. Περισσότερη ἐπαφή μὲ τὴ φύση, ἄφθονος ἀέρας καὶ ἥλιος, ἀπόλυτη καθαριότης, κανονικὸς ὕπνος, ἀπόλυτη ἀποχή ἀπὸ τὸ κρέας τῶν ζῶων, ἀπὸ οἰνοπνευματώδη ποτὰ, ἀπὸ ναρκωτικὰ ἢ διεγερτικὰ.

«Εἰσαγωγή στὴ Θεοσοφία».

Νὰ διώξωμε κάθε πρόληψη καὶ δεισιδαιμονία, νὰ διώξωμε κάθε ἰδιοτελῆ σκέψη, νὰ διώξωμε κάθε ἐγώκεντρικὴ τάση. Καὶ τότε, μὲ ἐλευθερὴ τὴ σκέψη καὶ μὲ ἀγνή τὴν ψυχὴ, νὰ βυθισθοῦμε στὸν ἀπολυτρωτικὸν ὠκεανὸν τῆς ἀπεριόριστης, καθαρῆς, πάναγνης, πάνσοφης καὶ παντοδυναμῆς ἀγάπης.

«Εἰσαγωγή στὴ Θεοσοφία».

Δὲν εἶναι κανεὶς θεόσοφος, διότι αἰσθάνεται ἀδελφικά γιὰ ὅσους γνωρίζει καὶ γιὰ ὅσους τοῦ φέρονται καλά. Εἶναι θεόσοφος, μόνον ἂν δὲν παύσῃ νὰ αἰσθάνεται ἀδελφικά καὶ γιὰ ὅσους δὲν γνωρίζει καὶ γιὰ ὅσους δὲν τοῦ φέρονται καλά.

«Εἰσαγωγή στὴ Θεοσοφία».

Ὁ θεόσοφος δὲν εἶναι ποτὲ φανατικὸς καὶ ἀποστρέφεται τὴ βία, διότι σέβεται τίς ὅποιεσδήποτε γνώμες τῶν ἄλλων καὶ ἀναγνωρίζει σὲ ὅλους τὸ δικαίωμα νὰ σκέπτονται κατὰ τὸν δικὸν τους τρόπο.

«Εἰσαγωγή στὴ Θεοσοφία».

Ὁ θεόσοφος δὲν κάνει κανενὸς εἶδους προπαγάνδα στοὺς τρυφεροὺς βλαστοὺς τοῦ δέντρου τῆς ἀνθρωπότητος, γιὰ νὰ μὴ στρεβλωθοῦν, ἀλλὰ ν' ἀναπτυχθοῦν ἐλευθερὰ καὶ νὰ προσφέρουν τὴ δική τους συμβολὴ στὸν πολιτισμὸ καὶ στὴ ζωὴ τῆς ἀνθρωπότητος.

«Εἰσαγωγή στὴ Θεοσοφία».

Γιὰ ν' ἀποκτήσωμε ἐσωτερικὴ ἐλευθερία πρέπει ν' ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τὴ δουλειὰ τῶν παθῶν.

«Ὁ Κομήτης» (1952).

Ἀρχές τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ εἶναι ὁ σεβασμός τῶν φυσικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου. Τοῦ δικαιώματος τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας, τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψεως, τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου, τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως. Ὁ σεβασμός τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας, ἡ ἀλληλεγγύη, ἡ δικαιοσύνη καί ἡ συγγνώμη. Ἡ εἰρηνική συμβίωση καί ἡ συνεργασία σέ ἔργα πολιτισμοῦ. Ἡ δημιουργία πνεύματος ἀδελφοσύνης ἀνάμεσα σέ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὅποια κι ἂν εἶναι ἡ θρησκεία τους ἢ ἡ φυλή τους, ὅποιες κι ἂν εἶναι οἱ πεποιθήσεις τους.

«Ὁ Κομήτης».

Ὅποιος θέλει νά βαδίσῃ στὸν δρόμο τῆς σοφίας καί νά ὠφελήσῃ τοὺς συνανθρώπους του, πρέπει νά ἔχῃ ἐλεύθερη σκέψη καί χρηστά ἦθη. Διότι ἡ σοφία χωρὶς τὴν ἀρετὴ εἶναι ὄχι μόνον ἀνώφελη, ἀλλὰ καί ἐπικίνδυνη.

«Ὁ Κομήτης».

Ὅταν ὁ Προμηθεὺς σπάσῃ μιά φορά τὰ δεσμά του, εἶναι πιά ἀδύνατον νά ξαναδεθῇ σ' αὐτά.

«Ὁ Κομήτης».

Κάθε ἄνθρωπος εἶναι ἓνας θεῖος σπινθήρας, προερχόμενος ἀπὸ τὴ θεία Φλόγα. Ἔργο τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νά συνειδητοποιήσῃ καί νά ἀποκαλύψῃ τὴ θεϊότητα τῆς ὑποστάσεώς του, πραγματοποιώντας τὴ μυστικὴ ἔνωση τοῦ σπινθήρα μὲ τὴ Φλόγα, τὴν ἔνωση τῆς σταγόνας μὲ τὸν Ὁκεανό. Αὐτό εἶναι τὸ τέρμα τῆς ἀνθρώπινης ἐξελιξέως, ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴν ὑπόσταση τοῦ ἀνθρώπου στὴν ὑπόσταση τοῦ Θεοῦ.

«Ὁ Ἰησοῦς, ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ Ὁρθολογισμοῦ καί τοῦ Μυστικισμοῦ» (1955).

Εἶναι ἀναφαίρετο δικαίωμα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος νά διαμορφώσῃ τίς κρίσεις του. Καί εἶναι καθήκον κάθε τιμίου καί ἐλευθέρου ἀνθρώπου νά ἀναγνωρίζῃ καί νά σέβεται πάντοτε τὴν ἐλευθερία τῆς σκέψεως καί τῆς συνειδήσεως.

«Ὁ Ἰησοῦς, ἀπὸ τὴν ἀποψη κλπ.».

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν ἀπέκρυψε τὸ ὑπέρτατο Μυστήριον, τὸ πιὸ ἀπλό καί πιὸ μεγάλο. Εἶναι ἡ τελεῖα ἀπάρνηση τοῦ ἑαυτοῦ καί ἡ καθολικὴ ἀγάπη, πού μεταμορφώνουν τὸν ἀνθρώπο σέ Χριστό.

«Ὁ Ἰησοῦς, ἀπὸ τὴν ἀποψη κλπ.».

Ἡ ἱερὴ φλόγα κατακαίει τὰ φθαρτὰ στοιχεῖα καί ὀδηγεῖ στὴ θεία Ἐνωση, πού εἶναι ὁ ὑπέρτατος σκοπὸς τῶν μυστικῶν. «Ἐγὼ καί ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμέν». Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

«Ὁ Ἰησοῦς, ἀπὸ τὴν ἀποψη κλπ.».

Ὁ σκοπός τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς εἶναι ἡ ψυχοπνευματικὴ ἐξέλιξις, ὁ συνειδητός συντονισμός πρὸς τὴν πορείαν τῆς ἐξελίξεως. Εἶναι ἡ ἐπιτή-
 λεισις ἐνὸς ἀκόμη βήματος πρὸς τὴν περαιτέρω ἐξελίξιν τῆς ἀνθρωπίνης
 ψυχῆς.

«Ὁ σκοπός τῆς ζωῆς». – Τεκτ. Δελτίον 12 (1952).

Καθένας πρέπει νὰ ἐξετάζη τὸν ἑαυτόν του καὶ νὰ καταδυεταί εἰς τὸν
 σκοτεινὸν θάλαμον τοῦ ἑαυτοῦ του. Οὐχὶ νὰ ἐξετάζη τὸν πλησίον του.
 Τοῦτο δὲν ἔχει τὴν παραμικρὰν ἀξίαν.

«Διατί εἴμεθα Τεκτονες;» – Τεκτ. Δελτίον 27 (1956).

Πραγματικῶς ἐλεύθερος εἶναι μόνον ὁ ἀπολυτρωμένος ἀνθρώπος, ὁ
 ψαύων τὰ κράσπεδα τῆς Θεϊότητος. Ἡμεῖς οἱ ἄλλοι ἀγωνιζόμεθα γιὰ τὴν
 ἐλευθερίαν. Καὶ ὀλοκληρὸς ἡ διαδρομὴ τῆς ἐξελίξεως, ὅθεν εἶναι παρὰ
 διαδρομὴ ἀπελευθερώσεως ἀπὸ δεσμά.

«Διατί εἴμεθα Τεκτονες;» – Τεκτ. Δελτίον 27 (1956).

Πῶς μπορῶ νὰ ἐκτελῶ τὸ καθήκον μου χωρὶς νὰ ἔχω τὴν αἴσθησιν ὅτι
 τὸ ἐκτελῶ, ἀλλὰ κατὰ τρόπον ἀπλοῦν, ἀβίαστον καὶ φυσικόν, ὅπως ζῶ
 καὶ ἀναπνέω; Πῶς μπορῶ νὰ κάνω τὸ πᾶν, χωρὶς νὰ εἶμαι ὁ ἴδιος τίποτε;
 Πῶς μπορῶ τὰ ὠραῖα αὐτὰ λόγια νὰ τὰ ἐφαρμόζω εἰς τὴν ζωὴν μου τα-
 πεινὰ καὶ ἀπλά, φυσικὰ καὶ ἀβίαστα; Πῶς μπορῶ νὰ γίνω ἓνας ἀπλὸς εἰλι-
 κρινῆς ἀνθρώπος, ποῦ νὰ ζῇ ἀρμονικὰ μέσα στὴ φύση καὶ στὴν κοινωνία,
 χωρὶς νὰ ριχθῆ σκιάν με καμμίαν σκέψιν, με κανένα συναίσθημα, με καμ-
 μίαν πράξιν τῆς ζωῆς του;

«Διατί εἴμεθα Τεκτονες;» – Τεκτ. Δελτίον 27 (1956).

Εἴμεθα, ἄραγε, πρόθυμοι νὰ ἀνακαλύπτωμε τὸν ἐγωισμό μας παντοῦ,
 ὅπου προβάλλει ἐμπόδιο στὴν Ἀγάπην καὶ στὴν Ἀδελφότητα ὅλων τῶν
 ὄντων, καὶ ἀλύπητα νὰ τὸν κτυποῦμε; Τὸν δικό μας τὸν ἐγωισμό καὶ οὐχὶ
 τὸν ἐγωισμό τῶν ἄλλων;

Θεοσοφικὸν Δελτίον, Νοεμβ. 1938.

Ἡ ἀπέραντη ἀδελφικὴ διάθεσις, μαζὶ με τὴν ἀπεριόριστὴ ἐλευθερία
 τῆς σκέψεως καὶ τὴν ἀκόρεστὴ δίψα γιὰ τὴν ἐρευνα τῆς Ἀληθείας, εἶναι
 οἱ τρεῖς ἀπαραίτητες προϋποθέσεις γιὰ κάθε πνευματικὴ ἐργασία.

Θεοσοφικὸν Δελτίον, Μαρτ. 1946.

Ὁ ρόλος μας εἶναι νὰ σπειρωμεν τὸν σπόρον τὸν καλὸν στὶς ψυχὰς τῶν
 ἀνθρώπων, χωρὶς πικρία ἢ ἀπογοήτευσιν ἂν ἐμεῖς οἱ ἴδιοι δὲν ἐπιζησωμεν
 γιὰ νὰ δρέψωμε τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀγαθῆς δράσεώς μας.

Θεοσοφικὸν Δελτίον, Ὀκτ. 1948.

Ἡ γνώση τὴν ὁποῖαν φέρνουν οἱ θεοσοφικὲς μελέτες καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν συμπερασμάτων τους, εἶναι ἡ διάλυση τῶν πλανῶν, τῶν προλήψεων καὶ τῆς τυφλῆς παραδοχῆς ξένων ἰδεῶν, γιὰ νὰ λειτουργήσῃ ἀνεμπόδιστα ἡ ἐλεύθερη σκέψη. Εἶναι ἡ διάλυση τῶν ἐγωϊστικῶν τάσεων καὶ τοῦ ἐγκωκεντρισμοῦ, γιὰ νὰ λειτουργήσῃ ἀνεμπόδιστα ἡ κοινωφελὴς δράση. Εἶναι ἡ Σοφία καὶ ἡ Ἀρετὴ ποὺ γεννιῶνται ἀπὸ τὴν συμμόρφωση πρὸς τοὺς νόμους τῆς Φύσεως καὶ ἀπὸ τὴν ἀγνή ζωὴ, ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ὀρθὴ ἐκτίμηση πραγμάτων καὶ ἀξιών.

Θεοσοφικὸν Δελτίον, Ὀκτ. 1948.

Ἡ πραγματοποίηση τῆς ἀδελφικῆς διαθέσεως μέσα στὰ βάθη τῆς συνειδησεῶς μας εἶναι ἡ ἀστείρευτη πηγὴ εὐδαιμονίας, τῆς μοναδικῆς εὐδαιμονίας ποὺ διαρκεῖ καὶ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ φευγαλέα ἐπουσιῶδη ἐξωτερικὰ γεγονότα καὶ τίς διαρκῶς μεταβαλλόμενες ἐξωτερικὲς καταστάσεις.

Θεοσοφικὸν Δελτίον, Ἰουλ. 1950.

Δὲν ἐπιτρέπεται, ὅταν κάποιος ἀνεβῆ, ἔστω καὶ γιὰ μιὰ στιγμή, στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ καὶ χαρῆ τὴν ἀπεραντοσύνη τοῦ ἐκτεταμένου ὀρίζοντα καὶ ἀναπνεύσῃ τὸν καθαρὸν ἀέρα, τὸν ἀρωματισμένον ἀπὸ τὰ ἔλατα, νὰ ξανακατεβῆ στὴ νοσηρὴ κοιλάδα τῆς ἐγωϊστικῆς χαρᾶς καὶ τῆς ἐγωϊστικῆς θλίψης.

Θεοσοφικὸν Δελτίον, Ὀκτ. 1954.

Δὲν πρόκειται νὰ γίνωμε ἀμέσως τέλειοι. Οἱ ἄνθρωποι δὲν γίνονται ἄγγελοι ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμή στὴν ἄλλη. Χρειάζεται μακρὰ καὶ συνεχῆ προσπάθεια. Ἄς ἀρχίσωμε ὅμως ἤρεμα νὰ γινώμεθα διαρκῶς καλυτέροι ἀπὸ ὅ,τι εἴμεθα. Εἶναι καὶ αὐτὸ κάτι, καὶ πρό παντός μιὰ καλὴ ἀρχή.

«Τὸ ἄνθος τοῦ Λωτοῦ» – ΙΛΙΣΟΣ 2 (1956).

Στὰ Μυστήρια δὲν γίνεται διδασκαλία ποὺ νὰ ἀπευθύνεται στὴ διάνοια ἀλλὰ τελοῦνται συμβολικὲς πράξεις κατάλληλες γιὰ νὰ υποβάλουν τὸν μουῦμενον καὶ νὰ συγκλονίσουν τὸν ψυχικὸ του κόσμον, ὥστε νὰ μπορέσῃ νὰ συλλάβῃ, ὄχι μὲ τὴ διάνοιά του, ἀλλὰ μὲ τίς μυστικὲς δυνάμεις τῆς ψυχῆς του, τὴ Μυστηριακὴ Σοφία ποὺ προσφέρεται στὴν ἀνακάλυψή του.

«Ἐλευσίνια Μυστήρια» – ΙΛΙΣΟΣ 7 (1957)

Ἡ μύηση, μὲ τὴν εὐγλωττὴ σιγὴ τῶν συμβόλων καὶ τὸν ποιητικὸ μῦθο τῆς ἀλληγορίας, ἀπευθύνεται πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ἀνθρώπου. Ἄν οἱ πύλες τοῦ ἐσωτερικοῦ ναοῦ παραμένουν κλειστὲς, ὁ μουῦμενος σταματᾷ ἐξω ἀπὸ τὸ κατώφλι τῶν Μυστηρίων.

«Ἐλευσίνια Μυστήρια» – ΙΛΙΣΟΣ 7 (1957)

Δέν έχει καμιά σημασία ή εξωτερική συμμετοχή στά Μυστήρια. Έκείνο πού δέχεται τήν πραγματική Μύηση είναι ή ανθρώπινη ψυχή. Και ποιά ψυχή έχει ή δέν έχει μυηθή, δέν προκύπτει από τή συμμετοχή ή μη συμμετοχή σέ καμιά τελετή. Η διαγωγή, ο τρόπος συμπεριφοράς στην καθημερινή ζωή, αυτός και μόνος αποτελεί τόν πραγματικό γνώμονα του βαθμού τής μυήσεως πού έχει λάβει έκαστος.

« Ελευσίνια Μυστήρια» – ΙΛΙΣΟΣ 7 (1957).

Έλευθερία σκέψεως δέν είναι μόνον τό δικαίωμα πού έχει καθένας να σκέπτεται ελεύθερα, αλλά και ή υποχρέωση να έπιτρέψη στον καθένα να σκέπτεται κατά τόν τρόπο του.

« Η ορθη λειτουργία τής Θεοσοφικής Έταιρίας» – ΙΛΙΣΟΣ 34.

Απαραίτητη προϋπόθεση άσκήσεως και αναπτύξεως τών άποκρϋφων δυνάμεων είναι ή άγνότης του βίου, ή άγνότης τών προθέσεων και τών σκοπών. Χωρίς πραγματική άγνότητα δέν ανασύρεται ο πέπλος τής Ίσιδος.

« Η ορθη λειτουργία τής Θεοσοφικής Έταιρίας» – ΙΛΙΣΟΣ 34.

Η φιλειρηνική προσπάθεια και ο στιγματισμός του έπιθετικού πολέμου, πού αποτελεί έπιβίωση βαρβαρικών εξεών, είναι ιερή υποχρέωση κάθε πολιτισμένου ανθρώπου, κάθε πολιτισμένης κοινωνίας.

« Δελφοί και Αμφικτιονίες» – ΙΛΙΣΟΣ 45.

Όλος ο βίος είναι προσπάθεια. Πρέπει να είναι μία συνεχής και αδιάκοπη προσπάθεια. Προσπάθεια για τήν κατανόηση του έαυτου και για τή βοήθεια τών άλλων. Για τήν καταστολή τών έγωιστικών τάσεων και για τήν ύπηρεσία του πλησίον. Και είναι αναμφίβολα ο πλησίον ο κάθε άνθρωπος έπάνω σ' ολοκληρη τή Γή.

«Μελετήματα – Σημείωμα».

Θά πρέπει ή ζωή μας να ξετυλιγεται άβιαστη, αύθόρμητη, απλή, καθαρή, αρμονική. Να μη δημιουργή σε κανέναν πόνο ή θλίψη, να μη γεννάει άδικίες, να μην οξυνη αιχμές, να μην άνεγειρη έμπόδια.

«Μελετήματα – Ο σκοπος τής ζωής».

Να γνωρίσωμε τόν έαυτό μας είναι τό πρώτο βήμα για μία πληρέστερη ζωή. Διότι άν δέν γνωρίση ο άνθρωπος τόν έαυτό του, άν δέν νιώση τίς ατέλειες και τά σφάλματά του, πώς είναι δυνατόν να αναλάβη τή διορθωσή τους; Πώς είναι δυνατόν να άρχιση τή λάξευση του έαυτου του; Πώς είναι δυνατόν να αναγεννηθ ή σε μία καινούργια ζωή; Πώς είναι δυνατόν να ανανεωθ ή; Και είναι τόσο χρήσιμο και ώραίο να άποκτήση κανείς τήν ικανότητα να ανανεώνεται συνεχώς!

«Μελετήματα – Για μία πληρέστερη ζωή».

Οί σκέψεις και οι προθέσεις, αν δεν ένσαρκωθούν σε πράξεις, αν δεν έκδηλωθούν σε έργα, άποτελούν άγονη όμφαλοσκοπία. Δέν ώφελει νά έχωμε άμεμπτες θεωρίες ήθικής. Άρκει νά είμεθα σε θέση νά μή μετανουόμε ποτέ γιά τις πράξεις μας, γά τις κρυφές μας έπιθυμίες, γιά τις πιό μυστικές σκέψεις μας. Τό ουσιώδες δέν είναι οι πολλές και ύψηλές θεωρίες, αλλά ό συντονισμός μας μέ τόν παλμό τής Θείας Ζωής, ή έπαφή μας μέ τή ζωή τής άνθρωπότητας.

«Μελετήματα – Γιά μιά πληρέστερη ζωή».

Πρέπει νά μάθωμε νά άναγνωρίζωμε σε κάθε άνθρωπο τό ιερό δικιωμα νά έχη άπόλυτη έλευθερία σκέψεως και γνώμης. Άποτελεί έγκλημα κατά τής Θείας φύσεως του άνθρώπου ή παρεμπόδιση τής έλευθερίας τής σκέψεως, ή πνευματική καταπίεση, ή πνευματική δεσποτεία.

«Μελετήματα – Γιά μιά πληρέστερη ζωή»

Μπορεί καθένας νά προσφέρει στους άλλους ό,τι αυτός πιστεύει πώς έχει αξία, αλλά δέν πρέπει ποτέ νά προσπαθή νά τό έπιβάλη σε όσους δέν θέλουν νά τό παραδεχθούν. Κανένας δέν άναγνωρίζει μιάν άλήθεια, αν δέν τή νιώση μόνος του. Η άλήθεια δέν άποδεικνύεται μέ έπιχειρήματα. Όταν είναι ώριμο γι' αυτήν τό άνθρώπινο πνεύμα, τή νιώθει εύκολα και άμεσα. Όταν δέν είναι ώριμο, δέν θά τήν νιώση ποτέ, όσο κι αν προσπαθήσουν οι άλλοι νά του τήν άποδείξουν μέ τή λογική.

«Μελετήματα – Γιά μιά πληρέστερη ζωή».

Κανένας δέν μπορεί νά οικοδομήση τήν εύτυχία του, όταν αυτή θιγη τήν εύτυχία των άλλων άνθρώπων.

«Μελετήματα – Γιά μιά πληρέστερη ζωή».

Η πραγματική ζωή είναι ή ζωή ή πλημμυρισμένη από Άγάπη. Η Άγάπη είναι εκείνη πού θεμελιώνει τήν αδελφότητα, πού πραγματοποιεί τήν ένότητα. Τήν αδελφότητα και τήν ένότητα των άνθρώπων όλης τής Γης.

«Μελετήματα – Γιά μιά πληρέστερη ζωή».

Είτε στό διηγεκές συνεχίζεται ή εξέλιξη είτε διαδραματίζεται πάνω στό άνερχόμενο τόξο τής άνακυκλήσεως, λίγο μās ενδιαφέρει όλους έμās σήμερα και καμιά πρακτική άξία δέν μπορεί νά έχη.

«Μελετήματα – Εξέλιξη ή Άνακύκλωση»

Καμιά φιλοσοφική ιδέα δέν έχει ουσιώδη άξία γιά τόν άνθρωπο, αν δέν έχη άμεση έπίδραση στην καθημερινή διαγωγή του, στην έπαφή του και στις σχέσεις του μέ τους άλλους άνθρώπους.

«Μελετήματα – Μοναδική ή κάθε στιγμή».

Ἄς νιώσωμε τὴν ζωντάνια καὶ τὴν ὠραιότητα, ἄς νιώσωμε τὴ μοναδικότητα τῆς κάθε στιγμῆς τῆς ζωῆς μας. Ἡ ζωὴ δὲν μᾶς περιμένει. Ἄς συντονισθοῦμε μὲ τὸν ρυθμὸ τῆς, πού δὲν εἶναι ποτὲ στατικός. Ἡ καθὲ στιγμὴ εἶναι μοναδική. Ἄς τὴ νιώσωμε, ἄς τὴ ζήσωμε, ἄς τὴ χαροῦμε.

«Μελετήματα – Μοναδικὴ ἡ κάθε στιγμὴ».

Στά μυχιαίτατα τῆς ὑπάρξεως μας θὰ ἀναζητήσωμε καὶ θ' ἀνεύρωμε τὸν Θεό. Ἄν δὲν τὸν βροῦμε ἐκεῖ, δὲν θὰ τὸν βροῦμε πουθενά. Ἄν ὅμως ἀντιληφθοῦμε ἐντὸς μας τὸ Αἰώνιο, δὲν θὰ παύσωμε νὰ τὸ βλέπωμε παυτοῦ τριγύρω μας.

«Μελετήματα – Ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ».

Ἡ «Θεία Ἀρχὴ» – καὶ τὸ «Θεῖο Τέρμα» – μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι τὸ Παρραβραχμάν, τῆς Βεντάντα, ταυτόσημο μὲ τὸν Ἄμμωνα - Ρά τῶν Αἰγυπτίων, τὸ Ἐν - σόφ τῆς Καβάλλα, τὸ Ταό τοῦ Λάο-Τσέ. Εἶναι τοῦ Θαλῆ τὸ Ὑδωρ, τοῦ Ἀναξιμάνδρου τὸ Ἀπειρον, τοῦ Ἀναξίμενη ὁ Ἀήρ, τοῦ Πυθαγόρα ἡ Μονάς, τοῦ Ἡρακλείτου τὸ Ἀεὶζων Πῦρ, τοῦ Ξενοφάνη ὁ Εἷς Θεός, τοῦ Παρμενίδη τὸ Ἐν Ὄν, τοῦ Ἐμπεδοκλῆ ἡ Ἱερὴ Φορῆν, τοῦ Δημοκρίτου τὸ Πλήρες, τοῦ Ἀναξαγόρα ὁ Νοῦς. Εἶναι τὸ Ἄγαθόν τοῦ Πλάτωνος, τὸ Κινούν Ἀκίνητον τοῦ Ἀριστοτέλη, τὸ Πῦρ τῶν Στωϊκῶν, τὸ Πρῶτον τοῦ Πλωτίνου, ὁ Βυθός τῶν Γνωστικῶν, ὁ Θεῖος Γνώφος τοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, ὁ Πατήρ τῶν Χριστιανῶν. Εἶναι τοῦ Ἐρίγνα καὶ τοῦ Ἐκκαρτ τὸ Ὑπερούσιο Μηδέν, τοῦ Σπινόζα ἡ Οὐσία, τοῦ Λάιμπνιτς ἡ Μονάς, τοῦ Ἐγγέλου ἡ Ἰδέα, τοῦ Μπερξόν ἡ Ζωτικὴ Ὁρμὴ, τοῦ Κρισναμουρτι ἡ Ἀληθεῖα ἡ Ζωή. Ὅλες αὐτὲς οἱ ὀνομασίες εἶναι διαφορετικὲς ἐκφράσεις τῆς μίας Θείας Ἀρχῆς, διάφορες προσπάθειες ἐκφράσεως ἢ μᾶλλον συνοψίσεως σὲ μίαν λέξιν τῆς ἔννοιας τοῦ Θεοῦ.

«Μελετήματα – Ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ».

Ὁ Θεός δὲν βρίσκεται στὸν Οὐρανό, στὸν Παράδεισο ἢ σὲ ὅποιονδήποτε χειροποίητον Ναό. «Πνεῦμα ὁ Θεός καὶ τοὺς προσκυνούντας αὐτὸν ἐν Πνεύματι καὶ Ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν». Βρίσκεται πανταχοῦ, σὲ κάθε μῦριο τοῦ ὄρατου καὶ ἀόρατου κόσμου, καὶ περιλαμβάνει τὰ πάντα. «Ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν». Εἶναι ἡ Ζωή, πού ὠθεῖ σὲ ἀέναη ἐξέλιξη, ἡ παντοδύναμη, πάνσοφη καὶ πανταχοῦ παρούσα δημιουργικὴ Πνοή. Εἶναι ἡ Δύναμη, ἡ συνέχουσα καὶ ζωογονοῦσα τὰ πάντα.

«Μελετήματα – Ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ».

Γιὰ τὸν ἄνθρωπο πού ταυτίζει τὴν ὑπαρξὴ του μὲ τὸ ὑλικό του σῶμα ὑπάρχει θάνατος. Γιὰ τὸν ἄνθρωπον ὅμως, ὁ ὁποῖος ταυτίζει τὴν ὑπαρξὴ του μὲ τὸ «ἐν ἑαυτῷ» πνευματικὸ στοιχεῖο, δὲν ὑπάρχει θάνατος ὅταν τὸ σῶμα πεθάνη.

«Μελετήματα – Ὑπάρχει θάνατος;».

Πολιτισμός είναι ο άνθρωπισμός. Άν θέλωμε νά συμβάλωμε στήν ανάπτυξη ἀληθινοῦ πολιτισμοῦ, πρέπει ν' ἀγωνισθοῦμε γιά τήν ἀναγνώριση καί τόν σεβασμό τῶν φυσικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου. Γιά τό δικαίωμα τῆς ζωῆς καί τῆς ἐλευθερίας, γιά τό δικαίωμα τῆς καλλιέργειας τῆς διανοίας καί τῆς συνειδήσεως. Νά ἐργασθοῦμε γιά τήν ἀρμονική κοινωνική συμβίωση. Καμιά δρᾶση, σκέψη ἢ ἐπιθυμία μας νά μὴ γεννᾷ δυσαρμονία. Νά καταστήσωμε τόν ἑαυτὸ μας μιά δῶρυγα, πού νά κυλᾷ μέσα ἀπ' αὐτήν ἀβίαστα ἡ Ζωή. Καί νά σκορπίζωμε ὀλόγουρά μας τήν Ἀγάπη, πού εἶναι ἡ ἀνώτερη καί ὠραιότερη μορφή τῆς Ἀρμονίας.

«Μελετήματα – Ὁ ἀληθινὸς πολιτισμὸς».

Πῶς μπορεῖ νά ὑπάρχη πολιτισμὸς ὅταν ὑπάρχη πείνα καί ἀθλιότητα; Ὅταν βιοπαλαίου παιδιὰ; Ὅταν ὑπάρχη ἀκαταλόγητη διαφορά πλοῦτου καί πενίας;

«Μελετήματα – Ὁ ἀληθινὸς πολιτισμὸς»

Τὴν καλωσύνη θά ἐπιτύχωμε μόνον μὲ ἀπεριόριστη καλωσύνη. Ἡ εὐτυχία τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ πολιτισμένη κοινωνία, δέν εἶναι δυνατόν νά βασισθῇ στή σκληρότητα καί στὸν ἐγωκεντρισμό. Πρέπει νά βασισθῇ στήν καλωσύνη, στὸν ἀλτρουϊσμό, στήν ἀγάπη.

«Μελετήματα – Ὁ ἀληθινὸς πολιτισμὸς».

Σκοπὸς τῶν Μυστηρίων ἦταν νά χειραγωγῆσουν τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ στήν πορεία τῆς τελειοποιήσεώς της. Νά μὴ σουν ὅσους εἶχαν καθαρὴ σκέψη, ἄσπογη ἠθικὴ καί ἀγνές προθέσεις, στὶς ἀλήθειες τῆς Φύσεως, πού τίς ἐγνώριζαν τὰ θεῖα ὄντα, «οἱ σοφοὶ περὶ τὰ θεῖα, οἱ θεοφιλεῖς καί ἐγγύς θεῶν οἰκοῦντες».

«Μελετήματα – Ἡ Θεοσοφία».

Ἡ Θεοσοφία δέν ἔχει δικές της τελετουργίες, διότι στέκεται ψηλότερα ἀπὸ τίς ἐξωτερικὲς ἐκδηλώσεις τῆς λατρείας. Ὁ ἀπέραντος οὐρανὸς εἶναι ὁ Ναὸς της καί τό ἀσίγαστο τραγούδι τῆς φύσεως ἡ τελετουργία της.

«Μελετήματα – Ἡ Θεοσοφία».

Καμιά σημασία δέν ἔχει ἂν πολλοὶ ἢ λίγοι παραδέχονται ἢ ἀπορρίπτουν τὴν ὑπαρξὴ ἑνὸς φυσικοῦ νόμου. Οἱ φυσικοὶ νόμοι λειτουργοῦν χωρὶς τὴν ἀδειά μας καί χωρὶς νά λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν τὴ γνώμη τῆς πλειοψηφίας.

«Μελετήματα – Ἡ Θεοσοφία».

Ὁ ἀνεξέλικτος ἀνθρώπος εἶναι δέσμιος τοῦ πεπρωμένου του καί τοῦ περιβάλλοντός του, τὰ ὁποῖα τοῦ διαμορφώνουν τὴ βούλησή του. Δέν

έχει έλευθερία βουλήσεως. Όσον όμως προχωρεί ή εξέλιξη, τὰ δεσμά του πεπρωμένου και του περιβάλλοντος λύνονται, ή έλευθερία τής βουλήσεως μεγαλώνει. Και ο τέλεια εξελιγμένος άνθρωπος είναι ελεύθερος από τὸ πεπρωμένο και από κάθε έπιρροή του περιβάλλοντος, έχει πλήρη έλευθερία βουλήσεως.

«Μελετήματα – Η Θεοσοφία».

Οι γήινες απολαύσεις, όσο κι αν τις χαρακτηρίζωμε «πνευματικές», δέν είναι παρά ταπεινές και πρόσκαιρες. Δέν ικανοποιούν τīs βαθύτερες άνησυχίες τής ψυχής.

«Μελετήματα – Η Θεοσοφία».

Ό άνθρωπος ζη μιά πλούσια ζωή, νιώθοντας τόν έαυτό του ένωμένο με τīs χαρές και με τīs λύπες τών συνανθρώπων του, συμμετέχοντας στις συγκινήσεις τους και στους εύγενικούς ένθουσιασμούς τους, πρόθυμος νά βοηθή στίς δυσκολίες και νά έξυπηρετή στίς ανάγκες.

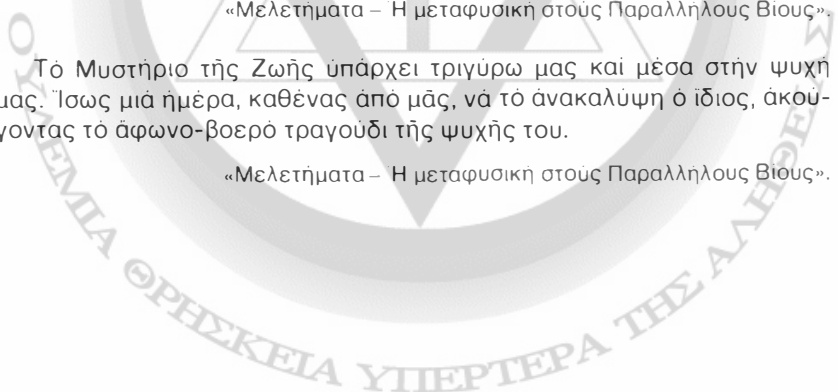
«Μελετήματα – Η Θεοσοφία».

Άς μὴν παραδεχώμεθα τυφλά τίποτε. Άς μὴν άπορριπτώμε τυφλά τίποτε. Άς έξετάζωμε και άς έρευνώμε τὰ πάντα με πνεύμα έλευθερο από προσηγματισμένες ιδέες και δεισιδαιμονίες. Κάθε τι πού συμβαίνει, δέν μπορεί παρά νά είναι σύμφωνο με τούς νόμους τής Φύσεως. Εμείς όμως άγνοούμε τὸ σύνολο τών φυσικῶν νόμων.

«Μελετήματα – Η μεταφυσική στους Παραλλήλους Βίους».

Τὸ Μυστήριο τής Ζωής ύπάρχει τριγύρω μας και μέσα στην ψυχή μας. Όσως μιά ήμέρα, καθένας από μᾶς, νά τὸ ανακαλύψη ο ίδιος, άκούγοντας τὸ άφωνο-βοερό τραγούδι τής ψυχής του.

«Μελετήματα – Η μεταφυσική στους Παραλλήλους Βίους».

ΠΩΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ Ο ΝΟΜΟΣ ΤΗΣ ΜΕΤΕΝΣΑΡΚΩΣΕΩΣ

Κ. ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

«Εκείνου πού γεννιέται είναι βέβαιος ο θάνατος, καθώς και εκείνου που πεθαίνει ή γέννηση». Έτσι γράφει η Μπαγκαβάντ-Γκιτά, τό ιερό βιβλίο τών Βραχμάνων. Καί συνεχίζει: «Όπως ο άνθρωπος πετάει τά παλιά του ρούχα γιά νά φορέση άλλα καινούργια, έτσι καί ή ψυχή έγκαταλείπει τά παλιά σώματα, γιά νά πάρη άλλα νεώτερα».

Αυτά λέγει ή άρχαιοτάτη σοφία τής Ανατολής. Καί τώρα ας έλθωμε στό θέμα μας.

Τό πρόβλημα του θανάτου ταλανίζει τό ανθρώπινο γένος. Άδυσώπητος καταλυτής τής ανθρώπινης εύτυχίας ο θάνατος παραμονεύει τόν άνθρωπο, από τή στιγμή τής γεννήσεώς του, σέ κάθε του βήμα. Καί είναι ο άνθρωπος μικρός καί άδύναμος μπροστά στην άκατάλυτη παντοδυναμία του θανάτου, στέκει κατάπληκτος καί φοβισμένος μπροστά στό άβυσσάλο του μυστήριο.

Στόν φόβο του θανάτου, στόν φόβο τής όλικής καί όριστικής έκμηδενίσεως, ο Άποκρυφισμός αντίτασσει τήν παρήγορη άποψη τής Μετενσαρκώσεως, τήν άποψη τών διαδοχικών επιβιώσεων, τών διαδοχικών ένσαρκώσεων επάνω στη Γή.

Θα επιχειρήσωμε νά αναπτύξωμε τόν τρόπο λειτουργίας του Νόμου τής Μετενσαρκώσεως. Καθένας είναι έλεύθερος νά δεχθή ή νά άπορρίψη τή Μετενσαρκωση, όπως καί κάθε άλλη άποψη. Η έλευθερία τής σκέψεως πρέπει νά είναι πάντοτε άπεριορίστη.

Κατά τόν Άποκρυφισμό, κάθε άνθρωπος αποτελείται από τό υλικό του σώμα με τό όποιο δρᾶ στόν φυσικό κόσμο, από τό άστρικό ή θυμικό του σώμα με τό όποιο συναισθάνεται καί επιθυμεί, καί από τό νοητικό του σώμα με τό όποιο διανοείται. Τά τρία αυτά στοιχεία αποτελούν τήν θνητή προσωπικότητα του ανθρώπου, με τά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τής, τήν έξωτερική τής μορφή, τόν συναισθηματικό τής κόσμο καί τή νοοτροπία τής. Πίσω όμως από τήν προσωπικότητα ύπάρχει ή αθάνατη ψυχή, τό άνώτερο Έγώ, ή αθάνατη ψυχοπνευματική όντότης.

Άφου ο άνθρωπος διαγράψη τής επίγειας ζωής του τήν τροχιά, θα φθάση στό μοιραίο τέρμα τής ζωής του φυσικού του σώματος. Αυτό είναι πού όνομάζουν οι άνθρωποι «θάνατον». Τό φυσικό σώμα άποχωρίζεται από τά άλλα λεπτότερα σώματα τής αθάνατης ψυχής καί διαλύεται. Ό άνθρωπος δέν μπορεί πιά νά δράση στόν φυσικό κόσμο, διότι δέν έχει πιά τό όργανο με τό όποιο ενεργούσε, δηλαδή τό φυσικό σώμα του. Έξακολουθεί όμως νά συναισθάνεται, νά επιθυμεί καί νά συγκινηται, διότι έξακολουθεί νά έχη τό άστρικό σώμα του. Επίσης μπορεί νά σκέπτεται καί νά θυμάται, διότι έξακολουθεί νά έχη τό νοητικό σώμα του.

Έπειτα όμως από ένα κάποιο χρονικό διάστημα, το άστρικό σώμα αποχωρίζεται και αυτό –όπως αποχωρίστηκε το φυσικό – και διαλύεται. Τότε τα συναισθήματα, οι επιθυμίες και οι συγκινήσεις σταματούν, διότι ο άνθρωπος δεν έχει πιά το όργανο το οποίο τις προκαλούσε, δηλαδή το άστρικό σώμα. Έξακολουθεί όμως η λειτουργία της σκέψεως, διότι εξακολουθεί να υπάρχει και να δρά το νοητικό σώμα.

Αργότερα όμως θα αποχωρισθί και αυτό με τη σειρά του από την άθανατη ψυχή και έτσι ολοκληρώνεται η διάλυσις της προσωπικότητας. Η δράση της στον φυσικό κόσμο τελειώσε με τη φθορά του φυσικού σώματος. Η συναισθηματική της ζωή τελειώσε με τη φθορά του άστρικού σώματος. Η διανοητική της ζωή τελειώσε με τη φθορά του νοητικού σώματος. Το κάθε τι που αποτελούσε την προσωπικότητα καταστράφηκε και εξαφανίσθηκε για πάντα.

Πίσω όμως από την προσωπικότητα υπάρχει η ψυχοπνευματική Οντότης, της οποίας προβολή στους τρεις πυκνότερους κόσμους ήταν η προσωπικότης. Η ψυχοπνευματική οντότης, η άθανατη ψυχή, είναι η πηγή και η αίτια των άφηρημένων σκέψεων, της ένορατικής σοφίας, της απρόσωπης, άγνης και καθαρής Αγάπης, της αισθήσεως της παγκοσμίου Ένότητος. Όλες αυτές είναι λειτουργίες της ψυχοπνευματικής Οντότητος.

Στήν άθανατη ψυχή συγκεντρώνεται η πείρα που απέκτησε η προσωπικότης, ζώντας στα πυκνότερα πεδία ζωής, και αυτή η πείρα σχηματίζει τις τάσεις, δηλαδή τον χαρακτήρα του ανθρώπου στις προσεχείς του νέες ένσαρκώσεις. Προσδιορίζει, δηλαδή, τον σχηματισμό της νέας προσωπικότητος, με την οποία θα προβάλη και πάλιν η άθανατη ψυχή στα πυκνότερα πεδία της φύσεως.

Κάθε πείρα ζωής, που απέκτησε η προσωπικότης στους πυκνότερους κόσμους, συγκεντρώθηκε στην άθανατη ψυχή και την πλούτισε με ένα ιδιαίτερο τόνο, τον τόνο της συνολικής δράσεως της προσωπικότητος, η οποία αφού διέγραψε τον κύκλο της ζωής της, έτερμάτισε τώρα την ύπαρξή της.

Έτσι η άθανατη ψυχή έκερδισε τις έντυπώσεις και τα διδάγματα μιάς ημέρας δράσεως, που η ημέρα αντιπροσωπεύει την προσωπικότητα με την οποία η ψυχοπνευματική οντότης έκδηλώθηκε στους πυκνότερους κόσμους. Και τώρα, που η προσωπικότης έτερμάτισε την ύπαρξί της, η ημέρα πέρασε, και η άθανατη ψυχή αναπαύεται κατά τη νύχτα του θανάτου, πλουτισμένη με την πείρα της ημέρας που πέρασε.

Άλλ' αρχίζει να ξημερώνει. Μια καινούργια ημέρα γλυκοχαράζει. Η ψυχή φορεί το ένδυμα μιάς καινούργιας προσωπικότητος, που δεν είναι η ίδια με την προηγούμενη αλλά είναι συνέχεια της, και η συνέχεια αυτή προσδιορίζει τις φυσιολογικές ικανότητες της νέας προσωπικότητος που γεννιέται. Την ποιότητα και δύναμη της νοήσεως, τη λεπτότητα και ένταση του συναισθηματικού κόσμου, τη φυσιολογική κατάσταση του φυσικού σώματος.

Έτσι έχομε μιά νέα προσωπικότητα που έρχεται στον κόσμο, αλλά πίσω από τη νέα αυτή προσωπικότητα υπάρχει πάντοτε η ίδια άθανατη

ψυχή, πού ζη μία καινούργια ημέρα τῆς ζωῆς τῆς, γιά νά πλουτισθῆ μέ καινούργια πείρα, γιά νά προσθέσῃ ἕναν νέο τόνο στήν ὑπαρξή τῆς.

Αὕτη εἶναι ἡ Μετενσάρκωση. Γιά νά τή συνοψίσωμε ἀπλούστερα:

Ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπό τό ὑλικό σῶμα, πού ὅλοι ξέρομε πῶς εἶναι φθαρτό, καί ἀπό τήν ψυχή ἢ τό πνευματικό ὄν, πού ἐμψυχώνει τό ὑλικό σῶμα καί τοῦ δίνει ζωή. Τό πνευματικό ὄν, ὁ ἀληθινός ἄνθρωπος, δέν πεθαίνει μέ τόν θάνατον, ἀλλ' ἀπλῶς χωρίζεται ἀπό τό ὑλικό σῶμα καί ἐξακολουθεῖ μία μακρυά διαδρομή ἐξελιξεως. Κατά τή διαδρομή αὕτη ἄλλοτε ζη στον πνευματικό κόσμο χωρίς ὑλικό σῶμα, καί ἄλλοτε προσκολλᾶτι σέ ἕνα ὑλικό σῶμα κατά τή στιγμή τῆς γεννήσεως ἢ τῆς συλλήψεως καί ζη μέχρι τοῦ θανάτου ἕναν ἐπίγειο βίο. Ἡ ἐναλλαγή τῆς ζωῆς τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, ἄλλοτε στόν ὑλικό κόσμο μέ ἕνα ἀνθρώπινο σῶμα, καί ἄλλοτε στον λεγόμενο πνευματικό κόσμο χωρίς ὑλικό σῶμα, ἀποτελεῖ τή Μετενσάρκωση.

Ἡ Μετενσάρκωση συμφωνεῖ μέ τόν νόμο τῆς περιοδικότητος, κατά τόν ὁποῖον ἡ ημέρα διαδέχεται τή νύχτα καί ἡ νύχτα τήν ημέρα. Χειμῶνας, ἀνοιξη, καλοκαίρι, φθινόπωρο, καί πάλι χειμῶνας. Τά δένδρα ἀνθοφοροῦν, καρποφοροῦν καί πέφτουν τά φύλλα τους, γιά νά ἐπαναλάβουν τήν ἴδια ἱστορία τόν ἄλλο χρόνο. Τό ἴδιο τά πουλιά, τά ἔντομα, τά ζῶα. Ἀκολουθοῦν νόμους περιοδικότητος. Οἱ κηλίδες τοῦ Ἡλίου, οἱ κομήτες, πολλά βιολογικά φαινόμενα, ἀκολουθοῦν ὅλα τόν περιοδικό νόμο. Τόν ἴδιο νόμο ἀκολουθεῖ καί ἡ ζωή. Τή διαδέχεται θάνατος καί τόν θάνατον πάλι ζωή. Τό φυτό προβάλλει νέα λουλούδια. Τό ἴδιο σέ μικρογραφία ἐπαναλαμβάνεται καθημερινά μέ τόν ὕπνο καί μέ τό ξύπνημα.

Γεννιέται σέ πολλούς τό ἐρώτημα: Καί ἡ μνήμη; Πῶς δέν ὑπάρχει ἡ μνήμη τῶν προηγουμένων ἐνσαρκώσεων;

Ἄλλά ἡ μνήμη εἶναι λειτουργία τοῦ νοητικοῦ σώματος, πού σέ κάθε νέα ἐνσάρκωση εἶναι καί αὐτό νέο, καί αὐτό ὄργανο ἐκδηλώσεως τῆς ἀθάνατης ψυχῆς, ὅπως καί τό φυσικό σῶμα, ἀλλά στό νοητικό πεδίο. Μόνον ἡ ψυχοπνευματική ὄντοτης εἶναι ἀθάνατη, καί μόνον αὕτη μπορεῖ νά θυμᾶται τά γεγονότα τῶν διαφόρων ἐνσαρκώσεων τῆς. Ἄλλά, ὅπως ἡ φυσική μνήμη δέν συγκρατεῖ τίς ἀσήμαντες λεπτομέρειες τοῦ φυσικοῦ βίου, ἔτσι καί ἡ ἀθάνατη ψυχή εἶναι πιθανόν νά μὴν ἀσχολῆται μέ τίς ἀσήμαντες λεπτομέρειες, πού ἡ προσωπικότης μπορεῖ νά τίς νομίζει γιά οὐσιώδη προβλήματα τῆς περιορισμένης ζωῆς τῆς. Ἡ προσωπικότης δέν θυμᾶται τίποτε ἀπό τίς περασμένες ἐνσαρκώσεις, διότι αὕτη γιά πρώτη φορά ἐρχεται στόν κόσμο, καί ἐπομένως δέν ἔχει παρελθόν γιά νά ἔχῃ μνήμη αὐτοῦ τοῦ παρελθόντος. Ζη μία καινούργια ζωῆ στούς τρεῖς πυκνότερους κόσμους καί τερματίζει τήν ὑπαρξή τῆς. Ἐτσι ἡ λειτουργία τῆς μνήμης τῆς προσωπικότητος διαρκεῖ ὅσο καί ἡ ζωή τοῦ νοητικοῦ σώματος, καί τελειώνει μέ τή διάλυση τοῦ νοητικοῦ σώματος στό τέλος τῆς ἐνσαρκώσεως.

Ἄλλά ἡ πείρα τῆς ἐνσαρκώσεως πλουτίζει τήν ἀθάνατη ψυχή, ἡ ὁποία συγκεντρώνει καί ἐπεξεργάζεται τήν οὐσία τῶν γεγονότων, καί μ' αὐτό τόν τρόπο ἐξελισσεται. Ὁ βαθμός τῆς ἐξελιξεως τῆς ἀντανεκλᾶται

στή βαθύτερη έσωτερική ψυχοσύνθεση και ιδιοσυγκρασία της προσωπικότητας, στις βαθειές ρίζες του χαρακτήρα του ανθρώπου, που είναι άνεπηρέαστες από τη μόρφωση και τις συνθήκες της ανατροφής του. Έτσι έχουμε τους διαμαντένιους εκείνους χαρακτήρες, που τόσο θαυμάζουμε, και άλλους που είναι τόσο ελαστικοί, απλούστατα, διότι δεν έχουν ακόμη την άρκετη πείρα που χρειάζεται για να σφυρηλατηθούν.

Έτσι, ο άνθρωπος, ξαναγουρίζοντας στη Γη με μία νέα ένσάρκωση, με μία καινούργια προσωπικότητα, είναι ελεύθερος από το φορτίο της μνήμης του παρελθόντος, που συγκρατιέται μόνο στην άθανατη ψυχή. Όπως όμως η κατάσταση της υγείας του σώματός του επηρεάζεται – σύμφωνα με τον νόμο της κληρονομικότητας – από την κατάσταση της υγείας των σωμάτων των γονέων του και γενικά των προγόνων του, έτσι και η κατάσταση της συνθέσεως του άστρικού και νοητικού σώματος εξαρτάται από την κατάσταση της συνθέσεως του άστρικού και νοητικού σώματος της προηγούμενης ένσαρκώσεως και γενικά των ένσαρκώσεων του παρελθόντος.

Όποτε ο άνθρωπος, ξαναγουρίζοντας στη Γη με μία νέα ένσάρκωση, φέρνει έμφυτα έναν χαρακτήρα, μίαν ψυχοσύνθεση, που είναι αποτέλεσμα της πείρας που μάζεψε στις προηγούμενες ένσαρκώσεις του, χωρίς να έχει αντίληψη των γεγονότων που προκάλεσαν αυτή την πείρα, αφού δεν μπορεί να έχει καμμία μνήμη των γεγονότων, και αυτό διότι το νοητικό σώμα, στο οποίο οφείλεται η μνήμη, είναι νέο στην νέα ένσάρκωση. Ο άνθρωπος όμως που μπορεί, ενώ ζη στο φυσικό πεδίο, να μεταφέρει τη συνειδησή του στο άνωτερο τμήμα του νοητικού πεδίου – όπου ζη η άθανατη ψυχή – μπορεί να έχει τη μνήμη των προηγούμενων ένσαρκώσεων της, των περασμένων της βίων, που είναι όλοι άποτυπωμένοι εκεί. Αλλά αυτή είναι μία πολύ σπάνια περίπτωση.

Με τη Μετενσάρκωση έχουμε μία ικανοποιητική εξήγηση για τη μεγάλη διαφορά χαρακτήρος που παρατηρούμε συχνά μέσα σε άτομα της ίδιας οικογενείας, με την ίδια κληρονομικότητα, που ανατρέφονται κάτω από τις ίδιες περίπου συνθήκες ζωής. Γνωρίζουμε τις εξηγήσεις που δίνει η Ψυχολογία για την επίδραση του περιβάλλοντος κατά την πρώτη νηπιακή ηλικία και τις εκτιμούμε κατά την αξία τους. Παραδεχόμαστε, δηλαδή, τη δύναμη της επιδράσεως του περιβάλλοντος – και μάλιστα στην πρώτη ηλικία – πάνω στη διαμόρφωση του χαρακτήρα και της ψυχοσυνθέσεως. Αλλά άρνούμεθα τη μονοκρατία της.

Κάθε άνθρωπος που γεννιέται έχει ήδη έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα, μία δική του ψυχοσύνθεση και ιδιοσυγκρασία, έναν βαθμό εξέλιξεως, που οφείλεται στο παρελθον του, στις προηγούμενες ένσαρκώσεις του και στην πείρα που απέκτησε απ' αυτές. Όταν ο βαθμός της εξέλιξεως του πνευματικού ανθρώπου – της άθανατης ψυχής – είναι μικρός, τότε ο χαρακτήρας του δεν είναι δυνατά διαμορφωμένος, και τότε η επίδραση του περιβάλλοντος ή των πρώτων έντυπώσεων της φυσικής ζωής έχει αποτελεσματική σημασία, σύμφωνα με τις απόψεις της Ψυχολογίας. Όταν όμως πρόκειται για ένα εξελιγμένο πνευματικόν όν, τότε το άτομο

γεννιέται μ' έναν δυνατό χαρακτήρα, πού δέν διαφεύγει βέβαια από τήν επίδραση τοῦ περιβάλλοντος, ἀλλά δέν ἐξαρτᾶται πιά παθητικά ἀπό τό περιβάλλον καί τίς πρῶτες ἐντυπώσεις τῆς ζωῆς στόν φυσικό κόσμο. Ἄλλο ζήτημα ἂν οἱ περισσότεροί ἄνθρωποι ἔχουν ἀκόμη μικρό βαθμό ἐξελιξεως καί συνεπῶς οἱ ἀπόψεις τῆς Ψυχολογίας στίς περισσότερες περιπτώσεις ἐπαληθεύονται.

Ἔτσι ἡ Μετενσάρκωση ἐξηγεῖ μέ έναν λογικό τρόπο τίς τεράστιες διαφορές πού παρουσιάζουν οἱ ἄνθρωποι στήν ἠθική καί πνευματική ἀνάπτυξή τους, ἐνῶ βιολογικῶς λειτουργοῦν ὁμοίωτυπα. Ποιά ἄβυσσος χωρίζει έναν πρωτόγονο ἄνθρωπο, μέ ζωῶδη αἰσθήματα καί ἀσθενική διάνοια, ἤ έναν συνειδητό κακοῦργο, ἀπό έναν ἐξελιγμένον ἄνθρωπο μέ ἀνεπτυγμένη ἠθική συνειδηση καί ἀγνό χαρακτήρα, πού ἐμφυτα ἀποστρέφεται τό κακό! Πῶς ἄλλοιῶς μπορεῖ νά ἐξηγηθῆ αὐτή ἡ κολοσσιαία διαφορά, παρά μέ τή διαφορετική ἡλικία τῶν ψυχῶν; Οἱ θεωρίες τῆς κληρονομικότητος καί τῆς ἐπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντος δέν ἀρκοῦν γιά νά ἐξηγήσουν τίς ψυχικές καί πνευματικές διαφορές, ὅταν παρουσιάζονται τόσο μεγάλες καί μάλιστα ὅταν παρουσιάζονται μεταξύ ἀδελφῶν πού ἀνετράφησαν μαζί. Καί πῶς ἄλλοιῶς μποροῦν νά ἐξηγηθοῦν μερικές καταπληκτικές κλίσεις καί ικανότητες μερικῶν ἀνθρώπων, καλλιτεχνικές ἰδiosisυγκρασίες καί παιδιά θαύματα, ἂν ὄχι μέ τή Μετενσάρκωση; Δέν εἶναι λοιπόν, ἡ κληρονομικότης καί τό περιβάλλον πού διαμορφώνουν τόν ἕνα σέ κακοῦργο καί τόν ἄλλο σέ Ἅγιο. Εἶναι διαφορά πνευματικῆς ἡλικίας, διαφορά βαθμοῦ ἐξελιξεως, διαφορά ἀριθμοῦ ἐνσαρκώσεων.

Δέν ἐννοοῦμε ὅτι ὁ βαθμός τῆς ἐξελιξεως ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικά ἀπό τόν ἀριθμό τῶν ἐνσαρκώσεων, ἀκριβῶς ὅπως γιά έναν σπουδαστή ἡ ἔκταση καί τό βάθος τῶν γνώσεων του δέν ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικά ἀπό τά ἔτη φοιτήσεώς του. Μπορεῖ οἱ ἐνσαρκώσεις νά χρησιμοποιηθοῦν ἐπιφελῶς σέ πρόοδο καί ἐξέλιξη τῆς ἀθάνατης ψυχῆς ἢ νά σπαταληθοῦν ἀσκοπα σέ ἀναζήτηση ἐπιγείων ἀγαθῶν τοῦ φυσικοῦ σώματος ἢ σέ ἐκπλήρωση φαντασιοπληξιῶν. Ἡ πρόοδος εἶναι ἀνάλογη μέ τήν ἐπιμέλεια. Καί ὅπου δέν ἀναπτύσσεται αὐθόρμητα ἡ Ἀγάπη, ἐρχεται σάν αὐστηρός δάσκαλος ὁ Πόνος, νά διορθῶση τά σφάλματα καί νά δεῖξη τόν σωστό δρόμο.

Γιά νά κλείσωμε τό θέμα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντος, ἄς χρησιμοποιήσωμε μιᾶ παραβολή. Τό περιβάλλον εἶναι τό ἔδαφος ὅπου καλλιεργεῖται ἕνα φυτό. Μπορεῖ τό ἔδαφος νά εἶναι ἄγονο καί νά μὴ βοηθήσῃ τό φυτό νά ἀναπτυχθῆ ἢ μπορεῖ νά εἶναι εὐφορο καί νά τό βοηθήσῃ νά μεγαλώσῃ γρήγορα καί νά δώσῃ ὠραίου καρπούς. Ἀλλά τό εἶδος τοῦ φυτοῦ ἐξαρτᾶται ἀπό τό εἶδος τοῦ σπόρου. Δέν μπορεῖ ἀπό σπόρο σιταριοῦ νά φυτρώσῃ σίκαλη, οὔτε ἀπό σπόρο σίκαλης νά ξεφυτρώσῃ σιτάρι. Σχετικά μέ τόν ἄνθρωπο, ἡ ἀνάπτυξη του προσδιορίζεται ἀπό τόν βαθμό τῆς ἐξελιξεως τῆς ψυχῆς πού ἐνσαρκώνεται σ' αὐτόν. Ὡστε οἱ πνευματικές καί ἠθικές διαφορές δέν πρέπει νά μᾶς ἐκπλήσσουν. Ὁ τρόπος τῆς ἀνατροφῆς, τό περιβάλλον καί ἡ μόρφωση ἀποτελοῦν τή λι-

πανση του ἑδάφους, καί εἶναι ἀπαραίτητη ἡ κατάλληλη λίπανση. Ἀλλά κάθε σπόρος θά βγάλῃ τό φυτό του ἰδικοῦ του ἀποκλειστικοῦ εἶδους.

Ἄς δοῦμε τώρα, μέ τό φῶς τῆς Μετενσαρκώσεως, τό φοβερό πρόβλημα του θανάτου. Μέ τή γνώση τῆς λειτουργίας του νόμου τῆς Μετενσαρκώσεως, δέν ὑπάρχει πιά θάνατος, δέν ὑπάρχει τέλος τῆς ζωῆς, ἀλλά μιᾶ αἰώνια ἀνανέωσή της πάνω στή Γῆ, μιᾶ συνεχῆς καί ἀδιάκοπη ἐξέλιξη τῆς ψυχῆς. Ὅχι πιά φόβος του θανάτου, ἀλλά χαρωπή ἐνατένιση του αἰώνιου μέλλοντος, χαρωπή καί γόνιμη ἀντιμετώπιση τῆς ζωῆς, πού εἶναι τό σχολεῖο τῆς ψυχῆς. Καμμιά προσπάθεια γιά τήν Ἀλήθεια, γιά τή Δικαιοσύνη καί τόν Ἀνθρωπισμό δέν πάει χαμένη, διότι θά μετουσιωθῇ σέ ἐξευγενισμό τῆς ψυχῆς. Καμμιά θυσία δέν εἶναι μάταιη καί ἀσκοπη, διότι δικαιώνεται στόν κόσμο τῆς πραγματικότητος. Ὁ ἄνθρωπος ἐλευθερώνεται, διότι ἀπαλλάσσεται ἀπό τόν φόβο του θανάτου, ἀπό τόν φόβο του ἐκμηδενισμοῦ καί τῆς ἀνυπαρξίας. Καί ὅταν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερος, τότε μπορεῖ νά γίνει εὐτυχισμένος, ἀρκεῖ νά μήν τυφλώνεται ἀπό τόν ἐγωισμό.

Ἡ Μετενσάρκωσις ἐξηγεῖ τό φαινόμενο τῆς ἀκμῆς καί πτώσεως τῶν πολιτισμῶν. Ὅταν στήν ἀρχαία Ἑλλάδα ἐνσαρκώνονταν ἐξελιγμένες ψυχές, μέ τίς προσωπικότητες τῶν φιλοσόφων καί τῶν καλλιτεχνῶν, ἔδωσαν τό ἑλληνικό θαῦμα, πού ὅμοιο μ' αὐτό δέν ἐξαναφάνηκε στόν κόσμο. Οἱ ψυχές, αὐτές δέν ἐχάθησαν, δέν ἐφυγαν – οἱ περισσότερες – ἀπό τή Γῆ. Ἀλλά δέν ἐνσαρκώνονται πάντοτε ὅλες μαζί στόν ἴδιο τόπο, ὥστε νά δημιουργήσουν μιᾶ ἀκμή πολιτισμοῦ. Ποτέ ὅμως δέν ἐλειψαν ἀπό τή Γῆ οἱ μεγάλοι ἄνθρωποι, πού διδάξαν μέ τά λόγια τους, καί πρό πάντος μέ τή ζωῆ τους, τήν Ἀλήθεια καί τήν Ἀγάπη, πού ἀγωνίσθηκαν γιά τήν ἐλευθερία, τήν πρόοδο καί τήν εὐδαιμονία τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὅλες οἱ ἀνθρώπινες ψυχές, βαδίζουν πρὸς τήν τελειότητα, ἀκολουθώντας μιᾶ ἀνοδική ἐξέλιξη. Ἀλλά δέν βρίσκονται ὅλες μαζί στό ἴδιο σκαλοπάτι τῆς ἀτέλειωτης σκάλας τῆς ἐξελίξεως.

Οἱ ψυχές πού βρίσκονται στήν ἀρχή τῆς ἐξελίξεώς τους ἐνσαρκώνονται σέ σώματα ἀγρίων ἢ σέ καθυστερημένα ἄτομα τῶν πολιτισμένων κοινωνιῶν. Οἱ νοητικές τους λειτουργίες εἶναι ὑποτυπώδεις, τά ἀστρικά τους σώματα ἀκατέργαστα, οἱ ἐπιθυμίες τους βίαιες καί πρωτόγονες. Χρειαζονται πολλές ἐνσαρκώσεις γιά νά πραγματοποιηθῇ μιᾶ μικρή πρόοδος στήν ἐξέλιξη τῆς ψυχῆς.

Οἱ κάπως περισσότερο ἐξελιγμένες ψυχές εἶναι κι' αὐτές μέ μικρή ἠθική ἀνάπτυξη, μέ κατώτερη νοητική ἰκανότητα, δέν ἔχουν φαντασία καί πρωτοβουλία. Χρειαζονται πολλές ἀκόμη ἐνσαρκώσεις γιά νά σημειωθῇ μιᾶ αἰσθητή ἐξέλιξη τους.

Σ' αὐτές τίς χαμηλές βαθμίδες τῆς ἐξελίξεως βρίσκονται τά ἐννέα δέκατα τῶν ἀνθρώπων. Δέν εἶναι, λοιπόν, καθόλου περιεργό ἀν ἐξακολουθοῦν νά γίνονται πόλεμοι καί ἀν ἐπικρατῇ ἡ κατάσταση τῆς ἀγριότητος καί βαρβαροτήτος πού ὑπάρχει τριγύρω μας. Ἄν χωρίζονται οἱ ἄνθρωποι σέ ἀλληλομαχόμενες μερίδες καί στηρίζουν τήν ἐλπίδα τῆς εὐδαιμονίας τους στήν ἐξόντωση τῶν ἀντιπάλων τους. Ἄν εἶναι σκληροί καί

ανάληθοι γιά τόν πόνο τών συνανθρώπων τους. Ἄν συγκεντρώνουν τό ἐνδιαφέρον τους γιά τή συσσώρευση ἀγαθών, πού δέν μπορούν νά διαρκέσουν περισσότερο ἀπό μιά ἐνσάρκωση, καί ἀδιαφοροῦν γιά τά ἀγαθά πού διαρκοῦν γιά πολλές ἐνσαρκώσεις καί πού εἶναι ἐκεῖνα πού χρησιμεύουν στήν ἀθάνατη ψυχή καί ὄχι στήν προσωπικότητα πού εἶναι θνητή.

Οἱ περισσότερον ἐξελιγμένες ψυχές ἀποτελοῦν τή μικρή μειονότητα τών ἀνθρώπων, πού ἡ ἠθική τους συνείδηση εἶναι ἀνεπτυγμένη καί ὁ διανοητικός τους ὀρίζοντας ἀπλώνεται μακριά. Πού δέν ἀσχολοῦνται ἀποκλειστικά μέ τόν ἑαυτό τους καί τήν οἰκογένειά τους. Πού τό ἐνδιαφέρον τους ἀγκαλιάζει γενικά ζητήματα καί μεγάλες ὁμάδες ἀνθρώπων. Πού δέν εἶναι σέ καμμιά περίπτωση σκληροί γιά τοὺς ἄλλους. Πού συμμετέχουν αὐθόρμητα στόν πόνο τών συνανθρώπων τους. Πού ἀποβλέπουν σέ μιά ἰδανική τελειότητα καί προσπαθοῦν νά τήν πραγματοποιήσουν. Οἱ ψυχές αὐτές ἐνσαρκώνονται σέ μεγάλους ἐπιστήμονες ἢ φιλοσόφους ἢ καλλιτέχνες ἢ καί σέ ἀπλούς ἀνθρώπους μέ ἀλτρουϊστικές τάσεις καί μέ καθαρή ζωή. Χρησιμοποιοῦν ἐπιφελῶς κάθε ἐνσάρκωση, ἀποκομίζοντας ἀπ' αὐτήν πολύτιμη πείρα, πού τοὺς ἐπιτρέπει νά πραγματοποιήσουν αἰσθητή πρόοδο στήν ἐξέλιξή τους.

Τέλος, οἱ ψυχές πού πλησιάζουν στό τέρμα τῆς ἀνθρώπινης ἐξελιξεως τους, εἶναι ἐκεῖνες πού ἀντελήφθησαν βαθιά ὅτι σκοπός τῆς ἐπίγειας ζωῆς δέν μπορεῖ νά εἶναι ἡ μάταιη συσσώρευση πρόσκαιρων ἀγαθών, ἀλλά ὁ ἀγών καί ἡ αὐτοθυσία γιά τοὺς ἄλλους. Ἡ ἀπρόσωπη καί ἀνιδιοτελής ἀγάπη πρὸς ὅλους. Ἡ ἀφιέρωση στήν ἀναζήτηση τῆς Ἀληθείας καί στήν ὑπηρεσία τῆς Ἀνθρωπότητος.

Ἐνσαρκώνονται σέ ἐξαιρετικά άτομα, πού ξεχωρίζουν ὄχι ἀπό τή φαινομενική προσωπικότητά τους, ἀλλά ἀπό τήν ἐσωτερική εὐγένειά τους ἀπό τὰ μεγάλα τους ἔργα, ἀπό τήν ἀπέραντη ἀγάπη τους, ἀπό τίς αὐθόρμητες πράξεις αὐτοθυσίας πού πρόθυμα ἐκτελοῦν. Ἐτσι φθάνουν στό τέρμα τῆς ἀνθρωπίνης ἐξελιξεως τους καί τότε ἡ ἀναγκαῖοτης τών ἐνσαρκώσεων σταματᾷ. Ἡ προσωπικότης δέν χρειάζεται πλέον διὰ τήν τελειωθείσαν ψυχήν. Ὁ ἀνθρωπος συνειδητοποιεῖ τήν θειότητά του. Διότι «Θεοὶ ἐσμὲν καὶ Υἱοὶ Ὑψίστου πάντες».

Ἀλλά ἐμεῖς ἐδῶ ὅλοι εἴμεθα ἀκόμη πολύ μακριά ἀπό τήν ὑπέρτατη αὐτή βαθμίδα τῆς ἐξελιξεως καί πρέπει πολύ ἀκόμη νά ἐργασθοῦμε γιά νά φθάσωμε ἐκεῖ. Θά ξαναζητήσωμε, λοιπόν, πολλές φορές ἀκόμη ἐπάνω στή Γῆ. Ὅπως ὁ θάνατος εἶναι βέβαιος γιά κείνον πού γεννιέται, ἔτσι καί ἡ γέννηση εἶναι βεβαία γιά κείνον πού πεθαίνει, ὅπως τόσο χαρακτηριστικά ἀναγράφει ἡ Μπαγκαβάντ-Γκιτά.

Μέ τήν προοπτική τῆς Μετενσαρκώσεως πλαταίνουν ἀπεριόριστα οἱ ὀρίζοντες τῆς δράσεως καί ἐξαφανίζεται ὁ φόβος τοῦ θανάτου. Κάθε ἀνθρωπος ἔχει μιά μακρά σειρά προϋπάρξεων, ὅπως ἔχει καί μιά μακρά σειρά μελλοντικῶν ἐπιβιώσεων. Ὁλόκληρη ἡ ἐπίγεια ζωή του δέν εἶναι, παρά μιά ἡμέρα, πού θά τήν διαδεχθῇ ἡ νύχτα τοῦ θανάτου, γιά νά ξημερώσῃ μιά νέα ἡμέρα, μιά νέα ἐπίγεια ζωή, σέ καινούργια χώρα, μιά νέα μορφή, ἀνδρική ἢ γυναικεία, μέ καινούργιες γνωριμίες, μέ καινούργιες

σχέσεις, με καινούργιες ευκαιρίες εξέλιξης της αθάνατης ψυχής. Τις πολύτιμες αυτές ευκαιρίες, που άφθονούν σε κάθε επίγεια ζωή, δεν πρέπει να τις αφήνουμε να χάνονται. Πρέπει να ζούμε συνεχώς έντονα, ξυπνητά και με επίγνωση της αξίας κάθε στιγμής της ζωής. Αλλοίμονο αν παρεξηγήσαμε τη σημασία της Μετενσαρκώσεως, αναβάλλοντας «για μία άλλη ενσάρκωση» την εκτέλεση των καθηκόντων του παρόντος. Δεν μπορούμε να αναβάλουμε για ένα μακρινό και άγνωστο μέλλον ό,τι έχουμε να εκτελέσουμε εδώ και τώρα. Πρέπει να ζούμε συνεχώς με όρθα-νοικτα μάτια, με ενδιαφέρον, με ζωντάνια. Εδώ και τώρα. Ο δύσκολος, αλλά ωραίος δρόμος της προσδευτικής εξέλιξης προς τη Σοφία και την Αγάπη απλώνεται κάθε στιγμή μπροστά μας. Δεν πρέπει να χάσουμε την ευκαιρία να τον ακολουθήσουμε με όλη μας την προθυμία και τη χαρά.

Είναι ενδιαφέρον να αναφέρουμε, τελειώνοντας, μερικές γνώμες, σχετικά με τη Μετενσάρκωση, ενός σύγχρονου φιλοσόφου, του Κρισνα-μούρτι, που τις έχει εκφράσει πρό 40 ετών.

Δελτίον Αστéρος, Ιούλιος 1930. «Γιατί θέλετε να ξέρετε τι γίνεται μετά θάνατον; Όσο περισσότερο ενδιαφέρεστε για τὰ μετά θάνατον, τόσο λιγώτερο ενδιαφέρεστε για τὸ παρόν. Όταν κατανοήσετε τὴ ζωὴ, θὰ ἔχετε νικήσει τὸν θάνατον. Τὸ γεγονός τῆς μετενσαρκώσεως μπορεί νὰ εἶναι πραγματικό μόνον γιὰ τὸν ἄνθρωπο πού ἔχει ἀποκτήσει γι' αὐτὸ συνειδητὴ πείρα. Διαφορετικὰ ἀπομένει μιά θεωρία. Εκείνο πού ἔχει σημασία εἶναι τὸ τί κάνετε τώρα, καὶ ὄχι ἂν πιστεύετε στὴ Μετενσάρκωση. Ὁ μόνος τρόπος γιὰ νὰ ἀνακαλύψετε ἂν ἡ Μετενσάρκωση εἶναι μιά πραγματικότης, εἶναι ὁ τρόπος τῆς ζωῆς σας».

Δελτίον Αστéρος, Μάρτιος 1931. «Ὅπως τὸ ἄνθος μαραινεται, ἔτσι μαραινεται καὶ τὸ σῶμα. Δεν ὑπάρχει τίποτα φοβερό σ' αὐτό. Ὁ θάνατος εἶναι φοβερός μόνον ὅταν προσκολλᾶσθε στὴν ἐξωτερικὴ μορφή, πού δὲν εἶναι παρά ἡ ἐκφραση τῆς ζωῆς. Ἄλλ' ἂν ἀγαπᾶτε τὴν ἴδια τὴ ζωὴ, τότε ἡ ἐκφραση τῆς δὲν σᾶς δεσμεύει».

Δελτίον Αστéρος, Ιούλιος 1933. «Εκείνος πού διαρκῶς ἀσχολεῖται με τὴν ἰδέα τοῦ θανάτου, εἶναι ὁ ἴδιος μισοπεθαμένος. Εκείνος πού διαρκῶς ρωτᾶει τί εἶναι πιο πέρα ἀπὸ τὸν θάνατο, ἔχει ἤδη τὸ ἓνα του πόδι μέσα στὸν τάφο. Μόνον με τὴν πληρότητα τῆς ζωῆς μέσα στὸ παρόν, θὰ βρῆτε τὴν Ἀθανασία. Εκείνο πού ἔχει σημασία δὲν εἶναι νὰ βεβαιωθῆτε ἂν ὑπάρχη ἢ δὲν ὑπάρχη Μετενσάρκωση, ἀλλὰ νὰ πραγματοποιήσετε τὴν ἐκστάση τῆς Ἀθανασίας μέσα στὸ παρόν. Εκείνο πού ἔχει σημασία δὲν εἶναι ἡ ἐξέταση τοῦ μετὰ θάνατον, ἀλλὰ τὸ νὰ ζῆ κανεὶς πλήρως καὶ τελειῶς στὸ παρόν».

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Π.Δ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

Ἄρχαία Μυστήρια

Ἐλευσίνια

Κωστή Μελισσαροπούλου

Τὰ «ΜΥΣΤΗΡΙΑ» εἶναι θεσμός, ἐντὸς τοῦ ὁποίου καλλιεργεῖται ἡ «Μυστηριακὴ Σοφία».

Οὔτε ἡ κατ' αἴσθησιν γνῶσις, ἡ λεγόμενη «ἐμπειρία», οὔτε ἡ λογικὴ, εἶναι ἱκαναὶ πρὸς σύλληψιν τῆς Ἀληθείας. Αἱ πρῶται ἀρχαὶ καὶ οἱ ἐσχατοὶ σκοποὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συλληφθοῦν ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας ἢ τῆς λογικῆς. Ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενον τῆς «Μεταφυσικῆς», ἡ ὁποία μελετᾶται εἰς τὰ Μυστήρια. Συνεπῶς τὰ Μυστήρια εἶναι σχολεῖα μελέτης τῆς Μεταφυσικῆς. Εἶναι θεσμός εἰς τὸν ὁποῖο, διὰ μυστικῶν συμβολικῶν τελετουργιῶν, παρέχεται εἰς τοὺς μετέχοντας αὐτῶν ὑψηλὴ διδασκαλία Μεταφυσικῆς, δηλαδὴ διδασκαλία τῶν πρῶτων ἀρχῶν καὶ τῶν ἐσχάτων σκοπῶν, διὰ τῆς ὁποίας οἱ μουῦμενοι δύνανται νὰ ἐπιτύχουν τὴν πνευματικὴν καὶ ψυχικὴν τῶν τελειοποίησιν. Καὶ ὄχι μόνον τὴν τελειοποίησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀμεσον κοινωνίαν μετὰ τῆς θεότητος.

Ἡ καταγωγὴ τῶν Μυστηρίων χάνεται εἰς τὰ βάθη τῶν αἰῶνων. Ἀπαντῶνται ὑπὸ διαφόρους μορφὰς καὶ ὀνομασίας εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς ἀρχαιότητος, καθὼς καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους. Ἔχουν ὠρισμένα κοινὰ χαρακτηριστικά, μολοντοὶ ἡ ἐξωτερικὴ τῶν μορφῆ δυνατόν νὰ ποικίλη, ἀναλόγως τῶν λαῶν καὶ τῶν ἐποχῶν.

Ὡς ἀρχαιότατὰ Μυστήρια ἀναφέρονται τὰ Αἰγυπτιακὰ, τὰ Ἰουδαϊκὰ, τὰ Κρητικὰ ἢ Μινωϊκὰ, τὰ Καβείρια ἐν Σαμοθρακῇ, τὰ τῶν Λυκομηδῶν ἐν Ἀττικῇ, τὰ Δρυϊδικὰ, τὰ Θρακικὰ ἢ Ὀρφικὰ, τὰ Μυστήρια τοῦ Σαβαζίου, τὰ Ἀττιος καὶ Κυβέλης, τὰ Μιθραϊκὰ.

Ἐκεῖνα ὅμως περὶ τῶν ὁποίων ἔχει γίνῃ ὁ περισσότερος λόγος καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι ἐνδοξώτερα ὅλων εἶναι τὰ Ἐλευσίνια, τὰ ὁποῖα ἐτέλουν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ἐνδοξωτέρας ἑλληνικῆς πόλεως, τῶν Ἀθηνῶν.

Ἡ ἐξέτασις τῶν Ἐλευσινίων Μυστηρίων ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς παρούσης μελέτης.

Ὅπως ἤδη εἶπομεν, τὰ Μυστήρια δὲν ἀπευθύνονται εἰς τὴν ἐμπειρίαν ἢ εἰς τὴν λογικὴν, ἀλλὰ εἰς τὸ ψυχικόν εἶναι τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν γίνεται, λοιπόν, κατ' αὐτὰ διδασκαλία ἀπευθυνομένη πρὸς τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ τελοῦνται ὠρισμένα συμβολικαὶ πράξεις, δυνάμεναι νὰ ὑποβάλουν τὸν μουῦμενον καὶ νὰ συγκλονίσουν τὸν ψυχικόν του κόσμον, οὕτως ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ συλλάβῃ τὴν προσφερομένην εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Μυστηριακῆς Σοφίας. Πάν ὅ,τι ἀπευθύνεται πρὸς τὴν ψυχὴν, μόνον αὐτὸ δύναται νὰ μετουσιωθῇ εἰς πραγματικὴν Γνῶσιν (μὲ κεφαλαῖον Γάμμα).

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ὁμιλῶν περὶ τῶν Μυστηρίων, λέγει ὅτι ἡ Μῦσις «ἀξιοὶ τοὺς τελουμένους οὐ μαθεῖν τι δεῖ, ἀλλὰ παθεῖν καὶ διατεθῆναι».

Ἡ σημασία τὴν ὁποῖαν οἱ σοφοὶ τῆς ἀρχαιότητος ἀπέδιδον εἰς τὰ Μυστήρια, καταφαίνεται ἐκ τῶν πολλῶν περικοπῶν τῶν ἔργων των.

Ὁ Πίναδαρος γράφει: «Ὀλβιος ὅστις ἰδὼν κείν' εἰς' ὑπὶ χθον', οἶδε μὲν βίου τελευτάν, οἶδε δὲ διόδοτον ἀρχάν».

Ὁ Σοφοκλῆς λέγει ὅτι εἶναι τρεῖς εὐδαιμονες οἱ θνητοί, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ ἰδούν τὰ Μυστήρια, κατέρχονται εἰς τὸ βασιλεῖον τοῦ Ἄδου. Μόνον αὐτοὶ θά εὖρου ἐκεῖ ζῶν ἀληθινῆν, διὰ τοὺς λοιποὺς δὲν ὑπάρχουν παρά πόνοι.

Ὁ Εὐριπίδης λέγει ὅτι οἱ Μῦσαι περιέρχονται εἰς ἑκτακτον κατάστασιν εὐδαιμονίας, ἀγνωστον εἰς τοὺς ἀμητούς.

Ὁ Πλάτων λέγει ὅτι οἱ θεοπίσαντες τὰ Μυστήρια δὲν ἦσαν ἄμοιροι πνευματικοῦ φωτός καὶ ὅτι ἐγνώριζον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν· ὅτι ὁ μουσόμενος θά εὖρη μετὰ θάνατον θεοῖν εἰς τὴν κατοικίαν τῶν Θεῶν, ἐνῶ βόρβορος θά περικυκλῶνῃ τὰς ἀμυήτους ψυχὰς ὅτι σκοπὸς τῶν Μυστηρίων εἶναι νὰ φέρουν τὰς ψυχὰς τῶν μεμνημένων εἰς ἐπικοινωνίαν καὶ ἔνωσην μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Ἰσοκράτης λέγει ὅτι τὰ Μυστήρια εἶναι πᾶν ὅ,τι πρό παντός ἐχει ἀνάγκην ἢ ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ ὅτι τὰ Μυστήρια ἔδωσαν τὰς γλυκυτέρας ἐλπίδας διὰ τὴν τελευτὴν τοῦ βίου.

Ὁ Κικέρων λέγει ὅτι ἐξ ὅσων ἀγαθῶν ἐπετέλεσαν αἱ Ἀθηναὶ διὰ τὴν κοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων, οὐδὲν εἶναι σπουδαιότερον τῶν Ἐλευσινίων Μυστηρίων.

Ὁ Πρόκλος λέγει ὅτι τὰ ἱερώτατα Μυστήρια τῆς Ἐλευσίνοσ ἐξασφαλίζουν εἰς τοὺς Μυστάς των τὰς καλὰς ὑπηρεσίας τῆς Περσεφόνης, ὅταν λυτρωθοῦν ἀπὸ τὰ σώματά των.

Ὁ Πλούταρχος λέγει ὅτι ἐκ τῶν Μυστηρίων ἐγνώριζεν ὅτι ἡ ψυχὴ μετὰ θάνατον ἐξακολουθεῖ νὰ ζῆ καὶ νὰ αἰσθάνεται, καὶ ὅτι ἡ μετὰ τὴν Μῦσιν ζωὴ ἀποτελεῖ μιαν νεᾶν γέννησιν.

Ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης λέγει ὅτι οἱ κοινωνήσαντες εἰς τὰ Μυστήρια γίνονται εὐσεβεστεροὶ καὶ δικαιοτέροισ καὶ «κατὰ πᾶν βελτίονες ἑαυτῶν».

Βλέπομεν μετὰ πόσου σεβασμοῦ οἱ ἀρχαῖοι σοφοὶ ὁμιλοῦν διὰ τὰ Ἐλευσινία Μυστήρια ἀνεξαρτήτως τοῦ σεβασμοῦ τὸν ὁποῖον ἐπεδείκνυεν πρὸς αὐτὰ ὁλόκληρος ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν.

Βεβαίως, ὑπῆρχον καὶ οἱ ἀντίθετα φρονοῦντες. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐνέπαιζε τὰ Ἐλευσινία καὶ τοῦτο ἦτο ἡ αἰτία δι' ἣν ἐδικάσθη καὶ κατεδικάσθη μετὰ τῶν Ἑρμοκοπίδων. Ἀργότερον ὅμως, ὅτε ἀνεκλήθη ἐκ τῆς ἐξορίας, ἐθεώρησεν ὑψίστην τιμὴν τοῦ νὰ προστατεύσῃ τὴν πομπὴν τῶν Ἐλευσινίων, καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν των εἰς τὴν Ἱεράν ὁδόν, ἀπὸ τοῦ στρατοῦ τῶν Λακεδαιμονίων.

Ὁ κυνικός Διογένης, ἀρνούμενος τὴν ἀποτελεσματικὴν ἐπίδρασιν τῶν Μυστηρίων εἰς τὴν ψυχικὴν καλλιέργειαν καὶ εἰς τὴν μεταθανάτιον εὐδαιμονίαν, ἔλεγε: «Θά ἔχη, λοιπόν, καλυτέραν τύχην ὁ κλέπτης Παταϊκίων, ἀπὸ τὸν Ἐπαμεινώνδα;». Ὅρθον τὸ ἐρώτημα. Ἄλλ' ἀπαντῶμεν: Ἀσφαλῶς δὲν θά ἔχη. Ἀλλὰ ὁ κλέπτης Παταϊκίων δὲν ἦτο μεμνημένος.

Τό ὅτι παρευρίσκετο εἰς τὰ Μυστήρια –κακῶς εἰσχωρήσας– δέν σημαίνει τίποτε. Εἰς τὰ Μυστήρια δέν λέγονται μυστικά. Τό μυστικόν ἐξάγει ὁ μυσούμενος ἐκ τῶν τελουμένων. Ἡ μήσις ἀπευθύνεται πρὸς τὸ ἐσωτερικόν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐάν αἱ θύραι τοῦ ἐσωτερικοῦ ναοῦ παραμένουν κλεισταί, ὁ μυσούμενος σταματᾷ ἐκτός τῶν θυρῶν τῶν Μυστηρίων. Συνεπῶς ὁ κλέπτης Παταικίων δέν εἶχε πραγματικῶς μνηθῆ. Φρονοῦμεν ὅμως ἀκόμη ὅτι κακῶς ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀναφέρεται ὡς μὴ μεμνημένος. Πιθανόν νὰ μὴν εἶχεν εἰσαχθῆ εἰς τὰ Ἐλευσίνα. Ἄλλ' ὁ Ἐπαμεινώνδας, μὲ τὸ ἦθος τὸ ὁποῖον εἶχε, καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἶχε διδάσκαλον τὸν Πυθαγόρειον Λῦσιν, εἶναι φανερόν ὅτι δέν ἦτο ἄμοιρος τῆς Πυθαγορείου Μυήσεως.

Τὰ Ἐλευσίνα Μυστήρια τὰ κατηγορήσαν καὶ οἱ Χριστιανοί. Δέν γνωρίζομεν κατὰ πόσον τὰ ὑπ' αὐτῶν λεγόμενα δέν ἀπετέλουν ὑπερβολὰς ἐξ ἀντιδράσεως. Πάντως, ὅμως, εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἐπὶ τῶν Χριστιανικῶν χρόνων τὰ Ἐλευσίνα εἶχον ἐκπέσει καὶ διαφθαρῆ.

Ἦδη ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς ἀπήτησε νὰ μνηθῆ καὶ ἐμνηθῆ ἀντικανονικῶς, μὲ τὴν ἐξωφρενικὴν πρότασιν τοῦ δημαγωγοῦ Στρατοκλῆ περὶ ἀλλεπαλλήλου μετονομασίας τῶν μηνῶν. Ἡ ἱστορία εἶναι πολὺ ἀστεία καὶ ἀξίζει νὰ τὴν διηγηθῶμεν λεπτομερέστερον.

Ἐπειδὴ ὁ Ἀνθηστηρίων, καθ' ὃν ἐτελοῦντο τὰ Μικρὰ Ἐλευσίνα, εἶχε παρέλθει καὶ διέτρεχον τὸν Μουνυχιῶνα μῆνα, ὁ Στρατοκλῆς ἐπρότεινε νὰ μετονομάσουν τὸν Μουνυχιῶνα εἰς Ἀνθηστηρίων καὶ νὰ μνησοῦν τὸν Δημήτριον εἰς τὰ Μικρὰ Ἐλευσίνα. Ἀκολουθῶς νὰ μετονομάσουν ἐκ νέου τὸν μῆνα εἰς Βοηδρομιῶνα καὶ νὰ μνησοῦν τὸν Δημήτριον εἰς τὰ Μεγάλια Ἐλευσίνα. Καὶ τέλος νὰ μετονομάσουν ἐκ τρίτου τὸν μῆνα Μουνυχιῶνα, ἐπαναφέροντες αὐτὸν εἰς τὴν κανονικὴν τοῦ ὀνομασίας. Τοῦτο καὶ ἐγένετο, ἀνθισταμένου μόνον τοῦ δαδούχου Πυθοδώρου. Τοιαῦτα συμβαίνουν ὅταν κυριαρχοῦν οἱ δικτάτορες.

Κατόπιν ἐπέρασεν ὁ Ρωμαϊκὸς ὁδοστρωτήρ. Οἱ Ρωμαῖοι στρατηγοὶ καὶ αὐτοκράτορες ἀπαιτοῦσαν νὰ μνηθοῦν. Καὶ ὅπως χαρακτηριστικῶς ἐλέχθη: «Δέν χωρεῖ συζήτησις μὲ τὸν κύριον τριάκοντα λεγεῶνων». Μολονότι λέγεται ὅτι κατὰ τὰς ἀναγκαστικὰς αὐτὰς μήσεις περιεκόπτοντο ὠρισμένα μέρη τῆς τελετῆς τῆς μήσεως. Ἐν τούτοις ὁ Νέρων, μητροκτόνος ὢν, δέν ἐτόλμησε νὰ ζητήσῃ νὰ μνηθῆ, σεβασθεὶς τὰ Μυστήρια.

Βεβαίως, πολλοὶ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες, ὅπως ὁ Ἀδριανὸς καὶ ὁ Αὐρῆλιος, ἦσαν καταλληλοτάτοι πρὸς μῆσιν.

Ὅλα τὰ πράγματα, οἱ ἀνθρώποι, οἱ κινήσεις, οἱ θεσμοὶ ἔχουν ἀκμὴν καὶ παρακμὴν. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τὰ Ἐλευσίνα εἶχον παρακμάσει. Εἶχεν ἐπέλθει καὶ αὐτῶν τὸ φυσιολογικὸ τέλος. Δέν μᾶς ἐνδιαφέρει ἢ ἐποχὴ τῆς παρακμῆς των. Ἄς τὰ προσέξωμεν κατὰ τοὺς μακροὺς χρόνους τῆς ὠραίας ἀκμῆς των.

Τὰ Ἐλευσίνα ἦσαν ἀφιερωμένα εἰς τὴν λατρείαν τῶν Μεγάλων Θεαινῶν, τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης.

Δημήτηρ εἶναι ἡ μήτηρ Γῆ, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ ὁ κοινὸς ὄλων τάφος.

Περσεφόνη είναι η βλάστησις, αλλά συγχρόνως είναι και χθονία Θεοτής. Η λατρεία τῆς Δήμητρος και τῆς Κόρης είναι ἡ λατρεία τῆς Φυσεως. Τὰ Ἐλευσινία ἀρχικῶς ἐτελοῦντο κατὰ 5ετιαν, ἀργότερον ἀνα 3ετιαν, διετιαν, καὶ τέλος κατ' ἔτος.

Ἡ ἀρχαιοτέρα γραπτὴ μαρτυρία ἀναφερομένη εἰς τὰ Ἐλευσινία εἶναι ὁ Ὀμηρικὸς ὕμνος πρὸς τὴν Δήμητρα, εἰς τὸ τέλος τοῦ ὁποῦ ἀναφέρεται ὅτι ἡ Δημήτηρ ἦτο ἰδρυτρία τῶν Μυστηρίων τῆς. Ὁ Πausanias ὁμως ἀναφέρει ὡς ἰδρυτὴν τῶν Ἐλευσινίων Μυστηρίων τὸν Θράκα Εὐμόλπον, ὁ ὁποῖος τὰ παρέλαβε ἐκ τῶν Ὀρφικῶν, γενόμενος ὁ πρῶτος Ἱεροφάντης τῶν. Κατὰ δὲ τὸν Διοδώρον τὸν Σικελιωτὴν ἰδρυτὴς τῶν Ἐλευσινίων Μυστηρίων ἦτο ὁ Εἰριχθόνιος Ἐρεχθεύς, δ' βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν (α' ἦτο ὁ Κέκροψ), παραλαβὼν αὐτὰ ἐκ τῆς Αἰγύπτου.

Ἡ τέλεσις τῶν Ἐλευσινίων ἀπετέλει προνόμιον τῶν δύο ἱερατικῶν οἰκογενειῶν, τῶν Εὐμόλπιδων καὶ τῶν Κηρικῶν. Τὰ κυριώτερα αξιώματα τῶν τελοῦντων τὰ Μυστήρια ἦσαν τοῦ Ἱεροφάντου, τοῦ Δαδουχοῦ, τοῦ Κήρκοῦ καὶ τοῦ Ἱερέως τοῦ Βωμοῦ. Υπῆρχον ἐπίσης βοηθοὶ Ἱεροφαντιδες.

Εἰς τὰ Ἐλευσινία Μυστήρια ἀρχικῶς ἠδύνατο νὰ μνηθῶν μόνον Ἀθηναῖοι πολῖται, ἐφ' ὅσον ἐξεπλήρουον ὠρισμένας προϋποθέσεις ἠθικοῦ χαρακτῆρος. Ἀργότερον τὸ προνόμιον αὐτὸ ἐπεξετάθη εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Δὲν ἠδύνατο ὁμως νὰ προσέλθουν πρὸς μῆσιν «οἱ τὰς χεῖρας μὴ καθαροί», δηλαδὴ οἱ πατροκτόνοι καὶ γενικῶς δολοφόνοι, καὶ «οἱ τὴν φωνὴν ἀξύνετοι» δηλαδὴ οἱ ξενόγλωσσοι, οἱ μὴ Ἕλληνες, οἱ βάρβαροι. Ἐν τούτοις, μετὰ τὴν Ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν καὶ τοῦτο δὲν ἴσχυε.

Τὸ τί ἀκριβῶς ἐτελεῖτο κατὰ τὰ Μυστήρια παρέμεινεν ἀγνωστον. Διοτι ὄχι μόνον ὑπῆρχον βαρεῖς ὄρκοι τῶν μουσμένων νὰ μὴ ἀποκαλύψουν τίποτε περὶ τῶν τελοῦμένων εἰς αὐτὰ, ἀλλὰ ὑπῆρχον καὶ βαρεῖαι ποινὰ διὰ νὰ υποχρεώσουν εἰς τὴν τήρησιν τῶν ὀρκῶν. Καὶ ἀναφέρονται θανατικαὶ καταδικαὶ ὑπὸ τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας μεμνημένων καταγγελλθέντων ἐπὶ ἀκριτομυθία.

Ὁ Αἰσχύλος διὰ τῆς τριλογίας τοῦ «Προμηθεὺς πυρφόρος - Προμηθεὺς δεσμώτης - Προμηθεὺς λυόμενος», ἐκ τῆς ὁποίας σώζεται μόνον ὁ «Προμηθεὺς Δεσμώτης», κατηγγέλη ὅτι ἀπεκαλύψε μυστικά τῶν Ἐλευσινίων Μυστηρίων καὶ θὰ κατεδικάζετο εἰς θάνατον, ἀν δὲν ἤρχετο αὐτὸς οὗτος ὁ Ἱεροφάντης ὡς μάρτυς υπερασπίσεως, νὰ μαρτυρήσῃ ὅτι ὁ Αἰσχύλος δὲν ἦτο μεμνημένος εἰς τὰ Ἐλευσινία, ὥστε νὰ ἀποκαλύψῃ μυστικά τῶν γράφων τὸν Προμηθεά. Φαίνεται ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Αἰσχύλου ἐκοινώνησε τῆς Μυστηριακῆς Σοφίας, ἀνεὺ μῆσεως. Οὐδὲν τὸ παράδοξον. Ἡ Μυστηριακὴ Σοφία δὲν παρέχεται ὑπὸ τῶν Μυστηρίων. Τὰ Μυστήρια βοηθοῦν ἀπλῶς διὰ τὴν σύλληψιν τῆς.

Δὲν γνωρίζομεν, λοιπόν, τί ἀκριβῶς ἐτελεῖτο κατὰ τὰ Ἐλευσινία. Ἐκ διαφόρων ὁμως πληροφοριῶν ἔχει γίνεαι μία ἀνασύνδεσις τῆς ἐξωτερικῆς τουλάχιστον μορφῆς τῶν, μετεχούσης ἐνδεχομένως καὶ πολλῆς φαντασίας. Θὰ ἐκθέσωμεν πᾶν ὅ,τι λέγεται περὶ τῶν Ἐλευσινίων Μυστηρίων, μὲ πᾶσαν ἐπιφύλαξιν.

Τὰ Ἐλευσίνια διεκρίνοντο εἰς «Μικρά ἢ Ὀλειζω» καὶ εἰς «Μεγάλα».

Τὰ Μικρά ἢ Ὀλειζω ἐτελοῦντο κατὰ τὸν Ἀνθεστηριῶνα (ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸν Φεβρουάριον-Μάρτιον) ἐν Ἄγραις, εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἴλισου, εἰς τὸν Ναὸν τῆς Δήμητρος. Οἱ ὑποψήφιοι προσήρχοντο λευκοφοροῦντες (σημεῖον τῆς ἀγνότητος τῆς ψυχικῆς των διαθέσεως) καὶ σιωπηλοὶ (ἔχοντες συνείδησιν τῆς σπουδαιότητος τῆς μύσεως). Ὁ Ἱεροκῆρυξ ἐκαλοῦσε τοὺς ὑποψηφίους εἰς τὸ ἱερόν ἄλλος πού ἀπετέλει περιβόλον τοῦ Ναοῦ, καὶ εἰς τὸν βωμὸν τῆς θεᾶς ἐδίδετο ὁ ὄρκος τῆς μυστικότητος. Ἀκολουθῶς ἐλάμβανον χώραν τελετουργικοὶ καθαρμοὶ. Λευκοφορεμένοι ἱέρεια ἐσκέπαζον μὲ πέπλα τοὺς ὑποψηφίους καὶ τοὺς ἀνέμιζον μὲ ριπίδια. Χορευταί, παριστῶντες τοὺς κορύβαντας, ἐκυμβάλιζον. Ἡ νύξ διήρχετο ὑπὸ σκηνας εἰς τὸ ἄλλος. Ἐψάλλοντο διάφοροι Ὀρφικοὶ ὕμνοι. Τὴν ἐπομένην ἑσπέραν ἐγίνετο τελετὴ μὲ βάσιν τὸν μῦθον τοῦ διαμελισμοῦ τοῦ Διονύσου Ζαγρέως ὑπὸ τῶν Τιτάνων.

Ὁ Διόνυσος εἶναι ἡ Θεία Οὐσία, ἡ ψυχὴ τοῦ Σύμπαντος, καταμεριζομένη διὰ τὴν ζωογονήσιν τὴν ἀψυχὸν ὕλην εἰς τὰς διαφόρους αὐτῆς μορφάς. Εἶναι τὸ Θεῖον Πνεῦμα, κατατυραννούμενον ἀπὸ τοὺς Τιτάνας τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν, μέχρις ὅτου ὁ Ζεὺς κεραυνοβολεῖ τοὺς Τιτάνας καὶ, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς ἐπαναφέρει τὸν Διόνυσον εἰς τὴν οὐρανίαν σφαῖραν.

Οἱ Μύσται περιεφέροντο μὲ δάδας εἰς τὸ δάσος, ἐτρῶγον ἐπὶ τυμπάνου καὶ ἐπινον ὕδωρ ἐπὶ χαλκίνου δοχείου. Ἡ βρώσις καὶ ἡ πόσις αὐτῆ φαίνεται ὅτι ἀπετέλει τύπον τῆς τελετῆς τῶν Μυστηρίων, διότι διεσώθη τὸ ρητόν:

**Ἐκ τυμπάνου βέβρωκα
ἐκ κυμβάλου πέπωκα,
γένενα Μυστικός.**

Τὰ Ὀλειζω Μυστήρια, τὰ ἐν Ἄγραις, ἀπετέλουν τὸν πρῶτον βαθμὸν τῆς Μύσεως καὶ τὴν προπαρασκευὴν διὰ τὰ Μεγάλα, τὰ ὅποια ἐτελοῦντο εἰς τὴν Ἐλευσίνα κατὰ τὸ φθινόπωρον, ὅτε ὠριμάζουν οἱ καρποὶ κατὰ τὸν Βοηδρομιῶνα μῆνα.

Ἡ τελετὴ ἤρχιζεν εἰς Ἀθήνας μὲ συμμετοχὴν ὀλοκλήρου τοῦ Ἀθηναικοῦ λαοῦ.

Τὴν 14ην Βοηδρομιῶνος ἐφθανεν ἐξ Ἐλευσίνος πομπὴ ἐφηβων, φέρουσα τὰ ἱερά ἀντικείμενα, τὰ ὅποια ἐβλεπον μόνον οἱ μεμυημένοι, τὰ ὅποια ἐναπέθετον εἰς τὸ Ἐλευσίνιον, ὅπου ἐναπετίθετο καὶ τὸ ἀγαλμάτιον τοῦ Ἰάκχου.

Τὴν 15ην Βοηδρομιῶνος συνηθροίζοντο οἱ Μύσται ὑπὸ τὰς Στοάς τοῦ Ἐλευσίνιου καὶ ἐκαλοῦντο νὰ ἀπομακρυνθοῦν «οἱ χεῖρας μὴ καθαροί» ἢ «οἱ τὴν φωνὴν ἀξύνετοι».

Τὴν 16ην Βοηδρομιῶνος ὁ Κῆρυξ ἐφώναζε «Ἄλαθε Μύσται» καὶ οἱ Μύσται κατήρχοντο εἰς τὸ Φάληρον διὰ τὴν λουσοῦν, φέροντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ χοιρίδιον πρὸς θυσίαν.

Τὴν 17ην καὶ 18ην οἱ Μύσται ἀνεπαύοντο νηστεύοντες ἀπὸ ὠρισμένης τροφᾶς.

Τὴν 19ην Βοηδρομιῶνος ἡ μεγάλη πομπή ἐκινουῦσεν ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως μὲ ἄσματα πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰάκχου Ἀρχηγέτου καὶ μὲ φωνάς «Ἰά Ἰακχε». Οἱ Μύσται ἐβάδιζον στεφανωμένοι μὲ μυρσίνας. Ἡ πομπή διήρχετο τὸν Κεραμεικόν, ἀκολουθοῦσε τὴν Ἱερὰν ὁδόν, ἐστάθμευε πρὸ τοῦ Ναοῦ τοῦ Φυτάλου, διήρχετο τὴν γέφυραν τοῦ Κηφισοῦ, ὅπου ὑπῆρχον ἱερεῖς μὲ τρομακτικὰ προσωπεῖα, καὶ ὅπου κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐλάμβανον χώραν οἱ «γεφυρισμοί». Ἐκεῖ ἐγκατελείποντο αἱ ἄμαξαι, συμβολιζομένης ἴσως διὰ τοῦτου τῆς ἐγκαταλείψεως ὑπὸ τῆς ψυχῆς τοῦ σώματος, ὡς καὶ τοῦ φόρτου γενικῶς τῶν γῆινων ἀπασχολήσεων, κατὰ τὴν ἐσπέραν δὲ ἐφθάνον εἰς Ἐλευσίνα, μὲ ἀναμμένας δάδας.

Τὴν 20ὴν Βοηδρομιῶνος, ὁ Ἱεροφάντης ἐφώναζεν «Ἐκὰς οἱ βέβηλοι», ἀποδιώκων πάντα ξένον πρὸς τὰ Μυστήρια, καὶ οἱ μεμυημένοι εἰς τὰ Ἐλευσίνα, καθὼς καὶ οἱ ὑποψήφιοι πρὸς μῆσιν, εἰσῆρχοντο εἰς τὸν ἱερὸν χῶρον τῆς Ἐλευσίνας. Τὸ ἐσπέρας ἐλάμβανε χώραν ἡ κυρίως τελετὴ τῆς Μυήσεως ἢ τὸ «Μυστικὸν δρᾶμα», ὅπως τὸ ὠνόμασεν ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς.

Τί ἐλάμβανε χώραν κατὰ τὴν τελετὴν τῆς Μυήσεως εἶναι ἀγνωστον.

Γνωρίζομεν ὅμως ὅτι διακρίνοντο τὰ τελούμενα εἰς «δρῶμενα, δεικνύμενα, λεγόμενα». Ἐπεδεικνύοντο τὰ «ἀθύρματα τοῦ Βάκχου» δηλαδὴ κύβος, σβούρα, σφαῖρα, καθρέπτης, ὡς καὶ κουκουναριά, ὄφις, ὠόν. Ἐπίσης στάχυς, περὶ οὗ ἐλέγετο ὅτι «ἐθερίσθη ἐν σιγῇ». Οἱ Μύσται ἐκρατοῦσαν θύρσον. Ἐγίνετο συμβολικὴ βρῶσις καὶ πόσις, ὅπως δεικνύει ἡ περιωθεῖσα φράσις, ἀποτελοῦσα ἴσως σημεῖον ἀναγνωρίσεως: **«Ἐνήστευσα, ἐπιὸν τὸν κυκεῶνα, ἔλαβον ἐκ κίστης, ἐγευσάμενος ἀπεθέμην εἰς κάλαθον καὶ ἐκ καλάθου εἰς κίστην».**

Ὁ Πορφύριος ἀναφέρει ὅτι ἐγίνετο ἀνάγνωσις ἐκ λιθίνου βιβλίου, τοῦ ὁποίου τὸ περιεχόμενον ἀπηγορεύετο νὰ γνωσθῇ, ἐπὶ ποινῇ θανάτου. Εἰς ἓν σημεῖον τῆς τελετῆς ὁ Ἱεροφάντης ἐφώνει: **«Ἱερὸν ἔτεκε πόντια κοῦρον, βριμῶ βριμῆ»**, δηλ. «Τὸν ἱερὸν ἐγέννησεν ἡ σεβασμία νέον, τὸν ἰσχυρὸν ἢ ἰσχυρά».

Κατὰ τὸ τέλος τῆς τελετῆς τῆς μυήσεως, ὁ Ἱεροφάντης ἀναφωνοῦσε: **«Κόγξ ὄμ πάξ»**, τὸ ὅποιον λέγεται ὅτι ἐσήμαινεν «Εἶθε ὁ ὑψιστὸς πόθος σου νὰ ἐκπληρωθῇ» ἢ «Ἐπᾶνελθε εἰς τὴν παγκόσμιον ψυχὴν», ἀνετρέποντο δὲ δύο πῆλινα δοχεῖα, τοποθετημένα τὸ ἐν πρὸς ἀνατόλας καὶ τὸ ἕτερον πρὸς δυσμάς.

Περὶ τοῦ μύθου τῆς τελετῆς καὶ τῆς διεξαγωγῆς τῆς ὑπάρχουν διάφοροι ἀφηγήσεις, βασιζόμεναι μᾶλλον εἰς ὑποθέσεις.

Παρίστατο εἰσοδος σπηλαιοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκάθητο ἡ Περσεφόνη. Ἡ Δημήτηρ, ὀρθία, κρατοῦσα σκῆπτρον καὶ ἔχουσα κάλαθον εἰς τὴν κεφαλὴν, τὴν συνεβούλευε νὰ μὴ καταστρέψῃ τὴν οὐράνιον εὐτυχίαν τῆς. Νὰ ὑφαίνη καὶ νὰ παιζῇ, ἀλλὰ νὰ μὴ βγῇ ἀπὸ τὸ σπήλαιον καὶ νὰ μὴ ποθῇ νὰ κόψῃ λουλούδια τῆς γῆς καὶ δὴ νάρκισσον. Τὸ ἄρωμά του θὰ ἐγίνετο αἰτία νὰ χάσῃ τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀνάμνησιν του.

Ἡ Δημήτηρ, ἀφοῦ ἔδωσε τὰς συμβουλὰς τῆς, φεύγει, αἱ δὲ νύμφαι χορεύουν καὶ τραγουδοῦν.

Ἡ Περσεφόνη ἀναμιγνύεται μετὰ τῶν νυμφῶν, χορεύει μαζί τους, δρέπει λουλούδια. Μεταξύ αὐτῶν διακρίνει ἓνα νάρκισσον. Παρὰ τὰς ὀδηγίας τῆς μητρὸς τῆς τὸν κόβει, ὅπως παρὰ τὰς ὀδηγίας τοῦ Ἐλωῖ ἢ Εὐά ἔκοψε τὸ μῆλον ἐκ τοῦ δένδρου τῆς Γνώσεως τοῦ Καλοῦ καὶ τοῦ Κακοῦ. Μόλις ἡ Περσεφόνη κόβει τὸν νάρκισσον, ὁ οὐρανὸς σκοτεινιάζει, ἐμφανίζεται ὁ Πλούτων ἢ Αἰδωνεύς ἐπὶ χρυσοῦ ἄρματος καὶ ἀρπάζει τὴν Περσεφόνην, ἡ ὁποία φωνάζει «Μητέρα μου, λύτρωσέ με!»!

Ποία εἶναι ἡ συμβολικὴ σημασία τῆς ἀρπαγῆς τῆς Κόρης;

Ἡ Περσεφόνη ἐζοῦσεν ἐν τῷ πνευματικῷ κόσμῳ. Ἄλλ' ἡ τάσις πρὸς ἐκδήλωσιν τὴν ὠθεῖ πρὸς τὴν υλικὴν ζωὴν, καὶ τότε τὸ πνεῦμα ἐμφανίζεται εἰς τὸν κόσμον ἐνδεδυμένον υλικὴν μορφήν.

Ἡ συνέχεια τῆς ἱστορίας εἶναι γνωστὴ ἐκ τῆς λαϊκῆς μυθολογίας. Ἡ Δημήτηρ ἀναζητοῦσα τὴν ἀρπαγεῖσαν κόρην τῆς φθάνει εἰς Ἐλευσίνα καὶ κάθεται κουρασμένη εἰς τὸ Καλλιχόρον ἢ Παρθένιον φρέαρ. Ἐκεῖ ἔρχονται αἱ κόραι τοῦ Κελεοῦ, βασιλέως τῆς Ἐλευσίνος, ἵνα ἀντλήσουν ὕδωρ. Εὐρίσκουν τὴν Δήμητρα καὶ τὴν ὀδηγοῦν εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ πατρὸς των. Ἀλλὰ ἡ Δημήτηρ εἶναι κατηφής, δέν δέχεται τροφήν, καὶ τότε διὰ νὰ τὴν διασκεδάσῃ ἢ νεαρά Ἰάμβη κάνει διαφόρους ἀστειότητες. Ἡ Δημήτηρ ἀναλαμβάνει τὴν ἀνατροφήν τοῦ υἱοῦ τοῦ Κελεοῦ Δημοφῶντος, τὸν ὁποῖον κατὰ τὴν νύκτα ἀλείφει μὲ νέκταρ καὶ ἀμβροσίαν καὶ τὸν θέτει ἐπὶ τῆς πυρᾶς, διὰ νὰ καοῦν τὰ γῆινα αὐτοῦ στοιχεῖα. Κάποτε ὅμως τὴν βλέπει ἡ μήτηρ τοῦ παιδιοῦ Μετάνειρα καὶ τότε ἡ Δημήτηρ ἀναγκάζεται νὰ ἀποκαλύψῃ τὴν ταυτότητά της, ἀργότερον δὲ ἰδρύει τὰ Μυστήρια τῆς Ἐλευσίνος καὶ θέτει ὡς πρῶτον Ἱεροφάντην τὸν Δημοφῶνα, μετονομαζόμενον εἰς Τριπτόλεμον.

Ὁ παντεπόπτης Ἥλιος ἔχει ἀποκαλύψει εἰς τὴν Δήμητρα ποῖος εἶναι ὁ ἀρπαξ τῆς κόρης τῆς, ἡ δὲ Δημήτηρ ἔχει ξεράνει τοὺς καρπούς, ὥστε νὰ μὴ φυτρῶνουν πλέον φυτὰ εἰς τὴν γῆν. Οἱ ἄνθρωποι ὑποφέρουν. Ἐπεμβαίνει ὁ Ζεὺς καὶ γίνεται μία συμφωνία νὰ μὲν ἡ Περσεφόνη 6 μῆνας εἰς τὰ βασίλεια τοῦ Ἄδου καὶ 6 μῆνας εἰς τὸν Οὐρανόν, ἢ κατ' ἀλλήλην ἐκδοχὴν 4 μῆνας εἰς τὸν Ἄδην καὶ 8 εἰς τὸν Οὐρανόν.

Ἀς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν τελετὴν τῶν Ἐλευσινίων. Μετὰ τὴν ἀρπαγὴν τῆς Κόρης, οἱ Μῦστα εἰσέρχονται εἰς τὸν Ναόν, πίνουν ἓνα ποτόν, βλέπουν μορφὰς ὠραίας καὶ τρομερᾶς. Περνοῦν ἀπὸ σκοτεινοὺς διαδρόμους, ὑφίστανται διαφόρους δοκιμασίας. Περνοῦν ἀπὸ τοὺς Κριτὰς τοῦ Ἄδου, Μίνωα, Αἰακόν, Ραδάμανθυν. Βλέπουν τὸν Πλούτωνα καὶ τὴν Περσεφόνην, μαυροντυμένην καὶ θλιμμένην, διότι γνωρίζει πλέον τὴν πικρὰν τῆς υλικῆς ζωῆς. Ἡ εὐγενὴς μορφή της ὅμως δεικνύει τὴν οὐρανίαν καταγωγὴν της. Εἶναι καὶ ἐδῶ βασίλισσα, ἀλλὰ βασίλισσα νεκρῶν καὶ περιμένει τὴν λύτρωσίν της.

Ἐξαφνα ἀντηχοῦν κύμβαλα καὶ ἀκούγονται φωναί: «Ὁ θάνατος εἶναι ἀναγέννησις. Ὁ Ἰακχος ἐπανήλθε. Ἐγεννήθη ὁ δυνατός. Ἡ Δημήτηρ περιμένει τὴν κόρην της».

Αἱ ἱέρεια ραντίζουν τοὺς Μῦστα, τοὺς ἐνδύουν λευκὰ ἐνδύματα, τοὺς στεφανώνουν μὲ μύρτα. Τοιοῦτοτρόπως ἀναγεννημένους τοὺς εἰσάγουν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Τελεστηρίου. Ὁ Ἱεροφάντης ἵσταται παρὰ

τόν βωμόν. Δίδεται ἐκεῖ ὑπό τῶν μουμένων ὄρκος μυστικότητος «ἐπί ποιῆ θανάτου» καί ἀναγιγνώσκονται διδασκαλία ἐκ λιθίνου βιβλίου». Ὁ Ἱεροφάντης δεικνύει εἰς τοὺς μύστας τὰ ἀθύρματα τοῦ Βάκχου καί τόν «συλλεγέντα ἐν σιγῇ» στάχυν καί τοὺς διδὲι νά φαγοῦν ἐκ κίστης. Τέλος ἀναφωνεῖ «Κόγξ ὄμ πάξ» καί ἡ τελετὴ τῆς Μυήσεως εἰς τὰ Μεγάλα Ἐλευσίνια τελειώνει.

Πολλοί, ὅμως, κρατοῦν τὸν θύρσον καί τὴν δᾶδα, ἀλλ' ὀλίγοι εἶναι Μύσται. «Πολλοὶ μὲν ναρθηκοφόροι, παῦροι δὲ τε Βάκχοι». Δέν ἔχει καμμίαν σημασίαν ἡ ἐξωτερικὴ συμμετοχὴ εἰς τὰ Μυστήρια. Ὅτι ὑφίσταται τὴν πραγματικὴν Μύσιν εἶναι ἡ ἀνθρωπινὴ ψυχὴ. Καί ποία ψυχὴ ἔχει ἡ δέν ἔχει μνηθῆ, δέν προκύπτει ἀπὸ τὴν συμμετοχὴν ἢ τὴν μὴ συμμετοχὴν εἰς καμμίαν τελετὴν. Ἡ διαγωγὴ, ὁ τρόπος συμπεριφορᾶς κατὰ τὴν καθημερινὴν ζωὴν, αὐτὸς καί μόνος ἀποτελεῖ τὸν πραγματικὸν γνώμονα τοῦ βαθμοῦ τῆς μυήσεως ἐκάστου.

Πέραν τῶν Μεγάλων Μυστηρίων φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε καί τρίτος βαθμὸς Μυήσεως, ὁ βαθμὸς τοῦ «Ἐπόπου». Περί τῆς μυήσεως αὐτῆς δέν γίνεται πολὺς λόγος. Ἐάν ὄντως ὑπῆρχεν ἰδιαίτερα Μύσις, φαίνεται ὅτι ἐτηρεῖτο αὐστηρῶς μυστικῇ. Ἐκεῖ παρείχετο ὑψίστη σοφία, ἐκτυφλωτικὸν φῶς. Καί ὅλοι οἱ ὀφθαλμοὶ δέν ἀντέχουν εἰς τὸ ἐκτυφλωτικὸν φῶς.

Ἡ Μύσις εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ἐπόπου ἐγένετο τουλάχιστον ἐν ἔτος μετὰ τὴν μύσιν εἰς τὰ Μεγάλα Ἐλευσίνια. Ὅσοι ἐνεστερνίζοντο πλήρως τὴν Μυστηριακὴν ἰδεολογίαν καί ἐξῆσκον τὴν Μυστηριακὴν ἀρετὴν, ἐκαλοῦντο μυστικά εἰς τὸ Ἱερὸν τῆς Ἐλευσίνας καί μετὰ νέους καθαρμούς καί ὄρκους ὠδηγοῦντο εἰς τὰ ὑπόγεια τῶν ἱερῶν, ὅπου ἐλάμβανε χώραν ἡ μύσις εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ἐπόπου, ἀναφερομένη εἰς τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν, εἰς τὰς πρώτας ἀρχὰς καί τοὺς ἔσχατους σκοπούς, εἰς τὴν ὑπόστασιν καί τὴν λειτουργίαν τοῦ Θεοῦ.

Ἡ διδασκαλία τῶν Ἐλευσινίων Μυστηρίων εἶναι ἡ διδασκαλία περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ἡ Περσεφὼν, κόρη τοῦ Διὸς καί τῆς Δήμητρος, δηλαδὴ τοῦ Αἰθέρος καί τῆς Γῆς, εἶναι ἡ ἀνθρωπινὴ ψυχὴ. Ἐρᾶται τοῦ ναρκίσσου, δηλαδὴ ἐπιθυμεῖ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς εἰς τὸν ὑλικὸν κόσμον καί ἀρπάζεται ἀπὸ τὸν Πλούτωνα εἰς τὸν Ἄδην διαμένουσα ἐναλλάξ εἰς τὸν Ἄδην καί τὸν Οὐρανόν, μέχρις ὅτου ἐπανέλθῃ ὀριστικῶς εἰς τὸν Οὐρανόν.

Ἀποτελεῖ πράγματι ἔργον τῶν Μυστηρίων ἡ ἐξέτασις τοῦ ὄντολογικοῦ προβλήματος καί τῆς ἐξελίξεως τῆς ψυχῆς; Ἄναμφιβόλως ναί. Καί τὸ ἔργον τοῦτο ἐπιτελοῦν ἐπιτυχῶς τὰ Ἐλευσίνια Μυστήρια. Δέν εἶναι δυνατόν ἡ σοφία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων να ἐπαίξε μὲ σβοῦρες καί μὲ καθρεπτακία. Εἰς τὰ Μυστήρια εὐρίσκον ἀπάντησιν τὰ φιλοσοφικὰ προβλήματα καί αἱ ψυχικαὶ ἀνησυχία. Ἐκαλλιεργοῦντο ἠθῆ καί ἐσφυρηλατοῦντο χαρακτήρες. Δέν ἦσαν ἀρκεταὶ αἱ ἐξωτερικαὶ διδασκαλίαι τῶν φιλοσόφων. Ἡ Μυστηριακὴ Σοφία, ὅπως ἐν ἀρχῇ εἶπομεν, δέν ἀπευθύνεται πρὸς τὴν διάνοιαν. Πρόκειται, ὅπως εἶπεν, ὁ Ἄριστοτέλης, «Οὐ μαθεῖν τι δεῖ, ἀλλὰ παθεῖν καί διατεθῆναι».

ΑΠΟ ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ

Περί τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ

ΚΩΣΤΗ Ν. ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

Πολύ συχνά γίνεται λόγος περί Θεοῦ. Τὸν ἀναφέρουν οἱ ἄνθρωποι μὲ ἀφελή ἐπιπολαϊότητα, σὰν νὰ τοὺς εἶναι ἀντικειμενικά γνῶριμος καὶ μάλιστα τοῦ ἀποδίδουν διάφορες ιδιότητες: «Πανάγαθος, παντογνώστης, παντοδύναμος, δίκαιος, ἐλεήμων».

Ἄλλ' ἔχουν ἄραγε, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι μέσα στὴ συνείδησή τους τὴν ἴδια ἐννοία τοῦ περιεχομένου τῆς λέξεως «Θεός»; Ἀσφαλῶς ὄχι. Καθένας ἔχει τὴ δική του. Κάθε ἄνθρωπος, ἀνεξαρτήτως θρησκείας, μὲ διαφορετικὸ τρόπο ἀντιλαμβάνεται τὴν ἐννοία τοῦ Θεοῦ, τὴν ὑπόσταση καὶ οὐσία τῆς Θεότητος.

Καὶ ἔχω τὴ γνώμη, ὅτι δὲν εἶναι τόσο διαφορετικὴ ἡ ἐννοία τοῦ Θεοῦ ἀπὸ θρησκεία σὲ θρησκεία, ὅσο εἶναι στὴν ἀντίληψη ἐκείνων πού ἀνήκουν στὴν ἴδια θρησκεία, ὅταν πρόκειται γιὰ ἄτομα πού βρίσκονται σὲ διαφορετικὲς βαθμίδες πνευματικῆς ἐξελίξεως.

Στὴν ἀντίληψη ἐκείνων πού εἶναι πνευματικὰ ἀνώριμοι, ὅσο καὶ ἂν ἀνήκουν σὲ τελειῶς διαφορετικὲς θρησκείες, μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ ἐνοία τοῦ Θεοῦ συμπίπτει περισσότερο, παρὰ στὴν ἀντίληψη ὁμοθρησκων, πού εἶναι ὁμῶς διαφορετικῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως, διαφορετικῆς βαθμίδας ἐξελίξεως. Ἐπίσης συμπίπτει ἐνίοτε ἡ ἐννοία τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσα στοὺς *μυστικούς* τῶν διαφόρων θρησκειῶν ἢ φιλοσοφικῶν σχολῶν. Ἐν τούτοις, ἀκόμη καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτούς, θὰ εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ βρεθοῦν δύο ἄνθρωποι πού ν' ἀποδίδουν τὴν ἴδια ἀκριβῶς ἐννοία στὴ λέξη «Θεός». Εἶναι ἴσως εὐκολώτερο νὰ συμφωνήσουν οἱ ἀφιλοσόφητοι σὲ μιὰ ἀνεξέταστη, ἀσαφῆ, ὀμιχλώδη καὶ ἀνθρωπομορφικὴ ἀντίληψη περὶ Θεοῦ, ἂν καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν –πού εἶναι καὶ ἡ πιὸ συνηθισμένη– μέγα γεννᾶται ζήτημα ἂν μπορῆ νὰ γίνῃ λόγος περὶ «ἐννοίας τοῦ Θεοῦ».

Ἡ ἐρευνα γιὰ τὴν ἐννοία τοῦ Θεοῦ ἔχει ν' ἀντιπαλαίση μὲ ιδέες βαθειὰ ριζωμένες, ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἀκόμη ἡλικία, πού ὁ ἄνθρωπος τις προσλαμβάνει ἀνεξέταστα, ὅπως τις δίνει τὸ περιβάλλον του, καὶ τις θεωρεῖ θεόπεμπτες καὶ ἀκλόνητες.

Δὲν ἔχομε καμμιά πρόθεση νὰ τις κλονίσωμε σὲ ὅποιον ἀγαπᾶ περισσότερο τὸν Πλάτωνα ἀπὸ τὴν Ἀλήθεια. Πῶς μπορούμε ὁμως νὰ κάνωμε μιὰ ἐρευνα, ἂν δὲν θέσωμε ὑπὸ ἀμφισβήτηση τὴ γνώση μας γιὰ τὸ ἀντικείμενο τῆς ἐρεύνης μας; Ἄν δὲν τὸ ἐξετάσωμε θαρρετὰ καὶ ἐλεύθερα ἀπὸ κάθε δέσμευση τοῦ παρελθόντος, ἀπὸ κάθε προγενέστερη ἰδέα πού ἔχομε σχηματίσει γι' αὐτό, εἴτε ἀπὸ τις προηγούμενες μελέτες μας, εἴτε –πρὸ πάντων καὶ συνηθέστατα– ἀπὸ τις ἀνεξέταστα σχηματι-

σμένες αντίληψεις μας, πού διεμορφώθησαν κάτω από την επίρροή της γνώμης των άλλων και ιδίως της κοινής γνώμης, πού ακολουθούν οι πολλοί;

Ελπίζω ότι οι αναγνώσται του «ΙΛΙΣΟΥ» έχουν τό πνεύμα ελεύθερο από τίς δεσμεύσεις του παρελθόντος και από τίς γνώμες των άλλων, ελεύθερο από τυφλές πίστεις, και πρόθυμο νά εξετάση και νά κρίνη άμερόληπτα τήν κάθε ιδέα και τήν άξια της, νά κρατήση ό,τι άξίζει νά κρατηθή και ν' άπορρίψη ό,τι άξίζει ν' άπορριφθή. Τό κριτήριο πρέπει νά είναι ή ελεύθερη σκέψη ή άκόμη και ή διαίσθηση, αλλά με γνώση ότι τό κριτήριο αυτό ύφίσταται επίσης τή μεταβολή της εξέλιξεως, τήν επίδραση της ψυχοπνευματικής ώριμάνσεως.

Άς μή παρερμηνευθούν, λοιπόν, από κανέναν όσα γράφομε, άλλ' άς ύποστούν τόν άπροκατάληπτο και άμερόληπτο έλεγχο της ελευθέρας κρίσεως των αναγνωστών.

Κατά τή μακρυνή πορεία της εξέλιξεως της ανθρωπότητας, άνεπτυχθησαν και διεδόθησαν πολλές και διαφορετικές αντίληψεις περί Θεού. Έν τούτοις, οι μυστικίζοντες έρευνηταί κάθε εποχής είχαν πάντοτε μιά διαφορετική αντίληψη από τόν πνευματικό όχλο. Αντίληψη πνευματική και πλατύτερη, τήν όποία οι πολλοί δέν ήταν δυνατό νά παρακολουθήσουν. Μέσα στίς μυστικές σχολές και κάτω από τόν προστατευτικό πέπλο της σιγής των Μυστηρίων άναζητούσαν τήν άληθινή έννοια του Θεού και άνεπτυσσαν πλατύτερες αντίληψεις, πού έκαλύπτοντο κάτω από τήν εύγλωττη σιγή των συμβόλων και τόν ποιητικό μύθο της άλληγορίας.

Άλλ' από καιρό σε καιρό, ένας Μεγάλος Μύστης, ένας άληθινός Διδάσκαλος, ένας από τούς πρεσβύτερους Υιούς του Θεού, έξηρχετο από τά βάθη των ιερών και άπεκάλυπτε «άπό των δωμαίων» όσα ήσαν άποκρυμμένα από καταβολής κόσμου.

Πόσοι από τό λαό, πόσοι από τούς πολλούς, πόσοι από τούς στενής αντίληψεως μορφωμένους, ήσαν σε θέση νά έννοήσουν όσα Αυτός έλεγε;

Τά περισσότερα παρερμηνεύοντο, παρεμορφώνοντο, διεστρεβλωνοντο, από αυτούς τούς ίδιους τούς μαθητές των, όπως πολύ παραστατικά γράφει ο Κίπλιγκ στό θαυμάσιο ποιήμα του «Ο Μαθητής».

Άπ' όσα, λοιπόν, έδίδασκε ο Μύστης, κατεσκευάζετο με τόν καιρό, από τούς μαθητάς του ή από τούς μαθητάς των μαθητών του, μιά θρησκεία, μιά αίρεση, μιά σχολή. Και ο όχλος, ο ένθουσιασμένος από τήν προσωπικότητα του Διδασκάλου, παρεμόρφωνε πίο πέρα, από άγνοια και τυφλό φανατισμό, τή διδασκαλία του Μύστου, πολλές φορές άσημονώντας εις βάρος της άγνης ιδεολογίας του. Πώς μπορεί νά γίνη σοβαρός λόγος περί εξέτάσεως της έννοιας του Θεού στην αντίληψη του πνευματικού όχλου;

Άλλά σε κάθε εποχή, σε κάθε θρησκεία και σε κάθε αίρεση έμφανίζονται μυστικίζοντες έρευνηταί και αυτοί είναι πού έρευνούν άποτελεσματικά για τήν έννοια του Θεού.

Πλήν όμως, η μυστικιστική Γνώσις είναι όπως η δημιουργική δύναμις του καλλιτέχνη. Δεν μεταδίδεται. Μόνον να μιλάμε μπορούμε γι' αυτήν.

Ο σοφιστής Γοργίας έλεγε ότι ούδέν υπάρχει, αλλά και αν υπάρχει είναι ακατανόητο στον άνθρωπο. Αλλά και αν είναι κατανοητό, δεν μπορεί να εξηγηθή σε άλλον. «Ούδέν έστιν. Εί και έστιν, ακατάληπτον ανθρώπω. Εί και καταληπτόν, αλλά τότε ανερμήνευτον τώ πέλας».

Μπορούμε, λοιπόν, όχι να κατανοήσωμε την άληθινή έννοια του Θεού, αλλά μόνον να συζητήσωμε γύρω απ' αυτήν. Αυτή η συζήτηση πιθανόν να βοηθήση μερικούς να διαμορφώσουν απόψεις και γνώμες, ίσως να συντελέση στο να διαλυθούν μερικές πλάνες, δηλαδή να βγούν από τον πνευματικό αγρό μερικά ζιζάνια, για να μπορέση να ξεπεταχθή τό στάρι. Δεν μπορούμε να κάνωμε τό στάρι να φυτρώση. Μπορούμε μόνον να βγάλωμε μερικά ζιζάνια, ώστε να διευκολύνωμε τό σιτάρι να φυτρώση.

Για να μελετήσωμε την έννοια του Θεού, θά ανατρέξωμε επίτροχά-δην στις διάφορες θρησκείες, συλλέγοντας αγκάθια και ρόδα.

Ποιά είναι, άραγε, η έννοια του Θεού στην αντίληψη των αγρίων πρωτογόνων φυλών;

Πολλά έχωμν λεχθή περί φετιχισμού, περί άνιμισμοϋ, περί έξιλαστηρίων άνθρωποθυσιών, περί λατρείας των πνευμάτων των προγόνων και περί διαφόρων άκατανοήτων συμβόλων και φετιχ, στα όποια οι άγριοι πιστεύουμν. Εν τούτοις σε μερικές φυλές άγρίων, παραλλήλως προς τις ταπεινές αντίληψεις περί της έννοιας του Θεού, υπάρχει η ιδέα της πίστεως σε ένα μεγάλο Όν, του όποιου σύμβολον είναι ο Ούρανός, διότι ούδέν άλλο μπορεί να υπάρξη όμοίωμά του. Στο υπέρτατο αυτό θεϊον Όν, τό «Μεγάλο Πνεϋμα», οϋδεμία προσευχή φθάνει, οϋδεμία θυσία προσφέρεται. Πρόκειται, άραγε, περί πρωτογόνου λατρείας η μήπως μάλλον περί ωχρού λειψάνου μεγάλης διδασκαλίας του παρελθόντος, στην όποια η έννοια της Θεότητας ήταν έξόχως ύψηλή;

Δϋο τύποι λατρείας προήλθαν από την πολύ παλιά αρχαιότητα. Η λατρεία του Ήλιου και η λατρεία γενικώς της Φύσεως.

Ο Ήλιος, η πηγή της ζωής, της θερμότητας, του φωτός. Τι φυσικώτερο από τό να λατρευθή σαν Θεός; Τόν βρίσκουμν στις άρχαιες λατρείες, όχι μόνον της Ασίας και της Ευρώπης, αλλά και της Αμερικής, όπου οι Ινκας, στο Περού, ήταν οι «Υιοί του Ήλιου». Ο Ήλιος, με μορφή χρυσοϋ δίσκου, βρίσκεται στους ναούς τους, πού τους κατέστρεψαν για να κλέψουμν τό χρυσάφι τους οι Ισπανοί κατακτηταί. Ποιά ήταν όμως η έννοια της θεότητας του Ήλιου; Ήταν ο Ήλιος Θεός η ήταν τό όρατό σύμβολο της άοράτου Θεότητας; Ασφαλώς κάθε ηλιολάτρης δίνει τή δική του έννοια στη θεότητα του Ήλιου. Οι Ινδοί βυθίζονται στα νερά του Γκάγκα (Γάγγη) πρό της ανατολής, και όταν ο Ήλιος ανατέλλει, στρέφονται προς αυτόν και αναπέμπουν την εξής προσευχή: «Έσένα, Ήλιε, λατρεύω, τή δόξα του άκτινοβόλου Θεού. Είθε τό φώς σου να φωτίζη τή διάνοιά μου!». Και επειδή βεβαίως τό φώς του υλικού Ήλιου δεν είναι δυνατόν να φωτίση τή διάνοια του ανθρώπου, είναι φανερόν ότι ο Ήλιος χρησιμοποιείται έδω σαν σύμβολο της άοράτου Θεότητας.

Έκτός από τη λατρεία του Ἡλίου, κατά τὴν ἀρχαιότητα ἀνεπτυχθῆ γενικῶς ἡ λατρεία τῆς Φύσεως. Ὁ Παγανισμὸς, ἡ λατρεία τῶν Δρυιδῶν, ἡ θρησκεία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, εἶναι κατ' οὐσίαν λατρεία τῆς Φύσεως, πού ἐκδηλώνεται μὲ διάφορες μορφές. Εἶναι τόσο ἡ ὁμορφιά τῆς Ἑλληνικῆς Μυθολογίας, ὥστε ἀν ἀρχίσωμε νὰ μιλοῦμε γι' αὐτήν, δε θὰ τελειώσωμε εὐκόλα. Ποιά ἔννοια εἶχαν οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι περὶ Θεοῦ; Ἀσφαλῶς καθένας τὴ δική του. Ἄλλη ἔννοια εἶχε ὁ Σωκράτης ἢ ὁ Πλάτων ἢ ὁ Αἰσχύλος καὶ ἄλλη οἱ Βοιωτοὶ ἀγρότες ἢ ὁ Δῆμος τῶν Ἀθηναίων. Ἄλλοι θεωροῦσαν τὴν Ἀθηνᾶ σάν ἀνθρωπόμορφη Θεά καὶ ἄλλοι σάν σύμβολο τῆς Σοφίας ἢ τῆς Ὑγείας ἢ τῆς Ἐργασίας. Ἡ Ἑλληνικὴ Μυθολογία προσωποποιεῖ κατὰ τὸν πιὸ θελκτικὸ καὶ ποιητικὸ τρόπο τὶς δυνάμεις τῆς Φύσεως, ὑλικές καὶ πνευματικές. Οἱ μεμυημένοι καθόλου δὲν ἐδυσκολεύοντο νὰ ἀνευρίσκουν πίσω ἀπὸ τὰ σύμβολα, τὶς ἠθικές καὶ πνευματικές ἀλήθειες, πού περικλείουν.

Ἐγκαταλείποντας τὶς φυσικὲς θρησκείες, ἐρχόμεθα σὲ τρεῖς μεγάλες θρησκείες τῆς ἀρχαιότητος, πού περιέχουν πολλὴ σοφία. Τὴν Ἰνδουικὴ ἢ Βραχμανικὴ, τὴν Ἑβραϊκὴ καὶ τὴν Ζωροαστρικὴ. Οἱ θρησκείες αὐτές λέγονται καὶ «Ἐθνικαί», διότι καθὲ μιά τὴν ἀκολουθεῖ ἓνα ἔθνος. Οἱ Ἰνδοί, οἱ Ἑβραῖοι, οἱ Πέρσαι. Κάθε μιά ἀπ' αὐτές, παραλλήλα πρὸς τὴ λαϊκὴ τῆς πλευρᾶ, περιέχει βαθυτατὴ φιλοσοφία καὶ παρουσιάζει τὴν ἔννοια τοῦ Θεοῦ κατὰ τρόπον ὑψηλῶς πνευματικόν.

Ὁ Βραχμανισμὸς εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν πανθειστικὴ θρησκεία. Ὁ Βράχμαν λέγει: «Ἐδημιούργησα τὸν κόσμον ἀπὸ ἓνα μέρος τοῦ ἑαυτοῦ μου, καὶ παραμένω». Ὅλες οἱ μορφές εἶναι ἐκδηλώσεις ἑνὸς μέρους τῆς ὑπάρξεως του καὶ φέρνουν τὴν εὐλογία τῆς παρουσίας του. Ἀλλὰ, μέσα καὶ πέραν ἀπὸ ὅλες τὶς μορφές, ὁ Βράχμαν, ἢ τὸ «Παραβραχμαν», παραμένει αἰώνιος καὶ ἀμετάβλητος. «Εἶμαι ἡ ἀρχὴ, τὸ μέσον καὶ τὸ τέλος ὅλων τῶν ὄντων». Ἐξ ἄλλου ὁλόκληρος ὁ ὑπαρκτὸς κόσμος δὲν εἶναι παρά μιά πλάνη, μιά ΜΑΓΙΑ, ἓνα ὄνειρον. Εἶναι «τὸ ὄνειρον τοῦ Βράχμαν», ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὴ μοναδικὴ Πραγματικότητά. Εἰς Αὐτὸν τὰ πάντα θὰ συγχωνευθοῦν ὅταν τελειώσῃ ἡ «Ἡμέρα τοῦ Βράχμαν» καὶ ἔλθῃ ἡ «Μεγάλῃ Νύκτα».

Ἡ Ἑβραϊκὴ θρησκεία μᾶς εἶναι γνωστότερη καὶ συνδέεται μὲ τὸν Χριστιανισμὸ. Μᾶς εἶναι δηλαδὴ, γνωστότερη ἢ Παλαιὰ Διαθήκη, γιὰτὶ πολὺ λίγα πράγματα γνωρίζουμε γιὰ τὴν Καββάλα, τὸ Ταλμούδ, τὸ Ζοχάρ, πού μὲ τόσο ἐπιμέλεια τὰ μελετοῦν οἱ μορφωμένοι Ραββίνοι.

Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ βιβλία, πού μᾶς παρουσιάζουν διαφορετικὴ μεταξὺ τῶν τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Στὴ Γένεση, ὁ Θεὸς περιπατεῖ μὲ τὴν ἑσπερινὴ δρόσο στὸν Παράδεισον καὶ εἶναι Θεὸς ἐθνικός τῶν Ἑβραίων, ἐκδικητικὸς καὶ ζηλότυπος, ἀπαιτῶν «ὄφθαλμὸν ἀντὶ ὄφθαλμοῦ καὶ ὄδόντα ἀντὶ ὄδόντος», «ἀγαπῶν τοὺς ἀγαπῶντας καὶ μισῶν τοὺς μισοῦντας, μέχρι τρίτης καὶ τετάρτης γενεᾶς». Στους ψαλμοὺς ὁμῶς συναντοῦμε ὑψηλὴ ἔννοια τῆς Θεότητος, τὴν ἰδέα Θεοῦ παγκοσμίου καὶ πανταχοῦ παρόντος.

**«Πού πορευθῶ ἀπό τοῦ πνεύματός Σου
καί ἀπό τοῦ προσώπου Σου πού φύγω;
Ἐάν ἀναβῶ εἰς τόν οὐρανόν, Σὺ ἐκεῖ εἶ.
Ἐάν καταβῶ εἰς τόν Ἄδην, πάρει...».**
(Ψαλμός Δαυῖδ, ΡΑΘ)

Ἐξ ἄλλου ὁμως, εἰς τούς ψαλμούς συναντοῦμε τὴν τρομερὴ ἰδέα: «Καί ἀνελῆς πάντας τούς θλίβοντας τὴν ψυχὴν μου, ὅτι σὸς δούλος εἰμί».

Γιὰ τὴ θρησκεία τοῦ Ζωροάστρου, δὲν γνωρίζομε πολλὰ πράγματα. Ὑπάρχει σ' αὐτὴν ἡ ἰδέα τοῦ ἀντιμαχομένου Καλοῦ καὶ Κακοῦ, πού βρίσκονται σὲ αἰώνια πάλη, καθὼς καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Πυρός, σάν συμβόλου τῆς Θεότητος, ἰδέα πού ἀπαντᾶται καὶ στὴν Ἑλληνικὴ Μυθολογία, μὲ τὸν Προμηθέα, τὸν Ἥφαιστο καὶ τούς Μυστηριακοὺς Καβείρους, καθὼς καὶ στὸν Βραχμανισμό μὲ τὴ μορφὴ τοῦ Θεοῦ AGNI.

Μετὰ τίς Ἐθνικῆς θρησκείες τῆς ἀρχαιότητος, στίς ὁποῖες πρέπει νὰ προσθέσωμε τίς σχετικῶς νεώτερες τοῦ Κομφουκίου καὶ τοῦ Λάο-Τσε, πού εἶναι μᾶλλον κοινωνικοφιλοσοφικαὶ διδασκαλίαι παρά θρησκείαι, ἐρχόμεθα στίς λεγόμενες παγκόσμιες θρησκείες, δηλαδὴ στοῦ Βουδδισμού, στοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ στοῦ Ἰσλαμισμού.

Ὁ Βουδδισμὸς διαιρεῖται σὲ Βόρειο καὶ σὲ Νότιο. Στὸ Βόρειο Βουδδισμό ὑπάρχει ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ Οὐρανοῦ Βουδδα. Στὸ Νότιο Βουδδισμό κάθε ἰδέα περὶ Θεοῦ εἶναι ἀπορριπτέα καὶ ἡ λατρεία ἀποδίδεται στοῦν τελειοποιηθέντα ἄνθρωπο.

Στὸ Χριστιανισμό ἡ κεντρικὴ ἰδέα περὶ Θεοῦ εἶναι ἡ τοῦ Οὐρανοῦ Πατρός, τοῦ ὁποῖου πάντες εἴμεθα τέκνα. Ὁ Θεὸς αὐστηρότητος καὶ δικαιοσύνης τῶν Ἑβραίων, καθίσταται Θεὸς μακροθυμίας καὶ συγγνώμης παρά τοῖς Χριστιανοῖς. Εἰς δὲ τὴν Σαμαρείτιδα ὁ Ἰησοῦς ἐδῶσε τὴν ὑψηλότερη ἔννοια, πού εἶναι δυνατόν νὰ συλληφθῇ περὶ Θεοῦ: «Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τούς προσκυνούντας αὐτόν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν».

Ἄλλες, ἐνδιαφέρουσες τὴ μελέτη μας περικοπὲς ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη εἶναι:

«Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε» (Ἰω. Α-18).

«Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ μου καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοὶ καγὼ ἐν ὑμῖν» (Ἰω. ΙΔ-20).

«Τὸ πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ» (Παύλου πρὸς Κορινθ. Α'. Β-10).

«Οὐκ οἶδατε ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστὶ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν;» (πρὸς Κορινθ. Α'. Γ-16).

«Πᾶς ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται καὶ γινώσκει τὸν Θεόν. Ὁ μὴ ἀγαπῶν οὐκ ἔγνω τὸν Θεόν, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν» (Α ἐπιστ. Ἰωάννου, Δ, 7-8).

Καὶ τέλος, τὰ ἀθάνατα λόγια τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἑθνῶν ἀπὸ τὸ βράχο τοῦ Ἀρείου Πάγου: «Ὁ Θεός, ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς Κύριος ὑπάρχων, οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ, οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται προσδεόμενός

τινος, αὐτός διδούς πᾶσι ζῶν καὶ πνοήν κατὰ πάντα... Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν».

Ἐπιμεινάμε περισσότερο στό Χριστιανισμό, ὄχι μόνον γιατί μᾶς εἶναι γνώριμος, ἀλλά καὶ γιατί οἱ ἰδέες αὐτές, περί τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀφθαστες σέ ὠραιότητα καὶ μεγαλεῖον.

Στόν Ἰσλαμισμό, ὁ Θεός εἶναι ὁ Δίκαιος καὶ Ἐλεήμων. Ἄπλώνει τὴν εὐλογία του σ' ὅλα τὰ ὄντα. Ὑπῆρχε ὅταν ἀκόμη δέν ὑπῆρχε τίποτε ἄλλο. Εἶναι τὸ φῶς χωρίς σκοτάδι, ἡ ζωὴ χωρίς θάνατον, ἡ γνώση χωρίς ἄγνοια. Ὅπως εἶναι σήμερα θά παραμείνῃ γιά πάντα.

Βλέπουμε ὅτι οἱ μυστικίζουσες ἰδέες δέν λείπουν ἀπό καμμιά θρησκεία. Ὁ μυστικιστής ἀνευρίσκει τόν Θεόν «ἐν ἑαυτῷ». Κατὰ τοὺς μυστικιστάς, Θεός εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ Σύμπαντος. Ἡ μία καὶ μοναδική. Ἡ ἴδια πού ζωογονεῖ κάθε ὄν, ὅσονδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἀδύνατο, παιδικό, ἀνεξέλικτο. Ἄν θέλωμε νά φθάσωμε τὸ Θεό, θά τόν πλησιάσωμε μέσα ἀπό τόν ἑαυτό μας. Στά μυχιαίτατα τῆς ὑπάρξεώς μας, θά ἀναζητησωμε καὶ θ' ἀνεύρωμε τόν Θεόν. Ἄν δέν τόν ἀνεύρωμε ἐκεῖ, δέν θά τόν ἀνεύρωμεν πουθενά. Ἐάν ὅμως ἀντιληφθῶμεν ἐντός ἡμῶν τὸ Αἰώνιον, δέν θά παύσωμε νά τὸ βλέπωμε παντοῦ τριγύρω μας.

Ἡ ἄμεση γνώση τοῦ ἐντός ἡμῶν Θεοῦ, θά μᾶς δώσῃ τὴ δύναμη καὶ τὴ χαρὰ τῆς ἀγνῆς-καθαρῆς ζωῆς. Τότε ὁ Θεός παύει νά εἶναι μιὰ ἀφηρημένη θεολογικὴ ἐννοια καὶ καθίσταται βίωμα. Ἄνθρωπος-Φύση-Θεός καθίστανται μιὰ ἀδιάσπαστη ἐνότης. Εἶναι τὸ τέρμα τῆς προσωπικῆς ζωῆς καὶ ἡ ἀφετηρία τῆς καθολικῆς, τῆς παγκοσμίου, τῆς Θείας. Εἶναι ἡ ἐπάνοδος τοῦ Υἱοῦ στοὺς κόλπους τοῦ Πατρὸς. «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ μου ἐν ἑσμέν».

Ἀνετρέξαμε στίς θρησκείες καὶ στὴ μυστικίζουσα φιλοσοφία. Καλὸ εἶναι νά δοῦμε τί λέει καὶ ἡ ἀκαδημαϊκὴ φιλοσοφία, ἡ «θυραθεν» φιλοσοφία.

Ἐξετάζουσα ἡ φιλοσοφία τὸ θεολογικὸ πρόβλημα διεμόρφωσε πέντε μεγάλα συστήματα: Θεϊσμός, Δεϊσμός, Πανθεϊσμός, Πανενθεϊσμός, Ἀθεΐα.

Ὁ Θεϊσμός δέχεται, ὅτι ὁ Θεός εἶναι προσωπικός καὶ ὑπερκοσμικός, ὑπάρχων ἐκτός τοῦ κόσμου, τόν ὁποῖον ἐδημιούργησε κατὰ τὴν ἐλευθέρου του θέληση καὶ πάνω στόν ὁποῖον συνεχῶς ἐπενεργεῖ, κυβερνώντας τον κατὰ τὴν ἐλευθερὴ βούλησή του.

Ὁ Δεϊσμός δέχεται ἐπίσης, ὅτι ὁ Θεός εἶναι προσωπικός καὶ ὑπερκοσμικός, δημιουργός τοῦ κόσμου καὶ τῶν φυσικῶν νόμων, στοὺς ὁποῖους ὁμοῦς ἔχει ἀναθέσει τὴ λειτουργία τοῦ σύμπαντος, χωρίς ὁ ἴδιος νά ἐπεμβαίνει.

Ὁ Πανθεϊσμός δέχεται Θεόν ἀπρόσωπον καὶ ἐνδοκοσμικόν. Θεός καὶ κόσμος συμπίπτουν καὶ ταυτίζονται. Τὸ πᾶν μετέχει τῆς Θείας Οὐσίας. Ὁ Θεός ἐν πᾶσι καὶ τὰ πάντα Θεός. Ἡ ὕλικὴ Φύση εἶναι ἀνάπτυξη τῆς Οὐσίας τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Πανενθεϊσμός δέχεται Θεόν ὑπερκοσμικόν καὶ συγχρόνως ἐνδοκοσμικόν, Θεόν περιλαμβάνοντα ἐν ἑαυτῷ τόν κόσμον, διὰ τοῦ ὁποῖου

ἐκδηλώνει ἓνα μέρος τοῦ Ἐαυτοῦ του, χωρίς νά ἐξαντλήται ἐν τῷ κόσμῳ, ὑπάρχων πέραν καί ὑπεράνω τοῦ σύμπαντος. Τά πάντα ζοῦν ἐν τῷ Θεῷ, μετά τοῦ Θεοῦ, διά τοῦ Θεοῦ. Θεός εἶναι ἡ τά πάντα περιλαμβάνουσα Θεία Συνειδηση.

Ἡ Ἀθεΐα, ἐξ ἄλλου, ἀρνεῖται τήν ὑπαρξη Θεοῦ καί ὑπερφυσικῶν ὄντων. Ὁ κόσμος δέν ἐδημιουργήθη ὑπό οὐδενός, διότι ὑπάρχει αἰώνιως, ἀφθάρτως καί ἄνευ προνοίας. Λειτουργεῖ σύμφωνα μέ τούς φυσικούς νόμους, οἱ ὅποιοι ἀφ' ἑαυτῶν μηχανικῶς διεμορφώθησαν.

Ἐξετάσαμεν ἐπιτροχάδην τήν ἔννοια τοῦ Θεοῦ στίς διάφορες θρησκείες, στή μυστικίζουσα φιλοσοφία καί στήν ἀκαδημαϊκή φιλοσοφία.

Καιρός νά ἐξετάσωμε τήν ἔννοια τοῦ Θεοῦ, ὅπως τήν ἀντιλαμβάνεται καί ἡ Θεοσοφική σκέψη. Θά τήν ἐκθέσω, φυσικά, ὅπως διοχετεύεται ἀπό τή δική μου κατανόηση, χωρίς καμμιά ἀξίωση, ὅτι ἡ δική μου κατανόηση εἶναι ἡ πληρέστερη. Καθένας πού ἐκθέτει μιά ἀντίληψη, μοιραίως τή χρωματίζει μέ τή δική του προσωπικότητα. Καί ὅταν προσπαθεῖ νά μεταδώσῃ μιά μεγάλη διδασκαλία, μοιραίως τῆς ἀφαιρεῖ ἓνα μέρος τοῦ μεγαλείου της καί τῆς ὁμορφιάς της.

Ἡ Θεοσοφία, λοιπόν, ὅπως διοχετεύεται ἀπό τή δική μου μικρή κατανόηση, δέν παραδέχεται τήν ὑπαρξη προσωπικοῦ, ἐξωκοσμικοῦ καί ἀνθρωπόμορφου Θεοῦ, πού δέν εἶναι –ὅπως γράφει ἡ Μπλαβάτσκι στο «Κλειδί τῆς Θεοσοφίας» – παρά ἡ γιγάντια σκιά τοῦ ἀνθρώπου, καί ὄχι πάντα στήν ἀνώτερη ἐκφραση της. Παραδέχεται μιά παγκόσμια Θεία ΑΡΧΗ, ρίζα τῶν ὄλων, ἀπό τήν ὅποια τά πάντα ἀπορρέουν καί στήν ὅποια τά πάντα θά βυθισθοῦν κατὰ τό τέλος τοῦ «Μεγάλου Κύκλου» τῆς Ὑπάρξεως.

Αὕτη ἡ «Θεία Ἀρχή» – καί τό «Θεῖον Τέρμα» – νομιζῶ ὅτι εἶναι ὁ Βράχμαν ἢ τό Παραβραχμάν τῆς Βεντάντα, ταυτόσημος μέ τόν ΑΜΜΩΝ-ΡΑ τῶν Αἰγυπτίων, μέ τό ΕΝ-ΣΟΦ τῆς Καββάλα, μέ τό ΤΑΟ τοῦ Λάο Τσε. Εἶναι τοῦ Θαλή τό ΥΔΩΡ, τοῦ Ἀναξιμάνδρου τό ΑΠΕΙΡΟΝ, τοῦ Ἀναξίμενου ὁ ΑΗΡ, τοῦ Πυθαγόρου ἡ ΜΟΝΑΣ, τοῦ Ἡρακλείτου τό ΑΕΙ-ΖΩΟΝ ΠΥΡ, τοῦ Ξενοφάνους ὁ ΕΙΣ ΘΕΟΣ, τοῦ Παρμενίδου τό ΕΝ ΟΝ, τοῦ Ἐμπεδοκλέους ἡ ἸΕΡΗ ΦΡΗΝ, τοῦ Δημοκρίτου τό ΠΛΗΡΕΣ, τοῦ Ἀναξαγόρου ὁ ΝΟΥΣ. Εἶναι τό ΑΓΑΘΟΝ τοῦ Πλάτωνος, τό ΚΙΝΟΥΝ ΑΚΙΝΗΤΟΝ τοῦ Ἀριστοτέλους, τό ΠΥΡ τῶν Στωϊκῶν, τό ΠΡΩΤΟΝ τοῦ Πλωτίνου, ὁ ΒΥΘΟΣ τῶν Γνωστικῶν, ὁ ΘΕΙΟΣ ΓΝΟΦΟΣ τοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, ὁ ΠΑΤΗΡ τῶν Χριστιανῶν. Εἶναι τοῦ Ἐρίγενα καί τοῦ Ἐκκαρτ το ΥΠΕΡΟΥΣΙΟΝ ΜΗΔΕΝ, τοῦ Σπινόζα ἡ ΟΥΣΙΑ, τοῦ Λάιμπνιτς ἡ ΜΟΝΑΣ, τοῦ Ἐγγέλου ἡ ἸΔΕΑ, τοῦ Μπερζόν ἡ ΖΩΤΙΚΗ ΟΡΜΗ, τοῦ Κρισναμοῦρτι ἡ ΑΛΗΘΕΙΑ ἢ ἡ ΖΩΗ.

Ὅλες αὐτές οἱ ὀνομασίες νομιζῶ ὅτι εἶναι διαφορετικές ἐκφράσεις τῆς μιᾶς Θείας ΑΡΧΗΣ, διάφορες προσπάθειες ἐκφράσεως ἢ μάλλον συνοψίσεως σέ μιά λέξη τῆς ἔννοιας τοῦ Θεοῦ.

Θεός, λοιπόν, κατὰ τή Θεοσοφία, εἶναι ἡ μοναδική, ἀπειρη, ἀναρχη καί αἰώνια Ο ὕ σ ι α . Ὑπάρχει ἐντός καί ἐκτός καί πέραν τοῦ Σύμπαντος. Εἶναι ὁ μοναδικός ΝΟΜΟΣ ὁ δίδων τήν ὠθηση γιά τήν ἐκδήλωση τῶν αἰώνιων καί ἀμεταβλήτων νόμων, ἐνῶ ὁ ἴδιος παραμένει στό πεδῖον

του Ἀπολύτου, ἀποτελῶν τὴν πηγὴ τοῦ Αἰωνίου Γίγνεσθαι. Εἶναι ὁ Αἰώνιος οἰκοδόμος ἐνός ἀδιακόπου ἐξελισσομένου Σύμπαντος. Οἰκοδόμος καὶ ὄχι Δημιουργός, διότι τὸ Σύμπαν δὲν δημιουργεῖται, ἀλλὰ ἀναδύεται ἀπὸ τὴν ἴδιαν του οὐσίαν, ὅπως γράφει ἡ Μπλαβάτσου. Ἡ δημιουργία εἶναι τὸ ἔργον τοῦ αἰωνίου ΝΟΜΟΥ τῆς περιοδικότητος, ὅστις κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐνός νέου Κύκλου Ζωῆς ἐκπέμπει μιὰ ἐνεργὸ δημιουργικὴ δύναμη –τὸ Λόγο–, ἐνῶ ἡ μοναδικὴ ΑΡΧΗ παραμένει πάντοτε ἄγνωστη καὶ ἀκατανόητη. «Ἐδημιούργησα τὸν κόσμον μὲ ἓνα μέρος τοῦ ἑαυτοῦ μου, καὶ παραμένω». Ὅταν φθάσῃ ἡ ὥρα τῆς μεγάλης Νύκτας, ὁ Λόγος θὰ παύσῃ νὰ σκέπτεται καὶ νὰ θέλῃ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Σύμπαντος, καὶ τότε τὸ πᾶν θὰ ἐπανέλθῃ στὴν ἀνεκδήλωτη ὑπόστασι τῆς Ὑπάρξεως, τὴν ὅποιαν ὁ περιορισμένος ἀνθρώπινος νοῦς ἀντιλαμβάνεται σάν μηδέν καὶ ἀνυπαρξία. Συνεπῶς, ὁ Θεός τῆς Θεοσοφίας δὲν εὑρίσκεται στὸν Οὐρανὸ, στὸν Παράδεισον ἢ σὲ ὅποιονδήποτε χειροποίητον Ναό. «Πνεῦμα δεῖ προσκυνεῖν». Εὑρίσκεται πανταχοῦ, σὲ καθε μῦρο τοῦ ὄρατοῦ καὶ ἀοράτου κόσμου, καὶ περιλαμβάνει τὰ πάντα. «Ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν». Εἶναι ἡ ἄωτοςα πρὸς ἀέναον ἐξελίξιν Ζωή, ἡ παντοδύναμη, πάνσοφη καὶ πανταχοῦ παρούσα δημιουργικὴ Πνοή. Εἶναι ἡ τὰ πάντα συνέχουσα καὶ ζωογονοῦσα Δύναμις. Συνεπῶς, ὁ Θεός ἐνοικεῖ καὶ στὸν ἄνθρωπον. «Οὐκ οἶδατε ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστέ καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν;». Ὁ Ἑρμῆς ὁ Τρισμέγιστος λέγει: «Ὁ Ὅσιρις εἶναι στοὺς Οὐρανοὺς, ἀλλὰ ὁ Ὅσιρις εἶναι ἐπίσης στὰ βάθη τῆς καρδιάς τῶν ἀνθρώπων. Ὅταν ὁ Ὅσιρις ποῦ βρίσκεται στὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, ἐνωθῇ μὲ τὸν Ὅσιριν ποῦ βρίσκεται στους Οὐρανοὺς, τότε ὁ ἄνθρωπος γίνεται Θεός, καὶ ὁ Ὅσιρις, ποῦ ἦταν κομματιασμένος, ξαναγίνεται Ἕνας».

Εἶθε ὁ κάθε ἄνθρωπος νὰ κατορθώσῃ μιὰ μέρα νὰ ἀνακαλύψῃ ὁ ἴδιος τὴν ἀληθῆ ἐννοία τοῦ Θεοῦ. Θα καταστῇ τότε κατὰ περισσότερο ἀπὸ ἄνθρωπος. Ἴσως νὰ καταστῇ τότε, κατὰ κάποιον τρόπο, ὁ ἴδιος ἓνας Θεός.

Ἐξέλιξις ἢ Ἀνακύκλισις;

ΚΩΣΤΗ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

Στά μεταφυσικά ἰδίως προβλήματα, εἶναι πολύ πιό εὐκόλον νά γίνω-
νται ἐρωτήσεις καί νά διατυπώνονται ἀπορίαι, παρά νά δίδωνται ἀπαντή-
σεις. Ἐν τούτοις, καί ἡ διατύπωσις ἐρωτημάτων, ὅταν ὀρθῶς τίθενται, εἶ-
ναι μιά οὐσιώδης προώθησις διὰ τήν ἐπεξεργασίαν τοῦ προβλήματος, εἰς
τό ὅποιον ἀναφέρονται.

Υπάρχουν μερικά ἐρωτήσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι πραγματικά βασανιστι-
καί διὰ πολλούς ἐρευνητάς τῶν μεταφυσικῶν προβλημάτων. Καί μερικοί
σταματοῦν ἀπελπισμένοι, προσκόποντας σ' ἀναπάντητα ἐρωτήματα.

Ἔτσι, πολλοί ἀπό ὅσους ἀσχολοῦνται μέ τὰ μεταφυσικά ἐρωτοῦν· Τό
πᾶν ἐξελισσεται. Αὐτό εἶναι φανερόν. Ἀλλά μαζί μέ τās ἐξελισσομένας
ύλικās μορφάς καί τās ἐξελισσομένας ψυχοπνευματικās ὀντότητας,
ἐξελισσεται ἐπίσης καί τό Θεῖον; Ἡ παραμένει σέ στατική τελειότητα;

Ἔνα ἄλλο βασανιστικόν ἐρώτημα εἶναι: Ἡ ἀνθρωπίνη ψυχή ἐξελίσ-
σεται, μέχρσις ὅτου ἀποβῆ φωτεινόν καί ἐλεύθερον πνεῦμα. Ἀπό ἐκεῖ
πέρα, ὅμως, τί γίνεται; Ἐξακολουθεῖ ἐπ' ἀπειρον νά ἐξελισσεται; Ἡ
παραμένει σέ στατική τελειότητα; Ἡ ἐνοῦται μέ τήν παγκόσμια ψυχή, τόν
Λόγον τοῦ Σύμπαντος;

Καί ἐάν αἱ ἀνθρώπινα ψυχά εἶναι σπινθῆρες, πού ἐξεπέμφθησαν
ἀπό τήν Θεῖαν Φλόγα (ὅπως διδάσκει ἡ Θεοσοφία), διατί τό Θεῖον κατα-
μερίζεται; Διατί τό τέλειον καθίσταται ἀτελές; Διατί τό πνεῦμα ἐνδύεται
ύλην; Πῶς ἐξηγεῖται αὐτή ἡ πτώσις; Πρός τί τό ἀτελεῦτητο ταξίδι τῆς
ἐξελισσομένης ἀνθρωπίνης Ψυχῆς; Διατηρεῖ αὐτή ἐπ' ἀπειρον τήν αὐτο-
τέλειαν τῆς ἢ οἱ σπινθῆρες ἐπανέρχονται εἰς τήν Θεῖαν Φλόγα; Ἐπανερ-
χόμενοι τήν πλουτίζουν καί τήν τελειοποιοῦν ἢ παραμένει ἡ Θεία Φλόγα
ἀμετάβλητη εἰς τήν αἰωνιότητα;

Τό ὑλικόν Σύμπαν ὑπῆρχε πάντοτε καί θά ὑπάρχη πάντοτε; Ἡ ἐδη-
μιουργήθη κάποτε ἐκ τῆς ἀνυπαρξίας ὑλικοῦ κόσμου καί θά ἐπανεέλθη
κάποτε εἰς τήν ἀνυπαρξίαν; Εἰς τήν μίαν ἢ τήν ἄλλην περίπτωσιν, ὁ ὀπι-
σθεν αὐτοῦ ὑφιστάμενος Λόγος ἐξελισσεται καί αὐτός ἢ παραμένει ἀμε-
τάβλητος; Διά τό Σύμπαν, διά τό Θεῖον, διά τήν τελικήν τύχην τῆς ἀνθρω-
πίνης ψυχῆς, ὑπάρχει ἀτελεῦτητος ἐξέλιξις ἢ ὑπάρχει ἀνακύκλισις;

Ἴδου μερικά βασανιστικά καί ἄλυτα ἐρωτήματα, πού ἀπειρες φορές
ἄκουσα νά τίθενται ἀπό ὅσους ἀσχολοῦνται μέ τήν μελέτη τῶν μεταφυ-
σικῶν προβλημάτων.

Ἀλλά μήπως εἶναι βασανιστικά καί ἄλυτα, διότι κακῶς τίθενται; Ζητᾶ-
με νά λύσωμεν διὰ τῆς διανοίας προβλήματα τὰ ὁποῖα ἐκφεύγουν ἀπό
τίς δυνατότητές τῆς. Πῶς εἶναι δυνατόν ὁ ἐκ γενετῆς τυφλός νά ἀντιλη-
φθῆ τήν ὀμορφιά ἑνός ἡλιοβασιλέματος, ὅσον ζωηρά καί ἀν τοῦ τό περι-
γράψουν; Πῶς εἶναι δυνατόν ὁ ἐκ γενετῆς στερούμενος ὄσφρησεως νά

αντιληφθή δια περιγραφῆς τὴν μυρωδιά ἑνὸς ρόδου ἢ ἑνὸς κρίνου; Πῶς εἶναι δυνατόν ἕνας κωφάλαος νὰ ἀντιληφθῆ τὸ θελητήριο μιᾶς μουσικῆς συναυλίας; Πῶς εἶναι δυνατόν ὁ ἀνθρώπος νὰ ἀντιληφθῆ τὴν οὐσία τοῦ Λόγου τοῦ Σύμπαντος καὶ νὰ σχηματισθῆ ἰδέας καὶ γνώμας δια τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐξελίξιν τοῦ Θεοῦ; Κατ' ἀνάγκην, ἢ ἀντιληψίς τὴν ὁποίαν δύναται νὰ σχηματίσῃ ὁ ἀνθρώπος ἐπάνω σὲ τέτοια μεταφυσικά προβλήματα, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι πλήρης. Θὰ εἶναι ἐλλιπής, θὰ εἶναι ἀσαφής.

Ἐξ ἄλλου ἢ ἀντιληψίς τὴν ὁποίαν ἐνδέχεται νὰ σχηματίσῃ, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι προϊόν διανοητικῆς μόνον ἐπεξεργασίας. Θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἀπόρροια καὶ διαίσθησεως, ἐνορασεως. Δηλαδή, γνωσιολογικὸ ὄργανον, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἀκόμη ἀνεπτυγμένον εἰς τὸν συνηθῆ ἀνθρώπον.

Ἐν τούτοις δὲν δυνάμεθα νὰ θεσώμην ὅρια εἰς τὴν ἐλευθέραν σκέψιν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἔχει πάντοτε τὸ ἀναφαιρετὸν δικαίωμα νὰ ἐρευνᾷ καὶ νὰ σκέπτεται. Εἶναι ὅμως πολὺ πιὸ εὐκόλον –ὡπως στὴν ἀρχὴ εἶπαμε– νὰ διατυπώνη ἐρωτήσεις, παρά νὰ διδῆ ἱκανοποιητικὰ ἀπαντήσεις σὲ τέτοιου εἶδους μεταφυσικά προβλήματα.

Γενικῶς παραδεκτὴ καὶ πλέον εὐπεπτος εἶναι ἡ ἀπόψις τῆς ἀεναοῦ ἐξελίξεως. Τὸ Σύμπαν ὑφίσταται ἀνέκαθεν καὶ θὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸ διηνεκές. Τὰ ἡλιακὰ συστήματα δημιουργοῦνται καὶ καταστρέφονται, ἀλλὰ τὸ Σύμπαν παραμένει. Ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ, δημιουργημὰ τῶν λειτουργιῶν τῆς Φύσεως, ὑφίσταται μίαν ἀνοδικὴν ἐξελίξιν, ἐπιτελεῖ μίαν ἐξελικτικὴν πορείαν. Ἐκκινήσασα πρὸ ἀμνημονευτῶν αἰῶνων, ἀπὸ τὴν ἀδιαφοροποίητον Οὐσίαν, διήλθε, κατὰ τὸ ἀπώτερον παρελθόν, δι' ἀτελεστέρων υλικῶν μορφῶν (ὀρυκτῶν, φυτικῶν, ζωικῶν), συνεχῶς προοδεύουσα διὰ μετεναρκώσεων. Εἰς τὸ παρὸν στάδιον τῆς ἐξελίξεως τῆς ἐνσαρκοῦται μόνον εἰς ἀνθρωπίνους μορφάς, προσδεδεμένη πάντοτε εἰς τὸν τροχὸν τῶν γεννήσεων καὶ τῶν θανάτων. Μετεναρκοῦται ἀλληλοδιαδόχως εἰς διάφορα ἀνθρώπινα σώματα, εἰς ποικίλας φυλάς καὶ εἰς ἀμφότερα τὰ γένη, προσλαμβάνουσα πείραν ἐκ τῶν συμβάντων τῶν διαφόρων ἐπιγείων βίων. Ἡ πείρα αὕτη, κατὰ τὴν μεταξὺ τῶν δύο ἐνσαρκώσεων διαβίωσιν εἰς πνευματικώτερους κόσμους, μετουσιοῦται εἰς διαμόρφωσιν τοῦ λεγομένου ἐμφύτου χαρακτήρος καὶ τῶν πνευματικῶν ἰδιοτήτων τῆς ψυχῆς. Τοιοῦτοτρόπως, ἢ ἐξελισσομένη ἀθανάτος ἀνθρωπίνη ψυχὴ, ἢ ψυχοπνευματικὴ ὄντοτης, καθίσταται διαρκῶς τελειότερα, πλέον ἐλευθέρα, περισσότερο ὑπεύθυνος, περισσότερο φωτεινὴ, περισσότερο ἐνσυνειδητὴ τῆς ἀληθοῦς φύσεως τῆς, περισσότερο ἀπὸ τὰς ὁρμάς τοῦ υλικοῦ σώματος καὶ τὰ σκοτεινὰ πάθη. Τοιοῦτοτρόπως, ἢ ἀνθρωπίνη ψυχὴ καθίσταται, μετὰ παρόδον ἀτελευτήτων αἰῶνων, πνεῦμα ἐλευθερὸν καὶ φωτεινόν, ὡπως ὑπῆρξαν αἱ πρωτοπόροι ψυχαὶ τῶν Μεγάλων Μυστῶν. Τὸ πνεῦμα θὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν περαιτέρω ἐξελίξιν εἰς φωτεινότερους κόσμους, ἀγνώστους καὶ ἀσυλληπτους σήμερον δι' ἡμᾶς, ἴσως εἰς ἄλλας οὐρανίας σφαίρας.

Πέραν ὅμως τῆς ἀπόψεως τῆς ἀεναοῦ ἐξελίξεως, ὑπάρχει καὶ ἡ ἀπόψις τῆς ἀνακυκλήσεως ἢ μυστικῆς ἐνώσεως μετὰ τὸ Θεῖον, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἀπέρρευσαν αἱ ἀνθρώπινα ψυχαί, διὰ νὰ ἐνωθῶν ἐκ νέου πρὸς αὐτὸ

κατά τὸ τέρμα τῆς ἐξελιξέως των. Ἡ ἀποψις αὐτὴ συμπίπτει πρὸς τὴν προηγουμένην εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν διαδρομὴν τῆς ἐξελιξέως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ συντελουμένην – οὕτως εἰπεῖν – ἐπὶ τοῦ ἀνιόντος τόξου τοῦ κύκλου τῆς ἀνακύκλήσεως. Ἡ διαφορὰ τῶν δύο ἀπόψεων παρουσιάζεται εἰς τὴν ἀφετηριάν καὶ εἰς τὸ τέρμα τῆς πορείας τῆς ἐξελιξέως. Ἡ περὶ διαδρομῆς τῆς ἐξελιξέως διὰ μετενσαρκώσεων ἀποψις συμπίπτει. Ἀντὶ τῆς ἀενάου ὁμως ἐξελιξέως, εἰς τὴν Ἀνακύκλῃσιν ἔχομεν ἐπαναφορὰν ἢ μετουσίωσιν εἰς τὴν παγκόσμιον Ψυχὴν, εἰς τὴν Αἰωνίαν Φλόγα, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξεπέμφθησαν οἱ σπινθῆρες ποῦ ἀποτελοῦν τὰς ἀνθρωπίνους ψυχάς. Ἡ ἀτομικὴ ψυχὴ συγχωνεύεται εἰς τὴν παγκόσμιον Ψυχὴν. Εἶναι ἡ ἀποψις τῶν Μυστικῶν περὶ μυστικῆς ἐνώσεως πρὸς τὸ Ὑπερούσιον Μηδὲν (Ἐκκαρτ) ἢ τὸ Ἀπόλυτον Μηδὲν (Εἰριγεννα). Εἶναι ἡ διάλυσις τοῦ ἀνθρωπίνου Ἐγὼ εἰς τὸ μέγα Σύνολον, ἢ εἰσοδος εἰς τὸ Νιρβάνα, ἢ ἐνωσις τῆς σταγόνος τῆς ἀτομικῆς ὑπάρξεως εἰς τὸν Ὠκεανὸν τῆς καθολικῆς Ζωῆς. Ἡ ἀπορρόφησις εἰς τὸ Βραχμάν. Ἡ συγχώνευσις εἰς τὸ ΤΑΟ. Ἡ ἐπαναφορὰ εἰς τοὺς κόλπους τοῦ πατρὸς. «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ μου ἐν ἐσμέν. Ἐξῆλθον παρὰ τοῦ πατρὸς, ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, πάλιν ἀφήμι τὸν κόσμον καὶ πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα».

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς προσωκρατικούς Ἑλληνας φιλοσόφους – οἱ ὅποιοι ἐν τῷ συνόλω των ἰδιαίτερος ἡσχολήθησαν μὲ τὸ πρόβλημα τῆς πρώτης ἀρχῆς καὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ὄντων – ὑποστηρίζουν τὴν ἀνακύκλῃσιν. Πρῶτος ὁ Ἀναξίμανδρος τὴν ἐδίδαξε, θεωρῶν ὡς πρωταρχικὴν οὐσίαν τὸ ἀπειρον – στοιχεῖον ἄμορφον, ἄφθαρτον καὶ ἀθάνατον – ἀπὸ τὸ ὁποῖον τὰ πάντα προέρχονται γιὰ νὰ ἐπανέλθουν εἰς αὐτὸ κατὰ τὸ τέλος τῆς μορφικῆς των ὑπάρξεως. Ὁ Ἀναξίμανδρος ἐπίσης παρεδέχετο περιοδικὴν δημιουργίαν καὶ καταστροφὴν τῶν κόσμων. Τὸ ἴδιον καὶ ὁ Ἡράκλειτος, ὁ σκοτεινὸς Ἐφέσιος ἐδίδασκεν ὅτι ὁ κόσμος εἶναι αἰώνιος, γεννηθεὶς ἀπὸ τὸ «ἀεὶζων πῦρ». Ἄλλ' εἰς τὸ τέλος τῆς κοσμικῆς περιόδου προὐρίσται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἐκπύρωσιν, διὰ νὰ σχηματισθῇ ἕνας νέος κόσμος, εἰς ἀτελεύτητον ἐναλλαγὴν «χρημοσύνης καὶ κόρου». Ὡς τμῆμα τοῦ θείου πυρός ἐθεωροῦσε τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν. Κατὰ τὴν γνώμην μερικῶν καὶ οἱ Ὀρφικοὶ ἐδίδασκον τὴν ἀνακύκλῃσιν. Ἀλλὰ περὶ τῆς διδασκαλίας τῶν Ὀρφικῶν οὐδὲν δύναται μετὰ βεβαιότητος νὰ λεχθῆ, διότι ἡ Ὀρφικὴ διδασκαλία, ὡς Μυστηριακὴ, παρέμεινεν ἐν τῷ συνόλω τῆς μυστικῆς.

Ἄς ἴδωμεν τώρα τί λέγει ἐπὶ τοῦ θέματος ἡ Θεοσοφία. Ἡ Η. Ρ. Βλαβτσκυ εἰς «Τὸ κλειδί τῆς Θεοσοφίας» (σελ. 97) γράφει:

«Δὲν πιστεύομε σὲ δημιουργία, ἀλλὰ σὲ περιοδικὰ διαδοχικὰ ἐκδηλώσεις τοῦ σύμπαντος, ἀπὸ τὴν ὑποκειμενικὴν στὴν ἀντικειμενικὴν μορφήν τοῦ εἶναι, σὲ κανονικὰ χρονικὰ διαστήματα, ποῦ καθένα ἔχει μιὰ ἀπεραντὴ διάρκειαν». Καὶ πάρα κάτω: «Ὅπως ὁ ἥλιος ἀνατέλλει κάθε πρωὶ στὸν ἀντικειμενικὸν μας ὀρίζοντα, ἐρχόμενος ἀπὸ τὸ ὑποκειμενικὸν διάστημα, ποῦναι γιὰ μᾶς στοὺς ἀντίποδες, εἶσι καὶ τὸ σύμπαν ἀναδύεται περιοδικὰ στὸ πεδίο τῆς ἀντικειμενικότητος, προερχόμενον ἀπὸ τὸ πεδίο τῆς ὑποκειμενικότητος, ποῦναι στοὺς ἀντίποδες τοῦ πρώτου. Αὐτὸς

είναι ο «Κύκλος τής Ζωής». Κι όπως ο κύκλος βλάπτει και χάνεται κάτω απ' τον ορίζοντα, έτσι και το σύμπαν εξαφανίζεται κάτω απ' τον ορίζοντα, όταν καταβεί η «Παγκόσμια Νυκτα». Οι Ινδουίστες ονομάζανε αυτή την ένταλλαξη «Ηιερές και Νυκτες του Βράχ μα» η Μανβαντα και Ρι βιά > «βαλίσση». Στη Δύση μπόρανε να ονομασθούνε καλλίτερα: Γαυκόσιμας. Ηιερές και Νυκτες. Σε μια τέτοια νυκτα το Όλο είναι μέσα στο Όλο. Κι έτσι το σύμπαν έχει επιστρέψει στην εμιογενεία».

Ας μου επιτραπή να αντιγράψω με μερικές σειρές, που συνοψίζουν τη Θεοσοφική άποψη, από το βιβλίο μου «Εισαγωγή στη Θεοσοφία» κεφ. ΙΑ «Ή δημιουργία του ηλιακού συστήματος» (σελ. 126):

«Και τώρα γεννιέται το μεγάλο ερώτημα. Τι θα γίνει όταν τελειωσουν οι εβδομες Αλυσίδες και των επτα Συστημάτων Εξέλιξεως; Απλουσιτά, το Ηλιακό μας Σύστημα θα τερματισει την ύπαρξη του. Ο Κόσμος αυτός, με τον οποίον ο Ηλιακός Λόγος εκφράζει την ύπαρξή του, θα καταστραφεί. Και ο Ηλιακός Λόγος θα ξαναγεννηθεί σε ανέκδηλωτη κατάσταση. Υπάρξεως. Πιθανώτατα θα ξαναρχισει δημιουργώντας έναν καινούριο κόσμο. Θα μετενεργήσει σε ένα νέο Ηλιακό Σύστημα, το οποίο με τη σειρά του κι αυτό θα καταστραφεί. Δημιουργία και κατάλυση μορφών. Εκδήλωσις κι Ανεκδήλωσις. Ημια και Μοχτα. Έκπνοη και Εισπνοη. Αυτή είναι η λειτουργία, η εκδήλωσις της Ζωής του Λόγου. Κι όπως ένα Ηλιακό Σύστημα, έτσι και το Σύμπαν. Όπως ο Ηλιακός Λόγος, έτσι και ο Κοσμικός Λόγος. Έκπνέει και δημιουργείται το Σύμπαν. Εισπνέει, και το Σύμπαν απορροφάται στην ανέκδηλωτη κατάσταση».

Και το συμπέρασμα ποίον; Εξέλιξις ή Ανακύκλιξις. Κατά την άποψίν μου γνώμην ουδείς υπάρχει λόγος να ασχολείται ο άνθρωπος με όλα αυτά τα ακανθώδη και άλυτα μεταφυσικά προβλήματα. Ας επανελθωμεν εις την γήν, μεταξύ των ανθρώπων. Είτε εξέλιξις, είτε ανακυκλιξις υπάρχει εις το σπώτερον, διά τον σημερινόν άνθρωπον, που μοχθεί και πονά, ή μόνη πραγματικότης είναι τά προβλήματα που αντιμετωπίζει καθημερινώς στον πρακτικό βίο, κυρίως τά προβλήματα τής ίδιας αυτού διαγωγής. Δηλαδή, πώς πρεπε να συμπεριφερεται πρὸς τους συνανθρώπους του. Μὲ τά δόντια καί με τά νύχια, από τήν άποψη του ατομικοῦ συμφέροντος, ή με κατανόηση καί αγάπη, από τήν άποψη των αδελφικών σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων; Τούτο είναι το ζωτικό πρόβλημα που πρέπει τώρα να το λύσωμεν, όχι το τί θα γίνει στο τέλος τής εξέλιξεως.

Είτε εις το διηνεκές συνεχίζεται η εξέλιξις, είτε διαδραματίζεται ἐπι του άνιόντος τόξου τής ανακυκλίσεως, ὀλίγον ενδιαφέρει ὅλους ημάς σήμερον και ουδεμίαν πρακτικὴν αξίαν δυναται να έχη. Ας αφήσωμεν, λοιπόν, κατά μέρος τήν λύσιν των τοιαύτης φύσεως μεταφυσικών προβλημάτων καί ἄς καλλιεργήσωμεν ἀδελφικὰς, ὀρθὰς σχέσεις πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Αυτή είναι η πραγματικὴ εξέλιξις του ψυχοπνευματικοῦ μας Εἶναι. Αυτό είναι τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἔχομεν να εκπληρώσωμεν κατά τὸ παρὸν στάδιον τής εξέλιξεως, κατά τὸ ὁποῖον εἰμεθα προσδεδεμένοι εις τὸν τροχὸν των μετενοσρκώσεων. Τὸ μέσον τής πορείας μὰς ἀνήκει. Ἀγρυπνοὶ ἄς τὸ προσέξωμεν καί ἄς ἐκτελέσωμεν τὸ καθήκον μας. Ἡ ἀφειτηρία καί τὸ τέρμα ἀνηκουν εις τοὺς θεοὺς.

Μεταξύ μας

ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΜΑΣ

Τά Γραφεία του «Ίλισου», Χαρ. Τρι-
κούπη 26, α' όροφος Κωδ. 106 79, εΐ-
ναι άνοικτά καθημερινώς πλύν Σαββά-
του 10 - 1

Τηλ. Γραφείων 3620.702

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

(Μέ τή σειρά λήψεως)

Παναγιώτη Βλαχόπουλου: «ΟΙ Άντιθέ-
σεις».

Βασ. Ι. Λαζανά: «Φιλολογικά Μελετή-
ματα».

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ

Παρακαλοϋμεν, άποστέλλετε μέ τα-
χυδρομικήν ή τραπεζικήν έπιταγήν εις
τήν διεϋθυνσιν: «Πολυδεύκην Άντζα-
κα, Χαρ. Τρικούπη 26, α' όροφος Κωδ.
106 79, Άθήνας». Άποστολαί μέ τρα-
πεζικές έντολάς μās δυσκολεύουν πολ-
λύ.

ΑΛΛΑΓΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΝ

Τεύχη άποσταλέντα στους κατωτέ-
ρω συνδρομητάς μās, έπεστράφησαν
άπό τό Ταχυδρομείον μέ τήν σημείω-
σιν: «μετώκησε» ή «άγνωστος». Παρα-
καλοϋνται όσοι τούς γνωρίζουν νά
τούς ειδοποιήσουν ή νά μās δώσουν
τάς διεϋθύνσεις των:

ΑΘΗΝΩΝ

Εϋάγγ. Άνέστης
Τιτίκα Βαλασιάδου
Αϊκατ. Κωσταλάμπρου

ΕΠΑΡΧΙΩΝ

Κ. Αναστασίου, Κέρκυρα

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Πνευματική Κύπρος. Ύπεϋθυνος εκδό-
της ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ (Ίαν.-
Φεβρ. 1988)

Φίλοι Φυλακισμένων. Έκδότης Στυλ.
Ε. Μπουρμπαχάκης (Ίαν.-Μάρτ.
1988)

Βορειοελλαδικά. Διευθυντής Φώτης
Τριάρχης (Ίαν.-Ίούν. 1988)

Σκαλίζοντας τίς ρίζες μās. Διευθ. Θ.Κ.
Τρούπης (Μάρτ.-Άπρ.-Μάϊος
1988)

Έμεις. Ύπεϋθυνος Άλέξανδρος Πετρι-
δης (Μάρτιος 1988)

Ήπειρωτική Έστία. Διευθ. Γ.Δ. Κόκκι-
νος (Άπρ.-Μάϊος-Ίούν. 1988)

Ίσραηλινά Νέα. Έκδότης Δ. Νικο-
λαΐδης (Ίούνιος 1988)

Τότε. Έκδότης Άρης Μωραΐτης (Ίού-
νιος 1988, Ίούλ.-Αϋγ. 1988)

Δαυλός. Διευθυντής Δημ. Λάμπρου
(Ίούν. 1988, Ίούλ. 1988)

Χρονικά. Ύπεϋθ. Ίωσφ. Λόβιγγερ (Ίού-
νιος 1988)

Πνευματική Ζωή. Διευθ. Μ. Σταφυλάς
(Ίούν.-Ίούλ. Αϋγ. 1988)

ΕΓΚΑΤΕΛΕΪΨΑΝ ΤΟΝ ΓΗΙΝΟΝ ΒΙΟΝ

Κυρ. Γιαννουλόπουλος, Άθήναι
Παν. Τσουλούφης, Άθήναι
Κων. Διαμαντόπουλος, Θεσσαλονίκη

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΤΟΥ ΙΛΙΣΟΥ

Βόλος: Γ. Κουκουβίνος
Δράμα: Φιλ. Τζάλλας
Ήράκλειον: Βασ. Βασιλείου

Ίωάννινα: Μιχ. Πραπίδης
 Καβάλα: Μιχ. Παράσχου
 Κέρκυρα: Άλεξ. Λουΐβρος
 Κομοτινή: Έλ. Τσιτσόπουλος
 Λαμία: Άντ. Τριανταφύλλου
 Λάρισα: Ίσ. Φελλούς
 Μυτιλήνη: Δ. Ροδάκης
 Ξάνθη: Μάριος Κουτσουρίδης
 Πάτρα: Άθ. Κοντοσαΐκις

Ρέθυμνο: Άντ. Βιστάκης
 Ρόδος: Άντ. Βεργωτής
 Σέρραι: Άνέστης Σάββας
 Σύρος: Π. Ζαραφωνίτης
 Χαλκίδα: Στ. Άλιφέρης
 Χανιά: Έμμ. Νοδαράκης
 Κύπρος: Θεοφ. Παναγιώτου,
 2 Όθωνος, Τ.Τ. 102, τηλ. 474815
 Τουρκία: Έλεuth. Καρακάσης

ΔΩΡΕΕΣ ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ Κ. ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΘΕΟΣΟΦ. ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

- Κος καί Κα Πλάτωνος Μεταξά δραχ. 10.000
- Κα Πόπη Νικολοπούλου δραχ. 3.000
- Κος Παναγ. Άναγνώστου δραχ. 5.000

Άλλες δωρεές θά δημοσιευθούη στο έπόμενο τεύχος του Ίλι-
 σοϋ.

«ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΛΙΣΟΣ»
 τής Θεοσοφικής Έταιρίας
 έν Έλλάδι

Χαρ. Τρικούπη 26-Άθήναι 106 79
 Έκδότης-Διευθυντής:
 Πολυδεύκης Άντζακας
 Τιμή τεύχους Δρχ. 150
 Ίούλ.-Άύγ. 1988

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΕΥΧΟΥΣ

	σελ.
Μ. Μ.: Βιογραφικό Κ. Μελισσαρόπουλου	187
Άντα Μπρούμη: Κ. Μελισσαρόπουλος	193
Νίκος Τέντας: Άγαπᾶν καὶ ὑπηρετεῖν	198
Π. Άναγνώστου: Ἐπιλογές ἀπό τό ἔργο τοῦ Κ. Μελισσαρόπουλου	199-209
Κ. Μελισσαρόπουλος: (Μετεναάρκωση, Ἐλευσίνια Μυστήρια, ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ, Ἐξέλιξη ἢ Ἐνακύκλιση;)	210-237
Μεταξύ μας	238-239

Στά προσεχῆ τεύχη

- Π. Άναγνώστου: Αἰγυπτιακά Μυστήρια
 Ὁ Κρισηναμοῦρτι στό Καστρί
 Π. Παπασλιώτη: Τό Ἅγιο Πνεῦμα, ὡς Δημιουργός Ἐνέργεια
 Ρ. Βαμβακόπουλου: Γνωστικισμός
 Ν. Παράσχη: Ἡ Πυθαγόρειος φιλοσοφία ἐν σχέσει πρὸς τήν σύγχρονον Ἀτομικήν θεωρίαν

ΤΙΜΟΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΠΩΛΟΥΜΕΝΩΝ ΕΙΣ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ «ΙΛΙΣΟΥ» Χαρ. Τρικούπη 26
α' όροφος, Κωδ. 106 79 Τηλέφ. 3620-702

H.P. Blavatsky	Τò κλειδί τής Θεοσοφίας	700
»	Ἡ φωνή τής σιγῆς	400
Besant Leadbeater	Ἡ Ἀτραπὸς τοῦ Ἀποκρυφισμοῦ	600
N. Sri Ram	Προσεγγίσις πρὸς τὴν Πραγματικότητα	200
»	Αἱ βαθυτεραὶ ὄψεις τής Ζωῆς	200
Irving S. Cooper	Ἡ Μετενάρκωσις	400
An Besant	Ἡ Ἐσωτερικὸς Χριστιανισμὸς	700
Vivekananda	Κάρμα - Γιόγκα	300
Βενετού - Ἰλαρίωνος	Φῶς στὴν Ἀτραπὸ	200
Krishnamurti	Στὰ πόδια τοῦ Διδασκάλου	200
Ἀντ. Ἀδριανοπούλου	Ἀνθρώπος καὶ Ζωή	900
»	Ἀρχαῖοι Ἕλληνες φιλόσοφοι	900
»	Οἱ Νόμοι τής Ζωῆς	600
Ἰω. Βασιλῆ	Τὸ Σημειωματῆριον ἑνὸς Μύστου	600
»	Τὰ φυσικὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου	200
K. Μελισσαροπούλου	Ἀποκρυφισμὸς καὶ Μυστικισμὸς χαρτ. 400 δεμ. 600	
»	Εἰσαγωγὴ στὴ Θεοσοφία » 600 δεμ. 800	
»	ΜΗΤΙΣ (Τὸ βιβλίον τής σοφίας) » 800, δεμ. 1000	
»	Τὰ βήματα τής Φιλοσοφίας Α » χαρτ. 400	
»	Τὰ βήματα τής Φιλοσοφίας Β » 400	
»	Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὸν Κρισηναμῆρτι » 500	
»	Ἡ Ἰησοῦς » 400	
»	Ἡ Κομήτης (Θεάτρο ιδεῶν) » 150	
»	« Ἀγνωστὴ Θεῶ » » 50	
»	Πέντε Τεκτονικαὶ Ὀμιλίες εἰς Α » 200	
»	Μεγάλαις πράξεισ στὴν ἱστορία τῶν Ἑλλήνων » 500	
»	Ἀρχαῖοι Ἕλληνα » 500	
Περιοδικὸν «ΙΛΙΣΟΣ»	Τόμοι χαρτόδετοι 1965 1971 1985 ἕκαστος	400
»	» » 1986 1987 » »	700
«ΙΛΙΣΟΣ» Ἐπιλογὴ 1956 58 1959 61 1962 65 ἕκαστη δεμ. ἐνη		700
«ΙΛΙΣΟΣ» Ἐπιλογὴ 1966 1970 χαρτόδετος 500 δεμ. ἐνη		700

Τὰ βιβλία ἐπὶ ἀντικαταβολῇ ἐπιβαρύνουσι τὸν ἀγοραστήν.

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ «ΙΛΙΣΟΥ» Δρχ. 150

ΣΥΝΔΡΟΜΗ «ΙΛΙΣΟΥ» Δρχ. 1000 Ἐξωτερ. Δρχ. 1.500 Ἀεροπ. Δρχ. 2.000

Βιβλία Κρισμαοῦρτι

εἰς Βιβλιοπωλεῖον Καστανιώτου

Ὁδός Ζωοδόχου Πηγῆς

ΙΛΙΣΟΣ

Συνδρομή 1988 δρχ. 1.000

Ὅσοι δέν μποροῦν νά πληρώνουν δρχ. 1.000,

ἄς στέλνουν δρχ. 800 μόνον

Ἐξωτερικοῦ Δρχ. 1.500, ἀεροπορικῶς Δρχ. 2.000

Ἐγγράψατε νέους συνδρομητάς

«Ἐπιλογαί» ΙΛΙΣΟΥ

Α΄ Τριετίας 1956–1957–1958

Β΄ Τριετίας 1959–1960–1961

Γ΄ Τετραετίας 1962–1965

ἐκάστη δεμένη πρός δρχ. 700

Δ΄ Πενταετίας 1966–1970

Χαρτόδετη δρχ. 400, δεμένη δρχ. 700

Αἱ συνδρομαί ἢ ἀντίτιμον βιβλίων νά ἀποστέλλονται μέ ταχυδρομικήν ἢ τραπεζικήν ἐπιταγήν -ὄχι μέ ἐντολήν- ἐπ' ὀνόματι Κωστή Μελισσαροπούλου
Χαρ. Τρικούπη 26, α ὄροφος Κωδ. 106 79. Τηλ. 3620-702

Η ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΙΛΙΣΟΥ ΓΙΝΕΤΑΙ

ΣΤΙΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ «ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ» Α.Β.Ε.Ε.

Τηλ. 9217513 - 9214820